

SZEGED

A Város folyóirata

22. évfolyam 5. szám

2010. május

A TARTALOMBÓL:

SZEGED NAPJA
VINKLER LÁSZLÓ EMLÉKEZETE
SZEGEDI KÖNYVEKRŐL
EGY ORVOS AFRIKAI UTINAPLÓJÁBÓL

Ára: 250,- Ft

SZEGED

Várostitörténet, kulturális
és közéleti magazin
22. évfolyam, 5. szám
2010. május

Tartalom

TÉGYZET	1	Szembesítés az árkádok alatt – <i>Novák István</i>
SZEGED NAPJA	2	Szeged (Mikszáth várostitörténete 1891-ből) – <i>Mikszáth Kálmán</i>
	7	A legjobb polgári jog - 1. (Képviselőválasztások Szegeden 1869-1872) – <i>Ruszoly József</i>
	15	A helyi értéktől az egyetemességig (Az ideai díszpolgár: dr. Blazovich László)
	18	Négyzetkilométernyi Európa (Pro Urbe díjas dr. Benedek György)
	20	Nyitott templom - nyitott szív (Pro Urbe díjas Kondé Lajos)
	22	A Szegedért emlékérem díjazottjai
VINKLER	24	A modern művészet néhány kérdése (Egykori beszélgetés Vinkler Lászlóval) – <i>Pál József</i>
	26	Az emberi élet tragikus szerkezet (Vendégségben Vinkler Lászlónál) – <i>Tandi Lajos</i>
	30	A hetedik (Egy Vinkler-rajz keletkezéstörténete) – <i>Simoncsics János</i>
	31	Tusfoltok költészete (Az automatizmusok sodrásában) – <i>Szuromi Pál</i>
MŰVÉSZET	34	A városépítő Székely László (Egy temesvári építész emléke) – <i>Szekernyés János</i>
	38	Utak (Bakacsi Lajos művészetéről) – <i>Apró Ferenc</i>
KÖNYVMUSTRA	40	Egy tudós hagyatéka (Előadások Polner Ödönről) – <i>Antal Tamás</i>
	42	Az igazságkeresés szobrai (Kligl Sándor születésnap albumáról) – <i>Polner Zoltán</i>
NAPLÓ		Siringetu (Egy szegedi orvos utinaplója - 5) – <i>Bálint Sándor Gábor</i>

A címlapon a *Vinkler László festményének részlete* látható. A hátsó borítón: az új fürdő bejárata előtt felavatott időkapzsula. A borító 3. oldalán a Szembesülés - szembesítés című Dóm téri szabadtéri szoborkiállítás egy alkotása.

SZEGED

A város folyóirata
Megjelenik havonta

Főszerkesztő: **TANDI LAJOS**

Szerkesztő bizottság: Árpás Károly, Blazovich László (elnök),
Gyémánt Iván, Horváth Ferenc, Nagy János, Nagy László, Nyilas Péter,
Szalay István, Turi Tímea, Veréb Simon (fotóriporter-főmunkatárs)

Kiadja a Somogyi Károly Városi és Megyei Könyvtár
6720 Szeged, Dóm tér 1-4.

Tel.: 62/425-525

Felelős kiadó: **PALÁNKAINÉ SEBŐK ZSUZSANNA**

Szerkesztőség: 6720 Szeged, Stefánia 2.

Telefon: 30/365-5176, e-mail: szegedszerk@freemail.hu
szegedszerk@gmail.com

Készült a Bába és Társai Kft. nyomdájában

6724 Szeged, Cserzy Mihály u. 11. Tel.: 62/464-015

Felelős vezető: dr. Majzik István

ISSN 0239-1384

Szembesítés az árkádok alatt

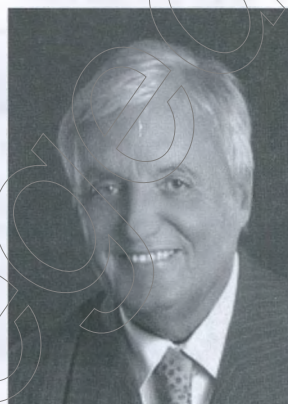
Szokat sétálok itt a Dóm téren, s akár a déli nap aranyában látom, akár a téli hold ezüstjében, méltóságos nyugalomban mindig van valami megragadó. Csakugyan a mi földünkben nőtt ki ez a csoda?” – kérdezte már Móra Ferenc is. A templomtérhez hasonló városépítészeti együttesnek hazánkban nincs előképe. Jelentősége abban áll, hogy a történeti és modern szemlélet váltópontján a katasztrófáját átélt ország újraéledésének jeleként születik meg.

Tíz évvel az első világháború után az ország válsága enyhült. Ezt a helyzetet és az ebből következő teendőket ismerte fel Klebelsberg Kunó, a korszak kiemelkedő képességű kulturális vezetője, és ő bízta meg Rerrich Bélát a tervek elkészítésével. A fogadalmi templom előtt – a püspökséget és az egyetemet befogadó épületegyüttes – egy 104-szer 104 méter kiterjedésű négyzetet határol. Rerrich a kertművészet és építészet összetartozását hirdető remekművet alkotott.

Az együttes térbeli rendszerének legfontosabb formai eleme az árkádsor. Az árkádok alatt különleges, páratlan gyűjtemény, a Nemzeti Emlécsarnok a magyar portrészobrászat másfél évszázadát reprezentálja. Az avatásra érkezett Stróbl-hagyaték és a történelmi emlécsarnokból ide hozott művek a 19. század stílusjegységét hirdetik. Az újonnan rendelt szobroknál viszont erőteljesen érvényesült Rerrich ízlése, útmutatása. Az újító szemléletű építő szándék kiemelkedő képviselője Ohmann Béla, aki szinte új épületszobrászati műfajt teremtett. Szerencsésnek tartom magam mert az egyetemen ő tanított mintázásra, de még a szobrok elhelyezkedésének lehetőségeit is tőle tanultam.

Az utóbbi három-négy évtized alkotásai között sajnálatosan sok az egyszerű domborműves emléktábla. Az árkádok alatti emlécsarnokban – az alapítók szándéka szerint – a művek gyarapodnak, ma éppen 104 a számuk. Megfontolandó Tóth Attila – a köztér szobrászának értő szerelme – javaslata, mely szerint a szegedi tudományegyetem nagyjainak külön emlécsarnokot kellene teremteni. Mára a történelmi emlékezet kiemelt helyévé érlelte az idő a Nemzeti Emlécsarnokot.

A szél nem vitte a templomteret, az állandóság, a nyugalom erejét érezhetjük ma is. Talán a hely szelleme érvényesült, amikor a mostani különös és megismételhetetlen szabadtéri szoborkiállítás, a Szembesülés-szembesítés című tárlat létrejött. Kortárs szobrászok jórészt kortársakról készített alkotásai szembesítik az állandó bemutató műveit, alkotók és nézők szembesülhetnek generációkkal, stílusokkal, képességekkel, gondolatokkal. Ezek a szobrok néhány napig keresik helyüket ebben a különös építészeti és művészeti közegben. Egy új, időleges szabadtéri kiállítás nyitánya egy nagyszabású programnak, a SzegedART nemzetközi képzőművészeti fesztiválnak. A tér nyitott, minden értéke ránk vár. Minden ésszerű változásban megmarad annak, aminek elődeink szánták: a szegedi föld szent helyének, amelyet a Dóm köt össze az éggel.

novákorrán

Elhangzott a SzegedART nemzetközi képzőművészeti fesztivál nyitányaként a Dóm téren rendezett Szembesülés-szembesülés című szabadtéri szoborkiállításán május 14-én.

Szeged

MIKSZÁTH VÁROSTÖRTÉNETE 1891-BŐL

Azzal a szöglettel átellenben, melyet a Marosnak a Tiszába szakadása alkot, épült az Alföld egyik első városa. Nagyobb, népesebb Debrecennél, és ha azt kedélyesen kálvinista Rómának nevezgetjük, ezt viszont bátran mondhatnók katolikus Debrecennek.

Nevének eredetét különbözőek magyarázzák. Némelyek szerint a szeg, szeglet szóból származnék, mivel a Tiszába siető Maros éppen a várossal átellenben csaknem tiszta derékszögben szegi az anyafolyó medrét, két háromszög alakú területet alkotva alsó folyásával. Mások szerint a Szeged név a sziget szóból alakult¹, mert az első település idején a város mai helye szigetcsoporthoz tartozott, s ez apró szigetek idővel (mint az 1879-i talajfúrásokból kitűnt) részint iszapoldás, részint földhordás, tehát emberi kezek óriási munkája által összenőttek. Az óthalmi, szilléri és röskei földművelők alkalmával annyi és olyan régiségeket találtak, hogy azok tanúsága szerint ez a hely kétségkívül már az ősidőkben küzdő, telepedő helye lehetett a vándornépeknek. Szeged néven 1199-ben bukkan föl először III. Ince pápa levelében, mint főesperességi székhely; azontúl egyre sűrűbben emlegetik királyi oklevelek, mindig mint sötári helyet. Nemsokára szó van pénzverdéről is. Halászosoknak és pásztoroknak kellett itt letelepedniük kevésbé a honfoglalás után, mert a dús legelőt és jó vizet nagy előszeretettel keresték a leteleplő magyarok.

Nagyobb föllendülése Zsigmond idejére esik. A király sokszor megszorult pénz dolgában, s olykor a szegediek segítették ki. Már ekkor élénk kereskedést folytattak részint iparcikkkel, részint terményeikkel országszerte. Pénzök volt, és azt ügyesen használták kiváltságok és mindennemű kedvezmények megszerzésére. Zsigmond sok kiváltságot ad nekik, a többi közt szigorúan meghagyja, hogy a szegedi kereskedőknek bántódásuk sehol az országban ne essék, vámot, révpénzt tőlük ne szedjenek.

A szegediek ügyesek abban, hogy a fejedelmek kegyeibe jussanak. Királyaink általában, de különösen a Hunyadiak föltűnő ragaszkodást tanúsítanak a város iránt, mely e korban rohamosan emelkedett, s ebben nagy része van a lakosok ősidőktől ismeretes kereskedői szellemének, és az azzal járó ügyes körültekintésnek, mellyel sok kellemetlenség és veszedelem alól bújtok ki. Ennek, és városuk kedvező fekvésének köszönhetően, hogy míg más városok véres csaták színhelyei, ők békén gyarapodhatnak, legfőleg a Széchyekkel, a Garaiakkal, mint szomszéd birtokosokkal, s különösen a kunokkal vannak sűrűbben kisebb-nagyobb galibáik, pöreik. A szegedi embert már a középkorban is bizonyos helyi hazafiság vezeti. Politikai magatartásuk nem makacs, könnyen meghajlanak németnek, töröknek aszerint, amelyik fölülkerekedik, ha az városuk érdekében van.

Ilyen politikai magatartás és kedvező viszonyok közt lett nagy várossá, olyanná, hogy Bertrandon de La Brocquiére, ki 1433-ban utazott Magyarországon, azt írja naplójában: „Szeged egy nagy, nyílt, s egyetlen utcából álló város, mely nekem mintegy mérföldnyi hosszúnak látszott”. S amilyen nagy kiterjedésű volt a város, épp olyan arányban széle-

síté határát, mely ma már 867 négyzetkilométerre terjed. A középkori szegedi polgár közönségesen földszintes, nagy téglakockából épült házban lakik, végiggombos mellényt és ujjast visel durva abaposztóból, de a feleségét, lányát értékes szövetekben járattja, s fiai közül az egyik „iskolákat jár”. 1519-től kezdve majd minden évben találunk szegedi származású tanulókat a bécsi, krakkói és witembergai egyetemi anyakönyvekben.

Am az alacsony házak mellett ott emelkedtek az „Alsó Zyget” városrészben, a mai Alsóvárosban, főúri paloták is, mint például Szilágyi Lászlóé, melynek ablakából lőtte le Vid Sebestyén uram Iván szerb cárt, a „rettenetes fekete embert” 1527-ben; vagy a szegedi grófé, Sárszegi Istváné, melyet ezeröttszáz arany forinttal zálogosított el 1511-ben krakkói és budai polgároknak. De a gazdag polgárok is úri módban éltek akkoriban. A régi kor épületei közül ma már csak a Mátyás által épített templom áll Alsóvárosban. E körül volt a piac. Előttünk áll úgy, amint volt. Ott ülnek a szegedi kofák kopogós cipőikben, tarka hosszú rokolyáikban; ponyva fedelű sátraik alatt elejtett darvakkal és vadludakkal telehalmozott talyigák állanak gyümölcsös garabolyaik mellett. A halpiac külön van, följebb a Tisza mellett roppant halgaradakkal. Háromezer halász foglalkozik a hálózás, s él meg belőle. Pedig a hal végtelen olcsó. Oláh Mikdós esztergomi érsek följegyzése szerint „ezer darab rőfös hosszúságú harcsát vegyessen ponttyal egy magyar forinttal lehetett venni”. Sőt némelykor annyi volt a hal Szegeden, hogy sertéseket hízlaltak vele.

A halat, mint kereskedelmi cikket, leginkább szárítva és besózva készítik ki. Ilyen alakban küldözgetik a nagy urakhoz ajándékként. Mert a szegedi magisztrátus, melyen hosszú századok alatt a Gegecs, Zayday, Szegény, Pálfi, Molnos, Harcsás, Zákány, Délczög, Tsötörtök nevek szerepelnek, örökös deputációkban van kettesével, hármassával. Majd a királynak viszik az adót, a köteles dénárokkal mellett ajándékként sózott halat és remekbe varrt karmazsin csizmákat királynak, királynénak, királyfiaknak és királykisasszonyoknak; majd a palatinus elé járulnak, kinek kék perzsa szőnyeg jár a kun puszták legeltetési jogáért.

De a lakosság is váltig úton van. Iparosai: szücsök, takácsok, szabók, kalaposok, vásznanosok és szappanosok megrakott szekereken járnak be áruikkal Pesten át egész Kassáig, Bártfáig az egész országot. A szerémi borokkal tűzrekerülő kereskedők még tovább terjedő piacot teremtenek magoknak. Hajókon, tutajokon bejárják a Tiszát, Marost és későbbben a Dunát is, bort és fát szállítva a vizeken. Emellett roppant állattenyésztést űznek a lakosok a dús legelőkön, melyeknek szaporítása képezi a városatyák fő gondját. Jogcímeteket keresnek, panaszokkal járnak, pöröket folytatnak egy-egy pusztára vagy szállás megszerzéséért.

¹ Ezzel az írásával emlékezünk a száz éve, 1910. május 28-án elhunyt kiváló íróra

Kiváltságokat szereznek, kereskedelmük, iparuk nőttön nő, vagyonosodnak, s rokonságba lépnek az ország főuraival, a Hédervári, a szekesői Herczeg, a Pákosi, a laki Thuz, s más nemzetiségekkel, anélkül azonban, hogy emiatt kivessze köztük ama polgári és demokratikus szellem, mely a városnak sajátos jellege volt mindenkor. A jómódú lakosság például együtt érez Dózsa György pórhadával; Dózsa itt gyűjti keresztjeit. S hogy itt erős gyökerei lehettek, mutatja Szapolyai eljárása, aki kivégeztetvén Dózsát Temesvárott, Verancsics szavai szerint „fejét véteti neki és Szegeddé küldé ajándékon a szegedi főbírónak, kinek Pálffy Balázs vala neve”.

Kisebbszerencsétlenségek, mint minden várost, a mohácsi vész előtt is érték Szegedet. 1444-ben, Szent Domokos napján megrázkódék a föld, percekig tartó zúgás-morgással meghimbálta Szeged házait. Történt pedig ez ugyanaz nap, mikor a Szegeden időző Ulászló király a híres békeszegi oklevelet adta ki. És a rossz előjel nem is csalt ez egyszer.

De Szeged gyorsan kiheverte a csapásokat, s a Hunyadi-ház idejében újra fölvirágozott. Hunyadi János kormányzó, kinek törekvő seregében a szegediek kiváló számmal vettek részt, s még inkább fia, Mátyás király szabadságlevelében a városnak a török elleni harcokban, így Nándorfehérvárnál, Jajczánál stb. tett nagy szolgálatai fölötti elismerésüknek adtak meleg kifejezést. Mátyás király kétszer tartott itt országyűlést, és különös kegyeltjévé fogadta Szegedet, pazarul gazdagítva azt javakkal, mert – úgy mond egyik oklevelében a bölcs király – „az országok díszje és ereje a városok gazdagságából és bőségéből áll”. A „nagy protektor” halála határák Szeged történetében. A delelő ponton állt szerencséjének napja. Immár lefelé hajlik onnan. A tizenhét szegedi templom tornyában (mert tizenhetet mond a szájhagyomány) búsan szólhattak a harangok, melyeket a király temetése napján négy órahosszáig húzatott a magisztrátus.

A két következő győngye király alatt rohamosan lazult az állami rend; pedig iparnak, kereskedelemnek ez a melegágya. Hatalmas oligarchák támadtak, jogokat, törvényeket lábbal tapodók. Mátyás porzója még le sem pergett a szegedi adománylevelekről, s már kezdtek azokat nem venni figyelembe. A város egyik kiváltságát a másik után szedték el a túlkapásaiiban hivalkodó nagyurak. A hatalmaskodás és jogtalanság úgyszólván ragályos divattá lett. Dobzse László királynak, kiről azt írja a pápai követ, hogy csizmája sem volt, honnan lett volna ereje megzabolázni őket?.. Dózsának jönnie kellett, s Mohács el nem maradhatott!

A mohácsi vésszel befejeződé a város fényes szerepe. Különbösen is nehéz idők következtek, kivált a városokra. Amelyek Szapolyaival tartottak, azokat Ferdinánd pusztította el, viszont Szapolyai a Ferdinánd hűségén levőket. Szeged ide-oda ingadozott több mint egy évtizedig. Szapolyaihoz szított, de azért, Ferdinánd előtt is kellett magát. Szegedre (melyről az a rege élt, hogy itt volt Attila székhelye egykor) mindenik fél áhítozott, de a legjobban Szapolyai halála után a Budán székelő Mehemed pasa. Talán mint Jászay történetírónk véli, az furta a fejét, hogy Ibrahim pasának, mikor a mohácsi csata után Szegedre elkalandozott, az ott talált számtalan juhnyájából ötvenezer, Iszikender Cselebi defterdártnak pedig húszezer darab jutott, s alig várta, hogy ő is kivége onnan a maga részét.

Szeged-tudomást vevén a pasa beütési szándékáról, s látva, hogy az ellenállásra nem elég erős, a „város képében” elküldé a pasához Tsötörtök László, Zákány István, Somlyai Pál és Budai István uralmékat meghódolni. Ezzel a város hosszú időkre török iga alá került.

Történetében még előfordulnak érdekes lapok: Tóth Mihály híres kalandja, melyet Tinódi Sebestyén megénekelt; II. Rákóczi Ferenc kuruciai megvillogtatták kardjait falainál, de az elnéptelenedett, elpusztult romváros sorsára mindez nem volt befolyással; viszonyai nem fordultak se jobbra, se balra. A török uralom óta lankasztó zsidóság nehezedik a lakosságra, melynek sokat kell túrnia a várban székelő töröktől. A kereskedelem egyes ágai pangásnak indulnak, mert a járó-kelő kereskedők útja nem bátorságosabb; s kinek is volna kedve vagyont szerezni, ha azt ügyis kiszipolyozza kénye-kedve szerint a hódító? A kereskedelmet hovatovább mind jobban kieresztik kezükből a törzslakók, s

a beköltözőkódó rákok veszik át.

A gazdagabb lakosok, kik fényét adták a régi Szegednek, elköltöztek a Felvidékre, s a város pusztulásnak indult. Egy közönséges nagy falu vált belőle. A főbíró, e hajdan méltóságos perszóna, ki mikor Szeged utcáin megejelent, elől-hátul két-két fölemelt pálcajú esküdt kísérté, mint a római consulokat a lictorok: most ott üldögél a pasa udvarán, és a parancsait leste. A lakosság önrétére is kihalt. Tökéletesen elveszté a város fejlődésének föltételei iránt ama finomabb érzéket, melyben századok óta kivált. S ezt vissza nem nyeri soká, Szegednek 1686-i visszavétele, s a török kitakarodása után sem. Az egykor hatalmas városi tanács egyszerű kupaktanácsá lett, s egészen e század végéig nem bírta megállítani a várost a hanyatlás útján; adókat szed, rablókat üldöz, s az ügyes-bajosok napi dolgait igazítja; egyébre alig terjedhet ki a figyelmé. S e közben még gyakori árvizek is pusztítják a szerencsétlen várost, mely apródként minden privilégiumát elveszti úgy, hogy már a legprimitívebb szabadalmi is veszélyben forognak; mikor azzal a fúrfanggal segít magán, hogy egy ócska, 1200-ból való pecsétet halász ki a Tiszából, melyen az elmosódott címerből épek maradtak a „Sigillum Regiae... egediensiis” szók, a Tiszát és Marost ábrázoló két pólya, meg a sassa átváltozott pelikán, a jus gladii jelvényeivel. Ezzel a pecséttel, mint bizonyítékkal, jár-kél fűhöz-fához régi jogainak elismertetését szorgalmazva, s nem is egészen siker nélkül.

A város régi fénye, hatalma csak mint rege él. Nincs már palota sehol, a csinosabb kőház is nagy ritkaság. Szegedi diákok nem járnak többé külföldi egyetemekre; a boltok ablakaiban nem ragyognak többé kincsek és drágaságok. A csapások sorozata teljesen lenyomta, eltompította őket, a város történetében ott sötétlik a katasztrófák minden neme. Mind a négy elem föllázadt ellene. A tűz elpusztította, a föld megrázkódott alatta, a levegő megmérgezte, az 1710 és 1738-40-i dühöngő dögvész roppant megritkítá lakosait, de a legmakacsabb üldözője folyton a víz volt. Nem csoda, ha ereje meg-meglankadt. Tengődött, s várta a szebb napokat széliden, türelmesen, mint a címerében levő bárány. Csak egy maradt meg e népben minden időközön keresztül, minden csapások dacára: a hangyaszorgalom, és a szülőtte föld rögeihez való ragaszkodás. Egyebekben folytonos a süllyedés, s egyre szűkebb a látkör, úgy, hogy egészen meghódul az ama korban Európa nagy részében uralkodott babonás tévelygésnek, s még a múlt század elején is boszorkányokat vallat és éget a magisztrátus, asszonyokat, kik Dromo ördöggel szerelmeskednek, s pemetén, lapáton lovagolnak a Gellért-hegyre gyűlésezni, s férfiakat, kik a tehenek tejét megrontják, és a boszorkányok céhét vezetik.

De a tespedés is csak ideiglenes lehetett. A viszontagságok egész sorát el kellett előbb-utóbb simítani az anyaföldnek. Mert Szeged nagyon jó helyen fekszik. Egyik oldalról a dús lefelőlő kun poszták környezik, másikkól az ország bűzias kamrája, a Bácska, de tőzsomszédságában van Torontál is, híres fekete földjével. A török el nem vehetett, az elemi csapások sem pusztíthatnak el annyit, hogy a jó anyaföld vissza ne pótolja. Saját határa is kitűnő, bár egy része homokos, és imitt-amott szikes vizek borítják. A távolban mint óriás ezüst tallér megcsillan egy-egy tó. A véghetetlenül egyforma, szürke lapnak kellemesen vetnek véget a szatmári kertek. Határáról egyébiránt fölösleges külön beszélni.

Az alföldi nagyobb magyar városok külsőleg többé-kevésbé egyformák. Határaik hasonlítanak egymáshoz, mint az egyik rőf posztó a másikhoz. A délibábos róna, melynek csak a mennybolt lehajlása vet véget, a tompa szürke talaj, a beláthatatlan kalásztenger – mindenütt ugyanaz. Imitt-amott fölbukkan egy-egy magányos tanya, fehér házíkok s kútgém. Ugyanolyan Szegednél, aminő Kecskemétnél. A város végein a szélalmok, s bent a városokban sok egymással közös vonás. Mindenik városnak van egy olyan dolga, amivel dicsekszik, Debrecen a kollégiumával, Szeged a ferences templomával. Van néhány, híre vergődött iparcikke vagy terménye: Szegeden a bicska, szappan, paprika, tarhonya, Kecskeméten az alma, barack, Debrecenben a pipa, kolbász, szalonna. És egy nagy embere is van minden városnak, amelyik mutatja, hogy ész dolgában mi telik; Debrecené Csokonai Vitéz Mihály, Kecskemété Katona József, Szegedé Dugonics András. Ehhez járul még, hogy az emberek is

hasonlók nem csak kinézés, de észjárás tekintetében is.

A szegedi ember, a férfi nemen levő, közönségesen zömök, alacsony, értelmes arccal, élénk szemekkel, hatalmas kifejtett koponyával, melyben van bizonyos tatár szögle-
tesség. Kicifrázott, tempós beszédjükön, méltóságos járásu-
kon meglátszik a keleti faj. Az asszonyok között itt tán keve-
sebb a magyaros szépség, mint távolabb Makón vagy
Szentesen, aminek talán az az oka, hogy a faj itt éppen nem
vegyül. De azért a szegedi férfinép mégis nagy csoportokba
verődik össze ősidőktől fönmaradt szokás szerint vasárnap
délután a templomok előtt, hogy szemlét tartson a kijövő
hajadonok és menyecskék fölött, s gyönyörködve legelteti
rajtok szemeit. Hanem hiszen van is rajtok elég nézni való;
pompával, gazdagon öltözködnek. Száz ráncú, virágos
selyemszoknya suhog a többi tizenkettő fölött. Mert tizenhá-
rom szoknyából áll egy rangos menyecske öltözeke; a haja-
doné kilencből, mivelhogy annak vékonyabbnak illik lenni; a
derék drága, negyven-ötven forintos nagy selymekendővel
van átkötve, melynek két, rojtos vége egész a bokáig csüng
le. A menyecskék kurta, többnyire egyszínű selyemujjast
viselnek, melynek *kacabáj*, vagy a szabás változatai szerint
leves a neve. E népviseletben nincs semmi magyar motívum,
sem a színekben, sem a formában; és szoknya túlságosan
hosszú, és csak a bokától kezdve engedi láttatni a fehér haris-
nyát a lábszáron, de az igaz, hogy egészen végig, még a sar-
kat is, mert a lábnak csak a hegye van benne a hátul nyitott,
fehér falú, aranycsipkés papucsban, amelyben csak a szege-
di nő tud olyan ügyesen járni, hogy le nem csúszik a lábáról,
ha fut, sőt ha táncra perdül is.

A férfiak viselete magyaros. A főképp földet művelő
alsóvárosi: sötétkék ujjas, egy sor ezüstgombú mellény, csiz-
mába húzott nadrág és kerek kalap. A főlsvárosiak változo-
atos, amint foglalkozásuk változatos. A super (hajóács) barna
színű kurta ujjasa, lefelé hajló gallérral, s a csizmaszárral
lehúzott pantallóval váltakozik a fisér (nagyhalász) zsinóros
viseletével, és a molnárnak szinte fehérbe játszó világoskék
mandlijával.

Mint a legtöbb síkon lakó népnél, itt is kevesebb a
poézis, mint a hegyek között. Még a szerelemben is kevesebb
a lendület. Dalaik nem csengenek olyan mélabúsán, fájón,
epedő rezgéssel; vagy a virágos jókedv, a heje-huja színes
buborékjai, vagy a szilaj érzés kifakadásai.

A szegedi legény rendszeren olyan jóvendőbelit
keres - ha főlsvárosi, akkor Főlsvároson (mert nem szíve-
sen mennek más városrészbé menyasszonyért), - aki vagyoi-
nilag hozzá való; vagy ha nem, akkor olyan erőset, aki játszva
emelí föl a zsákot, akiből munkás, jó gazdasszonyt remélhet;
így gondolkodik a *gügyü* is, aki összeboronálja a házasságo-
kat. A kiszemelt leány, ha elfogadja a széptévést, mely a szom-
bat esti beszélgetésekből áll, egészen a legény hatalmába jut.
Vasárnap délután tánc van az újszegedi népkertben, de csak
a legény engedelmével táncolhat ott mással, s jaj annak, aki
tánc közben, mikor a párok különválva járnak a frisset, elkapa-
ja: életre, halálra szóló verekedés támadhat abból.

A népkert egyetlen kirándulási helye a hetvenezer
léleknek. Ott találkozik vasárnaponként az egyes városrés-
zek népe: Pálánk ragyogó úri lakossága, Főlsváros hetyke
délceg ifjai, Alsóváros ősi familiái, Rókusváros kackiás
menyecskéi. Itt mulat együtt úr és földművelő, szegény és
gazdag. Más hely, hol az izzó nyári napokon egy kis árnyék-
hoz jutnának, alig van.

A Makkoserdő, a másik kirándulóhely elpusztult az
1879-i árvízben, s ma már magánosok szántóföldje. Szatymaz
pedig, hol szőlőskertjeik és gyümölcsöseik vannak, messze
van a várostól. Itt terem a jóízű, könnyű karcos, az úgyneve-
zett buckái, mely a szegedi nép konyhájának kiegészítő
része.

Pedig a szegedi konyha olyan, hogy hálátlanság
melléte könnyedén átsiklani. Egész sor különlegessége van.
A világhírű halpaprikás, melyet a büszkült bölcsojótól a
koporsóig meg nem un, melyet itt oly kitűnően tudnak elkészí-
teni a halbeli nagy bőségben, vegeesen aprítva a bográc-
ba különböző halfajokat, s melyhez öreg, még latin iskolákat
járt halászok deakul mormogják a receptet: „habeat colo-
rem, odorem et saporem”. A káposztának is (alföldi néven a
töltött káposzta: *sárma*) itt tudják legjobban megadni a
módját: „egy sor füle, egy sor orja, egy sor kóvérje, egy sor

töltelék”. Hát a főlseges tarhonya, a finom almás pite, az
omlós csöröge, a „hosszú” lére eresztett, csipetkés csirkepa-
rikás, melynek titka a szegedi paprika csodálatos ízében van!

A szegedi polgár ügyes gazda és kitűnő munkás.
Földjét még a hírhedt bolgár kertésznel is jobban műveli. Egy
hold paprikaföldből néhány száz forintot húz ki évenként. A
paprikatermesztés évi jövedelmét félmillióra becsülik.
Takarékosságukra jellemző adat, hogy pusztán az alsóvárosi
népnek (mely a város ősnépe, és sok apró városban elüt a
főlsvárosítól) másfél-kétfélmillió forintnyi betéte van a
Szeged-Csongrádi takarékpénztárban. Ehhez csak akkor
nyúlnak, ha valahol eladó föld akad. A roppant határ is kevés
már nekik; gyorsan terjeszkednek kifelé a kun pusztákra.
Annyira takarékosak, hogy a szegedi polgár előtt a fényűzés
majdnem erkölcsstelennek tetszik. (Elpusztul ez a ház - tar-
tja egy közmondásuk, - melynek pávája és jegenyefája van.)
De azért jól él, vasárnap télen színházba viszi a családját, ahol
nemritkán parasztleányok ülnek a páholyokban, egy sorban
a város előkelőivel. Ezalatt ő maga künn a sógorral vagy a
komával egy kis borozásnak ered, fordulván ilyenkor elméjé-
vel a torony alá, t. i. a közügyekre, melyeket a tornyos város-
házán intéz a magisztrátus. A közügyek iránti érdeklődés
hagyományos. A város meglehetősen szövevényes gazdasági
ügyei mindenkinek a száján vannak, mert roppant fekvősé-
geit részint házilag kezeli a hatóság, részint bérbe adja.
Régente egy-egy beavatott tisztviselőjét azzal az indoklással
választá meg újra és újra, habár különben ingrata persona
volt is, hogy „lehetetlen elcsapni, mert csak őkelme tudja,
mink van”.

A szegedi ember jelleme általában nemes: nem
egészen nyílt, de egészen nagylelkű. Jóságos, igazságos.
Szívós, de nem makacs. Erős, nyers, de nem durva. A magyar
civisek érdeesebb vonásai itt csak bágyadtan szelídített alak-
ban lépnek föl. Demokráciája őszinte, valódi magyarsága ter-
mészetes, ment az affektált cafrangoktól, s ezért hódítóbb. A
város magyarságában és demokratikus levegőjében minden
idegenszerű elem fölolvad. A bevándorló magyarrá válik; a
cimerére kevés nemes átdomul köztük polgári gondolko-
zásúvá. A negyvenes évekből több példát lehetne fől sorolni,
hogy a beköltözött nemes családok néhány évi itt-tartózkodás
után a polgári kötelékbe vétették föl magokat. Míg
Szeged bent magyárosít, kifelé rajokat bocsát. Különösen
Torontált magyárosítja. Évenként négy-ötszáz sváb tanuló jár
Szeged iskoláiba többnyire cserébe, kik nem csak a magyar
nyelvet tanulják meg, hanem a nemzeties szellemet is beszív-
ják.

A szegedi nyelvjárás általában az alföldivel egyező. A
közép *e* helyett itt is az *ő* járja; a szóvégi *ü, ú* helyett sok szóban
e, a hallható: keserű helyett kesere, savanyú helyett savanya.

A vidéki magyarságnál ahány falu, annyiféle árnyalatú a
nyelvjárás, de minden lényeges különbség nélkül. Másképp
beszél Makó, másképp Dorozsma, másképp Horgos.
Jellemző egy régi krónikás eset, a szegedi fufangnak a nyelv-
járás különbségre épített remeke.

A hajóhídon ugyanis mindenkinek vámot kell fizetnie a
városi státútum szerint, csak a szegedinek nem. Persze
tömerdek volt a visszaélés. Az átjáró közönség mind azt val-
lotta, hogy Szegedre való, s vám nem sok folyt be a város lada-
jába. Váltig töprenkedett rajta a magisztrátus, miképp lehet-
ne a visszaélésnek gátat vetni. S amin se szigorúság, se ellen-
őrzés, se státútum nem tudott segíteni hosszú évekig, azt
sikeresen eligazította egy fufangos ötlet. Nem azt kell immár
megkérdezni a vámszedőnek a hídon menőktől, mint eddig,
hogy hová való, hanem az lett ezentúl a hivatalos kérdés:
„Mivel eszik kendteknél a levest?” „Kalánnal” - felelte a Makó
vidéki, „kanoáva” - mondá a dorozsmai, mire rájuk zúdítá a
szentenciát a vámszedő: „Fizetik kendtek a vámot, punktum;
mert a szegedi ember *kanállal* eszi a levest”.

Az élelmes ötletek sok hasznot hajtottak Szegednek; átvitte
ezeket a kereskedelmébe is a nép, s ezen a téren mindig elől
járt az Alföldön. „Soc gazdag aros nep giöle az varasban.”
Vásárai híresek voltak, kisipara uralkodott, egyes apró ipar-
cikkei, paprikája, szappana, tarhonyája az egész országban
nevezetesek lettek, sőt a külföldre is utat vertek magoknak.
De ez csak a kenyeret adta a szegedieknek, a kalácsot a halá-
szat, a hajózás és a fakereskedés szerezte. Szeged jólétének
három fő forrása, melyekhez negyediktül szegődött a vasút,

mikor a gazdag országrész termékei mind erre mentek keresztül. A külterületen a mostani huszonkét kapitányságban hatalmas marhatenyésztés vált emeltyűjévé a földműveléssel foglalkozók jólétének, akinek magyarsága közmondásos volt.

Csődalatos, hogy dacára az élelmességnek és kereskedelmi szellemnek, mely Szeged őslakosságát jellemezte, a kereskedés egyes ágazatait mégis kiadta a kezéből az 1687-ben beözönlő szerbeknek, akik a város palánkjai közt települtek meg.

A Palánk városrészt a vegyes származású elemek fészké; német iparosok, görög boltosok itt forrták ki magokat magyarokká, lassan-lassan fölvevén a szegedi civis tipikus tulajdonait.

Reggelenkint ősidők óta a városháza előtti térre gyűlt össze a férfi lakosságnak az a része, amely ad és vesz. Több száz ember zsigong ott, superek, fisérek és kereskedők. Nagy csoportba verődve, csöndes pipaszó mellett, pusztán danguháznál látszanak, mert zaj, kiabálás nincs, mint a börzéken, de voltaképp erősen folyik az üzlet. Nagy János uram gabonára csinál kötést Kis István urammal, Kis István ezer darab lécet rendel a jelenlevő Szabó Ferencnél, kinek viszont száz kubikosra van szüksége, azok előállítására nézve egyezkedik Kovács Pál urammal. S amennyi fajtája van a kereskedelmi ügyeknek, azt mind itt intézik el egy óra alatt, míg a „kaszinózás” tart. A szegedi paraszt-börze régebb talán az igazi börzékénél, csakhogy a magyar temperamentumhoz van szabva.

Az üzleti szellem kinövészei, a család és szédelgés, itt soha se vertek gyökeret; még ma is emberségre kérnek kölcsön pénzt a nép fia, s az adott szó a kötelezvény. Erkölcsiben megbízható a szegedi nép, s lelkiületében a jóra hajlik. Egész véletlenség, hogy a világhírű haramia, Rózsa Sándor idevaló. A rabló-romantikának e túlságosan megaranyozott hőse itt és a környéken üzte hajmeresztő csínjeit s lázító rémtetteit; később aztán itt szenvedte büntetését egyik tömlőcében a várnak, melyről az a jóslat élt századokon át, hogy fog még abban király lakni... Íme, lakott is benne a betyárok királya!

A nemzeti ébredés, a reformszelmék a negyvenes években Szegedet is átmelegítették.

Szeged másodszori emelkedését jelzi ez az időpont azon silány helyzetből, melybe a török hódoltság, s az utána következő megdermedés juttatta. Nem virágzott ott már más, csak tavaszoként a rakoncátlan Tisza folyam, mikor az egy nap életű kérészrajok özöne ring, úszkál, csapkod a hullámjain. A kultúrának elmosódott a nyoma. A várost is csak a beláthatatlan területen fekvő házikók jelzik (több mint fele bogárhátú). Csinosabb épület ritkaság; a Kárász-ház és a város széke épülete képezik a város büszkeségét, de egy-egy szebb falusi kastély mértékét ezek is alig ütik meg. Bent a házakban néhány almáriom tetején tán ott lehetne találni Dugonics András munkáit, vagy Vedresét, akik a város szülőttei. A festészetet az oda való kontár festők mázolásaiából ösmerik. A műtárgyakból egy Mátyás király által ajándékozott palástot mutogatnak az alsóvárosi templomban, melyet hatvanezer tallérra becsültek. Legfőleg még a város határában, az Óthalmon talált értékes régiségek hanyódnak imitt-amott a fiókokban.

A pesti egyetemről hazaérkező ifjak terjesztették az új eszméket, az 1843-i országgyűlés szabadelvű légáramát, Széchenyi István reformterveit. Ezek hatása alatt ébred a város öntudatra, s lázas tevékenységgel lát századok mulasztásainak pótlásához. Csődálatos gyorsasággal indul a város fejlődésnek; kaszinók, egyetek alakulnak, kórház épül, az elhanyagolt közoktatásügyet fölkarolják, a nemzeti szellem friss lehe átjárja az idegeket, az idegen eredetű polgárok magyar neveket vesznek föl, s az új légáramlatban vígabban csattog a poröly, jobban fog a vész, még tán a hálóba is nagyobb harcra akad.

Az 1848/49-i viharok már úgy találják Szegedet, mint az Alföldnek lelegevőbb városát. A nemzeti harcban oly tevékeny részt vesz, mint a Dózsa-lázadás óta egyszer sem. Látszik, hogy fölhevíteni csak a liberális, egyenlőségi eszmék tudják. Újszegednél, Szent-Tamásnál derekasan viselik magokat a szegedi fiúk. S a város összes népe, mely meglehetősen langyos és ingadozó marad Bocskai, Bethlen, Thököly Imre és II. Rákóczi Ferenc alatt, teljes odaadással áll a hol diadalmos, hol megtépett, elhanyagolt forradalmi zászlók alatt egész addig, míg a szőregi csatában az utolsó honvéd puska-

lövése is el nem hangzik.

Az 50-es években, az elnyomás alatt bár lassabban, de azután az alkotmányos fordulattal kedvező szélben megdagadt vitorlákkal sebesen halad a város, mindinkább kezdi fölvenni egy jelentékeny kereskedelmi pont jellemvonásait, s a nyugati városok csillámló külalakját, régi jó hírű gimnáziuma mellé fölépíti derék reáliskoláját, ipara, kereskedelme tágul, s fölveszi magába a mai követelményeket; künn a tanyákon fákat ültetnek, talajt javítanak, népioklakát emelnek, benn pedig takarékpénztárak, bankok keletkeznek, a házak födele föl kevélyen nyúlik föl egy pár gyár kéménye, hajói serényen szelik a Tiszát, pedig erejének több mint felét olyan dolgokra kell fordítani, aminőktől a legtöbb város mentve van. Szeged örökös háborút visel.

A szelíd folyású Tisza, mely bőkezűen árasztja áldásait reá, tavaszkor, midőn a hóolvadás kezdődik a hegyekben, gyakorta áll meg zúgva, háborogva kapuinál. Ez ellen kell védekeznie örökké. A töltések, gátak nagy összegeket és sok embererőt emésztnek el a műveltségbeli haladás elől. A lakosságnak jelentékeny része a földmunkára szánja és képezi magát. Ezek a kubikosok. A Tisza ellen szervezett hadsereg, melynek nagy gyakorlata van a gátak építésében, a víz megfogásában, t. i. a támadt réseknek zsákokkal való betömésében. S dacára a sok elvont erőnek, Szeged mégis a nagy városok közé küzdötte föl magát, melynek fényes jövőt jósolnak, noha él a legenda a népközlésben, hogy régi nagyságát akkor éri el a város, ha az ősapák visszajönnek. – Ím, megtörtént ez a lehetetlenség is.

1879 március 12-ével a Tisza árja betört, s elsöpré, romba dönté az országnak népességére nézve második városát. A szürke, piszkos ár, mely a város nyugati oldaláról ömlött be, gyorsan betölté a mélyedéseket, és fölhangzott a magaslatokra is. Elnyelte az apró házakat, csak imitt-amott látszott ki a vízből a földel egy része, vagy a kürtő, néhol az sem. Az emeletes épületeknek a legfőbb ablakait nyaldosta az ár. Az egyik templomnak csak a tornya látszott. E zivataros éjszakán, melynek szomorú története egész Európa szívén végigrezgett, kigyúlt egy helyütt a város, s a rémes láng bevilágítá a megdőbentő katasztrófát, a diadalmos elem borzasztóan fontos bevonulását; pernyék röpködtek az üvöltő szélben, úsztak a dagadozó habokon, s elboríták a csónakokat, melyen a menekülők eveztek. Félpercenként tompa cuppanás, recsenés jelezte közelebb-távolabb egy-egy épület összeomlását. S ugyanakkor, midőn több mint száz élet veszett el, a víz fölszaggatta a felsővárosi temetőben a sírokat, és a *kitépett koporsókban az ősök hazaúsztak egykori portáikra.*

Mindössze néhány száz lépésnyi tér maradt szárazon, az Iskola utca egy szöglete. A legsajátságosabb képet nyújtotta a szomorú város, melynek voltak halottjai, de temetője nem. A halottakat Szőregen temették el. Az újszülötteket a vasúti kocsiiban keresztelték, mely e föliratot viselte: lelkészi hivatal. A közlekedés csónakokon történt. Csak néhol állt egy kőház. Közül csak a zsendelyes födelek guggoltak a hullámokon hosszú sorban. A házfödeleken ott ült a macska, az egyetlen házörző, a legszívósabb állat. Az özönvízben különféle házi eszközök úsztak, bölcső, szekrény, szekér, egész torlaszokká gyűlve némely kőfalnál. A csónakok serényen szállították a menekülőket, kik közül némelyek egy egész éjszakát fákra fölkapaszkodva töltöttek. A mentés munkája napokig folyt, borzalmat keltő részletekben gazdagon. Később deszkajárdákat kezdtek verni a megmaradt házak falaihoz. Az elmenekült polgárok visszazállingóztak apródonként, s a szárazföldön a Hungária vendégfogadóban tartották az első közgyűlést, tanácskozában tanácstalanul, mitevők legyenek, lesz-e még itt valaha élet, vagy nem lesz többé? Az ősrégi város első gyűlése egy füstös kártyaszobában folyt le. Valóban a város sorsa is úgyszólván egy kártyán függött. De ez a kártya, hogy egy banális kifejezéssel éljünk, jó szerencse, éppen a király volt. Ferenc József öfelsége elérzékenyülve a roppant csapás által, sietve ott termett a hajléktalan városban; csónakon evezett be a düledék falak közé, csónakon jötték eléje a küldött-segek, csónakról üdvözölte a pompa nélküli bevonulását a város szónoka. Ez alkalommal mondá a nemes szívű király megindulástól rezgő hangon az emlékezetes megnyugtató szavakat: Szeged szebb lesz, mint volt.

E szavak reményt öntöttek a csüggedő lakosokba, s sze-

rencsétlenségük megnyitá mindenfelé a nagylelkűség zsilipjeit. Magányosok és testületek, idegen országok, népek özönlöttek adományaikkal, az országgyűlés jelentékeny összeget szavazott meg a város újjáteremtésére. A közvélemény az államhatalom által kívánta látni manifesztálva, hogy mikor egy erős nemzeti érzésű város rászorul a nemzetre, a nemzet ott meg is jelenik segítő kezével.

Ez összeforrt királyi és nemzeti akarat megtestesítésével bírta meg a Felső Tisza Lajost, mint teljhatalmú királyi biztost, ki még ez év nyarán megkezdé föladatát tizenkét tanácsosával és hivatalnoki személyzetével.

Allamférfiúi látkör és vas erély kellett e kényes és szokatlan műnél; két út állt a királyi biztos előtt: vagy a nemzet által nyújtott erőt egyszerűen a lakosok anyagi erejének növelésére fordítani, s úgy hagyni őket, - vagy pedig a lakosok megmaradt erejét is egyesítve az államéval, megalkotni tervszerűen ama egyszerű új várost, melynek ragyogó képe elbűvölően tárul elének ma a Tisza-parton.

A körutak rendszerében épült. Három gyűrű egymásba rakva. Az első a paloták gyűrűje, ebbe van belefoglalva a régi Palánk a kereskedelmiég élénk Iskola utcával (egy darabka a régi Szegedből), a Dugonics tér a szép reáliskolával, ahol Somogyi kanonok nagyszerű ajándéka, az ötvenezer kötetből álló gazdag könyvtár van elhelyezve. Itt áll Dugonics András szép szobra is. Ebbe a gyűrűbe esnek bele a kényelmes fogadók, itt van a Klauzál tér fényes kirakataival, az üzleti élet zsvajával, innen nyílik (kis kockából nagy kocka) a Széchenyi tér gyönyörű palotáival, apró parkjaival, itt áll a régi mintára kiépített városház, a fönix madárt látatva homlokzatán. A hajdani vár helyén (melyet a király a városnak ajándékozott) pompás kétemeletes házak emelkednek tornyokkal, kupolákkal, köztük a törvényszéki palota, az állandó színház, melynek nemes homlokzata méltóságosan tükröződik vissza a Tisza rezgő tükreben. Kissé odább a hatalmas, bár karcsú vashíd hajlik át könnyedén a folyó fölött. A híd újszegedi végéről igazán tündéri látványt nyújt a város e pontja, mely előtt hímes szőnyeg gyanánt terül el a kies Stefánia sétater elmésen kigondolt kioszkjával, amibe a régi várból beépítettek dekorációnak egy vasrostélyos ablakú cellát.

A második gyűrű a kisebb házakat övezi, de ezek is szépek, emeletesek, az iskolák, középületek pedig palotaszerűek. A sugárutakon pedig már földszintes házak is vannak, de előkerttel kellett épülniök. Érdekesek a város kieből eső részeiben a szegedi motívumok után épült egyforma népies házikók, célszerűen módosulva, megcsinosodva, két-két zöldzsalus ablak néz az utcára, muskátli az ablakban vagy rozmaring, kis oszlopos tornác nyúlik a ház mellett, paprikafüzérekkel végigaggatva. A tűzfal lyukán lóg le a piros kukoricacsó. A kiskapu és a napsugáros tetőhomlokzat természetesen elmaradhatatlan.

A harmadik gyűrű Szeged hatalmas védművei: a gátak, körtöltések. E Molochok! Sok pénzt megettek, és még ezen túl is sokat esznek meg. De más irányban is megtörtént min-

den lehető, minden eshetőség ellen. A Tisza-parton kiépítettek, az alantabb fekvő pontokon feltöltötték a talajt úgy, hogy hasonló árvíz ma már korántsem jelentene hasonló szerencsétlenséget.

1883 őszén, midőn másodízben is lent járt a király már kész várost talált a romok helyén, sokkal de sokkal szebbet, mint aminő valaha volt, szebbet, mint aminőnek regényes eszű történetírók képzeltek Zsigmond idejében. Három álló napig tartt itt udvarát a király úgy, mint valaha Hollós Mátyás. Ide jött környezetével, udvartartásával, s fényes ünnepélyek közt folyt le a három örömnapp. A daliás középkor gazdag színezetű képe csillámlott itt föl. Diszruhás főurak festői csoportjai, fogatjai voltak láthatók. A szegedi polgárok díszmargarban, kardosan, panyókásan jártak keltek az utcákon. A múltató király jutalmakat, rendjeleket, nemességet osztgattott; maga város újjáalkotója a *szegedi gróf* címet kapta, melyet négyszáz évvel ezelőtt Sárszegi István viselt utoljára.

Később, a királyi biztosság távozásával, midőn a városi élet rendes köznapi medrébe visszatért, mutatkozni kezdett némi lankadság, mely szükségképpen követi a nagyobb erőfeszítéseket, de ez csak évekre terjedhet; s a kimerülés jelei, melyek az egyes lakosok anyagi elhanyaglásában mutatkoznak, jórészen onnan eredtek, hogy a város palotáival aránylag, egy rántással, Szeged társadalmi, szellemi színvonala is emelte az újjáalkotás. S ez volt a derekas működés nehezebb és dicséretre méltóbb része. Nemesebb, finomabb erkölcsök rügyeznek föl, gyorsan emelkedik a nép szellemben és szokásaiban, s ez egyre szembetűnőbb nem csak nagy vonásokban, de kicsiségekben is. Még látható a külvárosi paloták tükros ablakán imitt-amott, hogy a verőfény ellen a Nagy Mihályné vagy Kis Péterné asszonyom viseltes köténye van odaakasztva, de már napról napra ritkábban; a viseltes kötények eltűnnek az ablakokról, s helyüket csipkés függönyök veszik át...

De egyébként egyes lakosok anyagi elhanyaglása miatt nincs ok aggódní a város jövője fölött. A város maga, melynek 1842-ben 87 ezer forint jövedelme s ugyanannyi kiadása volt, ma egymillió és százezer forint költségvetéssel dolgozik.

E föltűnő gyarapodás előidézője éppen az újjáalkotás és a mezőgazdaság emelkedése. Az alsó tanyak szépen díszlő gyümölcsösei, gazdag lóheresei és szántóföldjei valóságos Szahara voltak negyven évvel ezelőtt. A futóhomok-területek nagy részét csak a délibáb használta, hogy játszék rajtok. E földek, melyek alig jövedelmeztek a városnak 1853-ban két forintot, ma átlag 8 forintjával vannak bérbe adva. E kis adat is alkalmas megvilágítani a fejlődés hosszú, sikeres útját, melyet a halászkok híres városa megfutott, magától is lépegetve, szárnnyakon is vitetve.

(Az Osztrák-Magyar Monarchia Írásban és Képben. - Magyarország II. kötete, 1891. - Jegyzetek dr. Apró Ferenctől - 1997)

Mikszáth Kálmán

A legszebb polgári jog - 1.

KÉPVISELŐ-VÁLASZTÁSOK SZEGEDEN 1869-1872

EZEN ÍRÁSÁNAK
KÖZLÉSÉVEL
KÖSZÖNTJÜK A
70 ÉVES
RUSZOLY JÓZSEF
PROFESSZORT

Az utóbb nagymonográfiaként is közzétett – ebben a mai „óvítés” világban 1989 óta föl nem ismert közjogi tanulságokat rejtő – kandidátusi értekezésem (A választási bíraskodás Magyarországon. 1848–1948. 1980) sikeres megvédése nyomán, 1977-ben két fő kutatási területen folytattam munkámat: 1. első, 1848. évi választási törvényeink gyakorlatának, az országgyűlési népképviselő hazai kezdeteinek (1848/49, 1861, 1865–1874) teljes levéltári föltárásán, valamint 2. a Péter László indította új Szeged története monográfia polgári kori intézménytörténetének helyi levéltári és könyvtári vizsgálódásain. Hozzájuk járultak még: 3. a közép-európai választási rendszerek történetének föltáró munkálataim (Lipcse, 1979, Mannheim, 1981), mely utóbbiak földolgozásának később Alkotmány, választójog és választási rendszer a Német Szövetség tagállamaiban. 1815–1848 (1991) címmel közzétett, már 1986-ban megvédett akadémiai doktori értekezéssel csupán küszöbég jutottam el.

Vállalásaim – két új jogi kar (Miskolc, Debrecen) indításában, illetve megszervezésében való részvétel, nemkülönben 1988-tól a szegedi Alma Materem szaktanszékének reorganizációja, valamint e témákhoz közelebről vagy távolabbról kapcsolódó más kutatásaim, így különösen az áprilisi törvények (1848: III., IV. és V. tc.), az 1849-i szegedi nemzetiségi törvény európai háttérrel, a köztársasági törvény (1946: I. tc.), biográfiai munkák (Palóczy, Beöthy, Kossuth, Deák, Szemere, Osztrovszky, Dettre, Zsedényi, Bibó és mások), valamint: Máiig élő alkotmánytörténelem (2002), Bagamér múltjából (2006) s Beiträge zur neueren Verfassungsgeschichte (2009), továbbá tankönyveim (Európa jogtörténete, 1996; Európa alkotmánytörténete, 2005; Újabb magyar alkotmánytörténet. 1848–1949., 2002) – évtizedekre eltérítettek eredeti elképzeléseimtől. Így is a Kristó Gyula és esetemben Gaál Endre által jegyzett Szeged története körében – kapcsolódó-más munkákkal egyetemben – még miskolci éveimben is meg később is megmaradtam, s jórészt sikerült is teljesítenem a teljesíthetőket. Ezenközben tervezett országos monográfia-sorozatomból csupán egy darabra futotta erőmből (Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon. 1861–1868. 1999).

Három esztendeje foglalkozom ennek a folytatásával.

Ez az a pont, amelyben a valamikor egyidejűleg elkezdett országos és helyi kutatásaim fonala – immáron a földolgozás végső stádiumában – összeér: az Országos Levéltár Belügyminisztériumi levéltárában [OL BM] meg valamennyi hazai helyhatósági levéltárban föltárt és jegyzetben vagy gyorsmódszerrel rögzített választási forrásanyagomhoz kapcsolhatom a Csongrád Megyei Levéltárban [CSML] és a Somogyi-könyvtárban egykoron föltárt, kis részben máig föl nem dolgozott, most újabb kutatásokkal némileg kiegészített gyűjtésemet.

Jelen közleményem régi értelemben vett mutatóként is szolgál készülő monográfiámból

(Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon. 1869–1874).

1896

A BM 1868. december 23-án kiadott 24.129. sz., az 1869–1872. évi országgyűlést előkészítő rendelete e hó 26-án érkezett Szeged sz. kir. város tanácsának iktató hivatalába (CSML Szeged közgy. ir. 1869: 4.; Szeged tan. ir. 7249/1868.). A közgyűlés mindjárt újév után, 1869. január 4-én tárgyalta (1869: 4.). A testület meghagyta a két, már 1848-ban megszervezett választókerületet – I. Bel- és Felsőváros (a felső tanyákkal), II. Rókus és Alsóváros (az alsó tanyákkal, Rösztét és Szentmihálytelket is ideértve) –, s megállapította a választási színhelyeket is: az I. kerületben „a felsővárosi Ligethez címzett vendéglő”-t, a II. kerület részére pedig „a városi széképület nagyobb termét”. „Volt [...] egy erős kisebbség, amely a rókus-alsóvárosi kerület főhelyéül a polgári társalgó kört erőltette”. Szűcs Andor és Polczner Jenő egyenesen „törvénytelennek” kiáltották a határozatot a városház végett, amely nincs a kerületben, hanem ha a polgári kört fogadták volna el az nem lett volna törvénytelen, jól lehet, az sincs a kerületben”. (A követválasztási előintézkedések. SZH 1869. jan. 7.)

A választási munkálatokat törvény szerint lebonyolító központi választmánynak az elnöke hivatalból Réh

János polgármester lett, tagjaivá pedig megválasztották: Veszelinovics Bazil s Korda István tanácsnokok, valamint Osztrovszky József, Dobó Miklós, Takács Mihály, Magyar János, Börcsök Ignác, Szekerke József, Börcsök Sándor, Szűcs Ferenc (a cserepes), Fodor Imre, Mihálykovics János, Szűts [Szűcs] Andor, Polczner Jenő, Vadász Manó, Neskovics György, Báthory Antal, Szabó János, Vida Ferenc és Fekete István képviselők, városatyák. Tekintélyes személyiségek voltak mind a két oldalról! Külön választották meg „a legközelebb [legutóbb] országgyűlési[leg] polgári jogokkal felruházott izraeliták” (1867:XVII. tc.) közül Bamberger Sámuel, Ausländer Simon és Weisz Jakab Fülöp kereskedőket. (CSML Szeged közgy. jkv. 1869: 4.)

A megválasztottak az utóbbiak és néhány jelen sem volt képviselő kivételével a törvényes esküt is letették. Akik ekkor nem tettek esküt, azoknak a városi tanács előtt utóbb kellett letenni.

A közgyűlés megállapította, hogy a választási költségek a városi tárat terhelik.

Még ezen a közgyűlési ülésen, e hó 6-án Mészáros György főjegyzőt is beválasztották a testületbe (1869: 13.).

A központi választmány Réh János megnyitójával 1869. január 11-én alakult meg. Az elnök polgármester hangsúlyozta, hogy a választóközönség a választáson az előző országgyűlésben alkotott törvényekről – tegyük hozzá: köztük a kiegyezésről (1867: XII. tc.) is – nyilatkozik. Ezért fontos hogy e választmány „eljárásában a legszigorúbb törvényességet” tartsa szem előtt. Javaslatára a testület jegyzőjévé Mészáros Györgyöt választották meg (1).

A választmány megalakította az összeíró küldöttségeket: az I. választókerületben Veszelinovics Bazil tanácsnok elnöke mellett tagok Bamberger Sámuel és Szekerke József, póttagok pedig Magyar János és Fekete István lettek; a II. választókerületben Korda István tanácsnok elnöksége mellett rendes tag Börcsök Ignác és Ausländer Simon, póttagok pedig Szabó János és Neskovics György lettek. Az összeírást 1869. február 3-tól 16-ig kellett megejteni a kerületek főhelyein.

Minderről az elnök és a jegyző által fogalmazott, 6000 példányban kinyomtatott *Hirdetmény*ben tájékoztatták a közönséget; mégpedig „nyilvános helyeken kifüggesztés és dobszó által a város belterületén, a tanyák közt pedig tanyai kapitányok, tizedesek s iskolatanítók [...], egyszersmind a rendőség közegei által ellenőrzendő közreműködés” mellett.

Az összeírási idő délelőtti (9–12) és délutáni (3–6) órákra terjedt; ez idő alatt a küldöttségek törvény szerint „szakadatlanul” tevékenykedtek. A választókról három egyenlő (azonos) példányban vezették az összeírást, sőt betűsoros névjegyzéket is készítettek a választókról. Ki kellett tölteniük az életkori és cenzus-rovatokat, s a választókat „neveikre kiállítandó és a követválasztás alkalmával választói minőségük igazolására szolgáló választói jeggyel” is el kellett látniuk. Emellett „azon jelentkezőket pedig, kik netán általuk bejegyeztetésük iránti kívánalmukkal elmozdíttatnak, külön jegyzékbe” iktatták. Az összeírási határidő lejártával valamennyi jegyzéket aláírásukkal ellátva a központi választmánynak kellett bemutatniuk (1).

A beérkezett jegyzékek egy-egy példányát a városi széképület kapuja alá azonnal ki kellett függeszteni; „a netáni felszólamlások elintézése és további intézkedések megtétele végett ezen központi választmány azonnal egybehívhatni határozatlik”. Az összeírások a BM által kiadott nyomtatványkon történtek (2).

A választói jegyekből, minthogy az 1865. éviékből „még nagyobb készlet” volt, az I. kerület részére még 2300-at, a II. kerület részére pedig további 2000-et kellett nyomtatni (3).

„Felmerült azon kérdés folytán, valjon a választók beírása egyedül azon választókerületben történhet-e, melyben lakásuk van, avagy ott is eszközölhető, hol választói minőségüket törvény szerint megalapítható birtokuk létezik”, a testület a törvény – az 1848: V tc. honoráciorokra vonatkozó 2. § d) pontja – alapján kimondta, hogy csak azok a honoráciorként (értelmiségiként) „megnevezett egyének, ha különben más kerületben birtokuk nincsen, vannak állásuknál fogva azon választókerülethez kötve, melyben állandó lakásuk van, a törvény által megszabott értékű [300 ft] birtok tulajdonosai ellenben megszorítás alá egyáltalában nem esnek; azon választók [tehát], kik a választóképeséget birtok után bírják, magukat tetszésük szerint vagy azon kerületben, melyben laknak, vagy melyben birtokuk létezik, bejegyeztesethetik”. E megállapodás a közölteendő hirdetményben is „megérintendő” volt (4).

A testület a törvényi előírás szerint jegyzőkönyveit – már ezt az elsőt is – fölterjesztette a BM-be (5).

A központi választmány az összeírásokat 1869. február 19-én tárgyalta meg. A választók száma így alakult:

I. vk. Belváros	938	II. vk. Rókus	365
Felsőváros	708	Alsóváros	1081
	1640		1446

Nyilvánvaló, hogy e választók közé a tanyai választók is beszámították.

A Szegedi Híradó (SZH) az összeírás befejezése előtt még jóval kevesebb, bár a fentiekkel arányos adatokról számolt be, és megírta: „A bel-felsővárosi küldöttség egy tagja (nevét könnyű kitalálni) [alighanem Szekerke József] ugyancsak rostalgatja [a választókat], különösen az izraelitákat.” (A választók összeírása. SZH 1869. febr. 11.)

Veszelinovics Bazil elmondta: „a küldöttség működésében meg nem háborított” „Így is Terescsényi György belvárosi lakos, miután elutasították, „az összeíró bizottmány hivatalosan működő egyik tagját, Szekerke József választmányi tagot több [...] polgárok jelenlétében ezen szavakkal: »Ilyen rossz akaratú és rossz lelkű emberhez nem is szölkök«, megsértette”, mire az elnök nyomban rendre utasította.

A testület a névjegyzékek egy-egy példányát a törvény 18. §-a szerint „a városi széképület közgyűlési termében” egy hétre (1869. február 21–28.) kitétetni rendelte, amiről a közönséget 2000 példányban kinyomtatott plakáton értesítette (7).

A központi választmány – miután a közgyűléstől megkapta az országgyűlésre szóló királyi meghívót (1869: 48; 984/1869) – 1869. február 24-én maga is nyilvános ülésen vette tudomásul (9, 12.). A Ferenc József aláírta és gr. Andrássy Gyula miniszterelnök ellenjegyezte meghívó a közgyűlés iratai között maradt fenn; kicsinyített másolatban közlöm.

Az 1869. április 20-ára összehívott országgyűlés választásait Szegeden a város mindkét választókerületében 1869. március 18-án reggel 8 órai kezdettel tüzték ki. A választás vezetésére az I. választókerületben elnökül Vadász Manót, helyettesül Korda Istvánt, jegyzőjéül Neskovics Györgyöt, az ő helyettesül pedig Szűcs Andort választotta meg a testület. A II. választókerület választási elnöke Osztróvszky József, helyettese Veszelinovics Bazil, jegyzője Mészáros György, az ő helyettese pedig Polczner Jenő lett. A testület ezt is 2000 példányban kibocsátott falragaszon tette közhírré. A rendfenntartásra a katonaság igénybevételének jöval bíró választási elnökök nevével megadták a cs. kir. katonai állomásparancsnokságnak. (CSML Szeged közp. vál. jkv. 1869: 12.)

Ami a választási küzdelmet illeti, alighogy megérkezett Szegedre is az országgyűlési választásokról szóló miniszteri rendelet, megkezdődtek a politikai szerveződések. A Deák-párti Vadász Manó országgyűlési képviselő beszámolt választóinak, s elkezdődtek a találgatások a jelöltekkel illetően. (B. Wenckheim Béla belügyminiszter kiadta rendeletét az országgyűlési választásokról. SZH 1868. dec. 27.; Vadász Manó beszéde választóikhoz. SZH 1868. dec. 31.) Igaz, a Szegedi Híradó 1868. december 31-én még időelőttinek minősítette a Deák-párti Századunk előző napi közlését arról, hogy „Szegeden a követválasztási mozgalmak még úgyszólván meg sem indultak”.

Az előző országgyűlés Deák-párti képviselői – Vadász Manó és Dáni Ferenc – tiszteletére kilenc választópolgár 1869. január 21-én adott estélyével kezdődtek el a politikai jellegű választási előkészületek. Osztróvszky József, a városi ellenzék vezető alakja vitte a szót. Mivel Vadász Manó egykori 1848/49-i polgármester honatyát csak átmeneti megoldásnak tartották, akit 1867-ben az elhunyt Klauzál Gábor helyébe választottak meg; ő pendítette meg először Horváth Mihály nevét, mint aki „egyedül pótolhatja dicsőült Klauzálunk követi székét”. (A Város korábbi, népképviselési alapú országgyűlési képviselő-választásait e munkáimban dolgoztam föl: *Országgyűlési képviselő-választások 1848-ban Csongrád vármegyében és Szegeden.* = RUSZOLY JÓZSEF: *Alkotmány és hagyomány. Újabb jog- és alkotmánytörténeti tanulmányok.* Szeged, 1997. 85–116.; *Országgyűlési képviselő-választások Szegeden 1848-ban.* = RUSZOLY JÓZSEF: *A Város és polgára. Válogatott íráskönyv Szegedről.* Szeged, 1999. 11–21.; *Országgyűlési képviselő-választások Magyarországon. 1861–1868.* [...] Bp.,

1999. /Jogtörténeti Tár 2/2/; „mutációban”: Acta Jur. et Pol. Szeged Tom. IVI. Fasc. 2. Szeged, 1999. 175–182.)

Varga Pál református lelkész, aki megvallása szerint baloldali Saulusból jobboldali Paulussá „tért meg”, a rókus-alsóvárosi kerületben ismét Dáni Ferencet ajánlotta, aki ezt el is fogadta.

Lőw Lipót főrabbi javaslatára az est résztvevői táviratot küldtek Deák Ferencnek és Horváth Mihálynak.

Kormos Béla „a helybeli viszálykodások kiegyenlítésére” kérve a jelenlévőket, kérdéseket intézett Szekerke Józsefhez, „a másik párt egyik jelen volt képviselőjéhez”, ő azonban csupán a volt követek tiszteletét hangoztatta, de „fehér pártiként” nem rejtette véka alá, hogy „ellenkező párt” van.

A Deák-pártiak nevében szólott még Lábod István „fiatal alsóvárosi iparos”, valamint Molnár Pál, Magyar János, továbbá Kreminger Antal palánki főesperes; az utóbbi „az izrelitákat” is éltette.

Természetesen szónoklatot tartott a két volt képviselő is. (A volt képviselőink tiszteletére rendezett díszestély: SZH 1869. jan. 24.) Horváth Mihály mondhatni postafordultával elfogadta a jelöltséget. (HORVÁTH MIHÁLY: Nyílt-level Szeged város palánk-felső[városi] kerületének tisztelt választóihoz. SZH 1869. jan. 28.)

Az I. választókerület Deák-párti választói közül több mint 400-an 1869. február 2-án a felsővárosi volt kaszinóban értekezletet tartottak, melyen Horváth Mihályt egyhangúlag a kormánypárt jelöltjévé nyilvánították. Megválasztották a párt kerületi bizottmányát, melynek elnöke Osztróvszky József, alelnöke pedig Zsótér Andor lett; rajtuk kívül még 83 megnevezett tagja volt: a polgárság színe-java, keresztények és zsidók egyaránt. (A bel-felsővárosi kerület Deák-párti választóinak értekezlete. SZH 1869. febr. 4.)

E nagybizottmány első ülésén „egy párbeszédbe szerkesztett kész röpiratot” fogadott el, Szabados János pedig közzétette Horváth Mihály életrajzát, hangsúlyozva: 1867-ben sem szülővárosának Szentesnek, sem a rigyiczai (Bács-Bodrog vm.) kerületnek a mandátumát nem fogadta el. (A bel-felsőváros kerületi Deák-párti nagybizottmány. SZH 1869. febr. 7.; SZABADOS JÁNOS: Horváth Mihály: Élet- és jellemrajz. SZH 1869. febr. 7.)

Időközben a pártválasztmány küldöttsége Lőw Lipóttal az élen Pesten személyesen is fölkereste a jelöltet. A főrabbi adta elő jövetelük célját. (A szegedi palánk-felsővárosi Deák-párti választók küldöttségének tisztelgése Horváth Mihálynál. SZH 1869. febr. 11.)

Horváth Mihály 1869. február 17-én érkezett Szegedre. Az állomáson Osztróvszky József üdvözölte. (Horváth Mihály fogadtatása Szegeden. SZH 1869. febr. 18., vö. OSZTRÓVSZKY JÓZSEF: Föhlívás. SZH 1869. febr. 14.)

A lap vasárnapi tudósítása szerint a szerdán érkezett Horváth Mihály, akinek kíséretében Toldy Ferenc és Toldy István is Szegedre látogatott, másnap, 18-án három rendezvényen vett részt, melyeken a helyiek részéről Osztróvszky József szónokolt. Dél előtt a városházán beszélt, majd a belvárosi kaszinó 120 személyre terített ebédjén vett részt. Itt pendítette meg, hogy Szeged Magyarország Lyonja – mások szerint: Manchestere, azaz második városa – lehetne. Osztróvszky meg Rádayt dicsérte. Este pedig a felsővárosi kaszinóban adtak diszvacsorát tiszteletére.

A főgimnáziumi ifjúság fáklyás menetben tisztelgett előtte; „Lázár György, 8. o. tanuló üdvözölte”. A majdani jeles várospolitikusnak, szoborállító polgármesterünknek alighanem ez lehetett első nyilvános föllépése! Mint pesti joghallgató, ő lett a Város egyik – ha nem is a legutolsó – kiskövete.

(L. RUSZOLY JÓZSEF: Szegedi kiskövek. 1861–1869. = Írások Péter László 70. születésnapjára. Szerk. Apró Ferenc és Gyuris György. Szeged, 1996. 183–199; különösen: 199; előadsként: Az utolsó szegedi kiskövek. = A Dugonics Társaság évkönyve. 1995–1997. Szerk. Kikli Tivadar és Tandi Lajos. Szeged 1998. 36–37. – Kérelmükre és tanácsi javaslatra a közgyűlés 1872. szeptember 15-én a szegénysorsú és jó előmenetelű ifjú jogászokat – Lovászi Pétert és Szűcs Istvánt – egy évre 30 ft havi díjazással

országgyűlési gyakornokká választotta. [Szeged, th. biz. jkv. 1872: 417, 418.]

„Ceterum censeomként” e helyütt is hadh hozzam föl: a szoborállító Lázár Györgynek (1851–1915), akinek nevét ugyan Péter László szerint egy halálakor hozott 1915-i közgyűlési határozat kései végrehajtásaként 1931 és 1941 között a Dóm tér viselte (Szeged utcanevei. 1974. 155–156.), máig egy árva utcája sincs Szegeden, éppen a Széchenyi térnek a Zsótér-házzal szemben részén lehetett volna szobrot állítani...

Horváth Mihálynak Szabados János tollából 2000 példányban megjelent életrajzát a városban szétkapkodták. (Horváth Mihály Szegeden. SZH 1869. febr. 21.)

A lap hozta azt az 1869. február 20-án kelt – hangsúlyozottan nem értelmiségiek és gazdagabb polgárok fogalmazta – üdvözlő iratot is, amelyre Horváth Mihály e hó 26-án válaszolt. (Huszonöt szegedi földművelő és iparos üdvözlő irata Horváth Mihályhoz. Horváth Mihály válasza. SZH 1869. márc. 4.)

A rókus-alsóvárosi kerületben, ahol a baloldal is élénkebben szervezkedett, nem okozott gondot a Deák-párti jelölt kiválasztása. Dáni Ferenc továbbra is vállalta a képviselőiséget. A Szegedi Híradó 1869. február 14-én hírül adta, hogy családjával együtt „véglegesen hazaköltözik”. E hó közepén – pontosan nem tudni, mely napon – ő is megjelent választói előtt. Először Rókuson, ahol bandérium fogadta, a Hétpacsirta vendéglőben, majd pedig az alsóvárosi templomban, amely előtti téren – a cinterem területén – beszédében hitet tett nem csupán 1849 emléke és Deák Ferenc előtt, hanem az osztrák-magyar kiegyezés mellett is. Vácolta a következő országgyűlés lehetséges programját. Ennek szerinte „a törvényhatóságok és községek szervezése, a felsőház, a törvényszékek s egyházi kérdés rendezése – [...] a szabad egyház szabad államban elv mellett – [...], magán- és büntetőtörvényeink codificálásával mindenkor a szabadság és demokrácia elvei lesznek kiindulási pontjai”. A választók számára mintegy biztosítékul múltját ajánlotta. A további reformokat szerinte csak fokozatosan lehet bevezetni. (Dáni Ferenc választói előtt. SZH 1869. febr. 18.)

A baloldali követelésekkel szemben Vadász Manó – a kiegyezést is védve – higgadtságra intett. „Az adókra nézve – írta – az a különbség létezik a mostani megadóztatás és a 48 előtti időbeni közt, hogy azelőtt a vámok és harmincadok útján szedték és vették meg rajtunk azt, mit később az úgynevezett trafik és stempli és bor-accik útján fizettünk és jelenleg is fizetünk.” Ez utóbbiak korábban önkényesek voltak, mostantól viszont törvényesekké váltak. A házbéradó igazságos. (Vadász Manó: Egy pár komoly szó választóimhoz. SZH 1869. febr. 21.)

A Deák-párt „fő gyűlhelye” a felsővárosi kaszinó volt; jelvénye pedig: „piros toll zöld levéllel, ezen ezüst csik felirattal: Eljen Horváth Mihály!” (SZH 1869. febr. 18.)

„Azt halljuk – olvasni a város lapjában január végén –, hogy a különböző árnyalatú baloldali jelöltekben nincs hiány.” Mi több, „hála a »baloldali árnyalatok« létrejött dicső fusiójának – egy szélsőbaloldali jelölt mellett erősen agítálnak”. (A követválasztás. SZH 1869. jan. 28.)

Alsóvárosban a baloldali bizottmány elnöke Szűcs Ferenc cserepes, alelnöke Polczner Jenő, jegyzője pedig Molnár József lett; a jobboldali lap szerint az utóbbi ketőnek nincs is választójoga. A Bács[Bodrog] megyei ellenzéki program alapján állnak. Bakay Nándor Ludwigh Jánost ajánlotta jelöltjükül.

A felsővárosi ellenzéki értekezleten, amely a Zrínyi vendéglőben volt, a párt elnökévé Szűcs Andort, alelnökévé Szekerke Józsefet, jegyzőjévé Polczner Jenőt, pénztárnokává pedig Szántó Leandert választották. Ők dolgozzák ki a programot, jelöltet pedig Pestről kérnek. (A követválasztási mozgalmak. SZH 1869. febr. 4.) Bakay Nándor tagadta, hogy a Zrínyi vendéglőben ezt mondta volna: „akik a haza vesztét akarják, azok álljanak a Deák-párthoz”. (Bakay Nándor. SZH 1869. febr. 7.)

E balpárt 10 pontos programjából a jobbpárt lapjában csak azt olvasni, hogy ha a képviselő kormányhivalt vállal, tartsa erkölcsi kötelességének lemondani. (Ez

így is volt!) Börcsök [Sándor] állítólag így agitált az összeírásnál: „Osztán a néppel kell ám tartani, mert másképp [p] meglátják, mi lesz!” (A szegedi baloldali párt. Capaticálás. SZH 1869 febr. 11.)

Egy hír szerint az ellenzék központi választmánya ugyancsak vasárnapra (1869. február 22.) hívta össze mindkét kerület választóit a Zrínyi vendéglő előtti térre. A lap már azt is tudni vélte, hogy Felsőváros jelöltje Rigó József ügyvéd, Alsóvárosé pedig Ludwigh János lesz. (Az ellenzék. SZH 1869 febr. 18.)

A Szegedi Híradó szerint az ellenzék Közlemények néven röpiratot adott ki. Eme, a szegedi ellenzéki központi bizottmánytól a választókhoz intézett irat egyebek mellett azt is tartalmazta, hogy e pártnak nincsen „ingyen horra” pénze... A célzást az ellenpárt lapja visszaütötte. (Közlemények. SZH 1869 febr. 18.)

„A követválasztási mozgalmakkal megjött a *falirodalom* is”, aminek a háziurak nem örültek. (A követválasztás. SZH 1869 febr. 18. – Kiemelés tőlem.)

„Múlt vasárnap [1869. február 22-én] roppant néptömeg a városháza előtti téren hallgatta Rigó József ígét – írta a jobboldal szócsöve. – Jobb lett volna, ha hallgat.” „Vagy nem ön az a Rigó József, ki 12 évig állott a zsarnoki Bach-kormány szolgálatában?” (A szélsőbaloldali mozgalmak Szegeden. SZH 1869 febr. 26.)

Rigó nyilatkozatában utóbb bevallotta: valóban Bach-hivatalnok volt, de a Schmerling-érában már nem viselt hivatal... A Szegedi Híradó kifogásolta, hogy a pesti lapok – A Hon és a Magyar Újság – „a nyilvános igazságokat mártírként tüntetik fel”. (RIGÓ JÓZSEF: Szeged város baloldali választóihoz. SZH 1869 márc. 11.)

Hogy Rigó József ügyvéd Bach-huszárként milyen tisztséget töltött be „a torony alatt”, az irodalomból nem tudni. Magam korábban annyit írtam róla, hogy 1861-ben hiába pályázott a második közigazgatási tanácsnoki tisztségre, megbukott; 1867-ben „zöld pártiként” (!) visszalépett a tanácsnoki kandidálástól, 1869. december 5-én pedig tiltakozásul a kormány centralizáló törekvései ellen, lemondott városi képviselői mandátumáról. (RUSZOLY JÓZSEF: A szegedi népképviselői közgyűlés, 1848–1871. Szeged, 1984. 25., 30., 35.)

„A »Közlemények« című ellenzéki zuglap második, szám nélküli száma árasztá el a napokban a várost.” Nem egyszerűen a Deák-pártt ellen szól, hanem izgat a „kaputosok” és a „szakállasok” (!) ellen is. (A „Közlemények”. SZH 1869 márc. 11.)

A pesti A Honban bizonyos „szegedi diák” mint levelező így panaszkodott: „Az ellenzéknek nincs itatópénze, de ilyen szándéka sincs.” A szegedi lap szerint e rejtélyes személy volt a helybéli ellenzéki Közlemények egyik „gyártója” is. A felsővárosi tanyai gazdák állítólag mégis arra panaszkodtak, hogy Korom Ferenc tanyai kapitány az ellenzék érdekében borral szédíti a népet. (A molyfőrók. Felsővárosi tanyai gazdák. SZH 1869 febr. 26.)

A választás közeledtével élesedett a küzdelem. A szegedi ellenzékiek A Hon hasábjain panaszkodtak. A bochtoiak [baktójak?] megtámadták az Okkerni-féle omnibuszt. A fáma szerint Alsótanyán Dáni és Ludwigh hívei között halálos következménnyel járó verekedés is volt. (Több szegedi ellenzéki. Soha senki arcul nem ütötte magát [ti. Rigó Józsefet]. Az ellenzék „nemes fegyverei”. Verekedések. SZH 1869 márc. 7.)

Magyar János hat részben közölt cikkében egyebek mellett megállapította, hogy Szegeden a mérsékelt, „Tisza-Ghyczy-párt nem létezik, hanem [csak] a tömeg demokrata szélbal”. Hiába is fuzionált országosan a két párt, az nem valódi egyesülés. Szegeden a „baloldali párt” programját Szűcs Andor elnök és Polczner Jenő dolgozta ki. Többnyire országos témákat érint. Így pl. a szerző azt bírálja, hogy az önkormányzatoknak a kormánnyal szemben törvényőri funkciót tulajdonítanak. Végkövetkeztetése: a szélbal Szegeden is alkotmányellenes. (MAGYAR JÁNOS: A szegedi szélsőbal. SZH 1869 febr. 26., 28., márc. 4., 7., 11., 14.)

A lap az utolsó részlethez kapcsolta – hangsúlyozottan nem Ghyczy Kálmán, Tisza Kálmán és Nyáry Pál ellen – azt a cikket, amely arra figyelmeztette az ellenzékét,

hogy „többet ér egy marék valóság, mint egy szekér szép ígélet”. (Hazafiúi szózat Szeged város választóihoz! SZH 1869 márc. 14.)

A Szeged története 1991-ben megjelent 3. kötetében Tóth Ede – forrásaiból alig valamit elárulva – sommásan az alábbiak szerint foglalta össze a szegedi választási mozgalmakat.

„1869. február 2-án – írja – [a] Polgári Társalgó Kör zárt ajtók mögött vitatta meg az országgyűlési képviselőválasztás feladatait. A kör vezetősége az ellenzék egysége mellett foglalt állást, ennek jegyében a két választókerület ellenzéki jelöltjének programja jellezte, hogy az ellenzéki egység a két irányzat együttműködésére épít. 1869. február 14-én a központi választmány az I. kerületben Rigó József ügyvédet, a II. kerületben Ludwigh János újságíró javasolta. [SZH 1869 febr. 11.] Rigó József 1869. február 21-én a városháza előtt mondott programbeszédet. Programját röpiratként is terjesztették. Rányomták a *Kossuth-címert, 1849. április 14.* felirattal. A trónfosztás napjára utalva fejezte ki, hogy a jelölt köztársasági programot hirdet. Alsóváros és Rókus baloldali választói Bakay Nándor kötelgyártó, A Hon és némely fővárosi munkáslap szegedi levelezőjének javaslatára Ludwigh János szépségi származású újságíró jelölése mellett döntöttek. Ludwigh korábban Kossuth *Pesti Hírlapjának* tudósítója volt, majd a szabadságharc alatti kormánybiztossága miatt – távollétében – halálra ítélték. Emiatt Brüsszelben, emigrációban volt kénytelen tartózkodni. Ludwigh többek között A Hon c. lap külföldi tudósítója volt, a kiegyezés után egy ideig nem jöhetett Magyarországra, így Szegeden sem lépett fel személyesen. Ennek ellenére több nagygyűlést is szerveztek mellette.

A Deák-párt választási küzdelme elsősorban a választók személy szerinti meggyőzésére épített. Tartózkodott a látványos gyűlésektől. Ugyesen használta ki a 49-es, sőt köztársasági programmal fellépett, de nem eléggé népszerű helyi jelölttel szemben Horváth Mihály püspök tekintélyét a Deák-párt kiegyezést támogató programjának népszerűsítésére. Horváth szentesi szegény családból származott, Szegeden járt középiskolába. 1848-ben még Ferdinánd király nevezte ki csanádi püspökké, de 1849-ben a Szemere-kormány vallás- és közoktatásügyi minisztere lett. Emiatt halálra ítélték, és távollétében – jelképesen – felakasztották. 1867 után, mivel ő is letette a hűségesküt, hazatérhetett az emigrációból. A Szegedi Szabadelvű Körhöz intézett 1868. április 12-i levelében a kiegyezés meggyőződéses hívének vallotta magát, nyilvánosan megtagadta Kossuth eszméit. [../SZH 1869 febr. 4.] Horváth történetírói tekintélye és népszerűsége azonban segítette a szegedi kormánypárti agitáció hatását: a kiegyezés nem lehet rossz, ha még Horváth is belátta ezt. 1869. január 21-én, a jelölőgyűlések előtt, a Deák-párt választói számára bankettek szerveztek. A jelölőgyűlések az I. kerületben Horváth Mihályt, a II. kerületben Dáni Ferenc ügyvédet jelölték.”

[Szeged története 3/1: 62–63., idézet: 62. – A monográfia e kötetébe általam írt részek: 3/1: 17–33.; 49, 50.; 52–58., valamint 3/2: 639–689. Ezeket több reprintben az *Alkotmánytörténeti tanulmányok* 3. kötetében (1993) is publikáltam, valamint *Közigazgatási és igazságszolgáltatási szervezet Szegeden. 1849–1918.* címmel, kevés változtatással fölvettem *Újabb magyar alkotmánytörténet. 1848–1849. c., válogatott tanulmányaimat tartalmazó Püski-kötetembe* (2002) is. Bővebben: *Szervezés és szervezet. A Város intézménytörténetéből (1872–1918)* = RUSZOLY JÓZSEF: *Szeged szabad királyi város törvényhatósága. 1872–1944.* Szeged, 2004. 5–106. – Az 1869. évi szegedi pártviszonyokat illetően előtanulmányomra is utalok: *A népképviselői önkormányzat szegedi történetéhez. 1848–1871.* Acta Jur. et Pol. Szeged, Tom XXXIX. Fasc. 4. Szeged, 1982.]

A választói összeírás munkálatok ellen a baloldal

EGYKORI VÁLASZTÁSI JELENET A SZERZŐ 1984-BEN KIADOTT KÖNYVÉNEK CÍMLAPJÁN

kortesei – így Báthory Antal, Bitó József lakatos és Szabó Gergely tanító – 334 előre nyomtatott, azaz banketta-reklamációt nyújtottak be. Csak az adatokat írták be személyekre konkretizáltnak. (Ezek nem maradtak fenn.) E reklamációk tisztviselők, lelkészek – az utóbbiak között Sümegi Károly felsővárosi rendfőnök, a Szegedi Híradó (egyik) szerkesztője – valamint gazdag kereskedők ellen irányultak. A reklamáltak között volt még Hütter György zenetanár, sőt Ligeti Dániel – különben „fehér párti” – főbíró is. Mint a lapban olvasható: „az ellenzék nem csak szabadelvűségét, hanem józan esztét is compromittálja”. Mivel az ellenzékiek e reklamációkat mondhatni az utolsó pillanatban adták be, a központi választmány Osztróvszky József indítványára elhalasztotta ülését; annál is inkább, mivel a baloldaliak már az előző napon, a jobboldaliak viszont csak az ülés napján kapták meg a meghívót. (*Monstre-reclamatio*. SZH 1869 márc. 4.)

A központi választmány 1869 március 4-5-i reklamációs üléséről a Szegedi Híradó is beszámolt. Kárörömmel tudósított az ellenzék kudarcáról; a testület ugyanis különösebb vita nélkül fogadta el Takács M. [Mihály] hárompontos irányelv-tervezetét.

A szélbali Szűcs Andor és Polczner Jenő a törvény betűjéhez ragaszkodott volna; a „demagógia készt villogtatták [...] a 48-iki törvények szabad szelleme ellen”. Vadász Manó és Osztróvszky József szerint álláspontjuk „nem a törvény tisztelése”, hanem „polgári bűn”. Mivel a választmányi ülés nyílt volt, azon hallgatók is szép számmal részt vettek, a lap szerint Polcznert az ő zúgásuk is visszaretentette. A többség elfogadta a reklamáció elbírálására szóló irányelveket. Másnap mindössze 2 összeírt személyt töröltek, viszont 9 választót fölvettek. Szűcs Andor övött. (*A központi választmány ülései*. SZH 1869 márc. 7.)

A központi választmány – amint jegyzőkönyvéből a Szegedi Híradó tudósításaival egyezően, mégis hivatalosabb formában kitűnik – „az összeírás kiigazítása végett” beadott kérelmeket és felszólamlásokat 1869 március 1-én kívánta tárgyalni. Elnöki bejelentés nyomán (Osztróvszky Józseftől) „szóba hozatván” a tagoknak ezen gyűlésre való meghívása „későn és olyan hiányosan eszközöltetett, miszerint a választmány némely tagjai az ülés megtartásánál csak pár órával előbb, némelyek pedig éppen nem értesültek”. Ezért a többség e hó 4-én

du. 3 órára tűzte ki a reklamációs eljárás ügy, hogy a meghívás valamennyi taggal „legalább 48 órával megelőzőleg közöltessék” (13).

A folyamodványok tárgyalása 1869 március 4-5-én meg is történt. Előtte az elnök bemutatta a BM 1867 június 26-án kelt 2083. eln. sz. rendeletének kivonatát „a netán megzavart rend helyreállítására igénybe venni kellő katonai erő kieszközlése körüli eljárás szabályozása” tárgyában. E „leirat szerint, de az 1847/8-ik [évi] V. tc. 42. §-a szerint is, az országgyűlési képviselők választásánál netán megzavart rend helyreállítása érdekében, annak fenntartására jogosított és köteles választói [választási] elnök katonai erővel szükség esetén rendelkezni szintén feljogosított”, miért is ezt a rendeletet elnököknek „alkalmazkodás végett” kiadták (16).

A törvény 21. § d) pontja nyomán: „Elhatározatotott, hogy mindaddig, míg ez összeírások kiigazítása végett kérelmek, illetőleg felszólamlások leendnek”, naponta üléseznek, mégpedig ugyanazon órákban, mint amelyekben az összeírás is folyt. E folytonos ülésre a tagok külön meghívót nem kapnak (17).

Réh János elnök polgármester megállapította: olyan nagy számban adtak be felszólamlásokat, hogy ha a választmány „azok mindegyikét forma szerint tárgyalni akarná, elintézésük a választás napjáig is [...] elhúzódhatnék”. Az eljárás egyszerűsítése érdekében, „a működés könnyítésére és az időnek ez úton lehetséges megkímélése érdekében” indítványozta: alkalmazzák úgy a törvényt, hogy a kérvényeket eleve vessék össze; majd az ügyekben külön-külön „bővebb megvitatás nélkül” nyomban döntsenek. Ez előtt viszont állapítsanak meg „bizonyos irányú adó elveket”, miáltal „a tárgyalás megkönnyíthető s gyorsítható lesz”.

A többség ezt elfogadta. Néhány kérvénynek nevek mellőzésével történt megbeszélése után – mint a Szegedi Híradóból ismeretes, a jobbpárti Takács Mihály kidolgozta – eme *irányadó elveket* fogadták el.

1. „Minden állami, köztintezeti, törvényhatósági és kormány által engedélyezett minden intézetek[nek] s társulatok[nak] az összeírás névjegyzékbe felvett tisztviselői s hivatalnokai választók, ha az 1847/8-ik évi V-ik tc. 2-ik §-a c) pontja értelmében 100 frt évenkénti állandó és biztos fizetést kimutatni képesek.”

2. „Mindazon lakosok, kik az összeíró küldöttség

előtt az idézett tc. 2-ik § e) pontja értelmében 100 p.frt jövedelmet kimutattak, és a választók sorába felvették, választónak tekintendők, mivel az összeíró küldöttség az idézett törvény 18-ik §-a szerint járt el, ezen eljárás pedig ellenpróbák nélkül, egyszerű felszözléssel meg nem semmisíthető.” (Ellenbizonyításnak így is lehetett volna helye!)

3. „Mindazon lakosok, kik az összeíró küldöttség előtt bizonyos minőségűnél fogva irattak be a választók közé, ha ezen minőség kellő bizonyítékokkal elenyésztek is, választók maradnak, ha köztudomás terén más minőségűnél fogva szinte [szintén] választási képességgel bírnak, és ezen körülmény a középponti választmány többsége előtt ismeretes.”

E pontokról élénk szemcsere bontakozott ki. Valaki (a lap szerint Polczner Jenő) fölhozta ellene: „a törvény szó szerinti megtartására lévén törvény és letett esküje által kötelezve, az indítványképp előterjesztett pontok, mint amelyek a törvény szövegéből ki nem magyarázhatók, el nem fogadtatnak”.

A másik oldalról, tehát a Deák-pártiak, viszont ezt vitatták. Szerintük „a pontozatok megállapítandók annál is inkább, mert a törvényből nem csak betűi, de *szelleme* is figyelembe veendő, azzal az indítvány éppen nem ellenkezik, sőt az 1-ső pont mellett azon felül, hogy az 1847/8-ik évi V. tc. 1-ső § szerint politikai jogévezetést azoktól, kik annak eddig gyakorlatában voltak, elvenni nem lehet, az országos szokás és gyakorlat is támpontul szolgál; a 2-ik és 3-ik pont pedig éppen a választási törvény 15-ik, illetve 2-ik §-ából folyt, mely szerint az egyes választók bejegyzett minősítvénye az összeírási bizottság által hiteles adatok nyomán már megállapítandó volt, és melly szerint egy és ugyanazon választó a törvényben elegendőnek kimondott minősítvények közül többel is fel lehet ruházva, azoknak egyike, hol mint másika alapján a választói jog élvezetére igényt tartani jogosítva van, és azt tőle megtagadni nem lehet”.

A választmány az indítvány mellett és ellene fölhozott érveket „fontolóra véve” kimondta: miután annak pontjai sem a törvénnyel, sem annak szellemével „ellenkezők nem, sőt épp abból kifolyóak, és ezen felül gyakorlat által támogatottnak találja, cselekményeinek helyes és törvényes volta iránt legkisebb kételye sem marad fenn”, amikor ez indítványt *irányelvül* elfogadja.

Ez ellen Szűcs Andor *órást* nyilvánította ki, ám az „mint a törvény által körvonalazott jogkörében hatóságot képező ezen választmány határozománya ellenében helyt nem fogható, visszautasított” (18.).

Ezek az irányelvek olyan általánosan voltak fogalmazva, hogy alkalmazásukkal a választmány a számosak közül csupán két kitoroltnak kért választót törölt ki a névjegyzékből. Az ügyeket tárgyak szerint csoportosították; külön megjelölték ugyan a városrészi illetőséget, ám mégis *együtt határoztak* az ügycsoportokról.

A tisztviselőket, hivatalnokokat „biztos és állandó jövedelmet képező fizetésük után” választóként megválasztották; összesen 126 személyt.

Választó maradhatott 92 olyan kereskedő, aki ellen az volt a kifogás, hogy „nem bejegyzett kereskedő és teleppel” sem bír, mivel az összeíró küldöttség a törvény 15. §-a szerint járt el; „a minősítvényt kezénél volt adatokból megállapította”.

A központi választmány meghagyhatta a jogosultságát annak a 64 választópolgárnak is, akik ellen az volt a kifogás, hogy földbirtokból vagy tőkéből nincs meg a 100 ft biztos évi jövedelmük. A testület érvelése megegyezett az előzővel.

A lelkesként vagy segédlelkészként bejegyzett 4 felsővárosi és 6 alsóvárosi szerzetes ellen éppen az volt a kifogás, hogy „mint szerzetesek szerzetesi fogadalmuknál fogva politikai jogok gyakorlását nem élvezhetik”. A választmány viszont a törvény 2. § b) pontjára hivatkozva megvédte őket, mint akik „Szeged város felső és alsó részén tényleg lelkesi hivatalt tellyesítenek”.

Több kérelemben együttesen 10 olyan tanár, tanító és zenetanár ellen volt kifogás, akik „általólag nem nyilvános tanítók”, avagy „képzettségük különböző neme qua-

lificatiót nem is ad”. A választmány „biztos tudomása szerint” valamennyi megtámadott „részint nyilvános iskolákban, részint – és különösen a zenetanárok – kormány által jóváhagyott alapszabályok mellett alakult egylet részéről felállított és fenntartott népes *zenedében*” tanítanak, „de ezen felül a tanítás folytán oly állandó és biztos jövedelem élvezetében vannak, melynél fogva választói jogot megvonni nem lehet”, a testület meg is hagyta őket.

Az iparúzóknak közül 11 ellen az volt a kifogás, hogy az illető a törvény által megkívánt legalább egy segéddel nem dolgozott. A választmány ezeket a panaszokat elutasította, mivel az összeíró küldöttség a törvény 15. §-a szerint járt el, meggyőződve „az illető választói jog élvezetére képesítő minősítvényéről”.

Farkasics Ede azt a kifogást emelte Bene Imre ellen, hogy Szeged városában nem lehet választó, mivel Csongrád vármegye törvényszékénél van alkalmazásban. A választmány az ügyvédet azzal az indokkal hagyta megválasztójogában, hogy „köztudomás szerint állandóan Szegeden lakik, és lakhelyénél fogva a választói jog gyakorlására éppen Szegeden van jogosítva”.

Ugyanő Varga Antal belvárosi gyógyszerész ellen azzal a kifogással élt, hogy „oklevelének tellyesített felmutatása nem igazoltatott”. A választmány kifogását elutasította, mivel tagjainak ismerete szerint „gyógyszerész diplomával csakugyan ellátva van”.

Szegő Antal kifogást emelt Kolmer Miksa, Farkasics Ede pedig Ivankovics Ferenc belvárosi választó ellen, mint olyan személyek ellen, aki nem bírnak *gyáriosi* minősítvényvel. A választmány szerint az összeíró küldöttségnek viszont biztos tudomást kellett gyáraikról szeríznie, „de még azért is, mert nékiek köztudomás szerint csontégetési, illetőleg festői gyárak van – [a kifogás] figyelembe nem vétetett”.

Szegő Antal Szavardi Vilmos, Farkas Ede pedig Pollák József és Deutsch József kereskedők ellen emeltek kifogást, részint azért, mert kereskedelmi telepük vagy kereskedői bejegyzésük nem volt, részint „általában, mert csőd alatt vannak”.

„Miután – szolt a verdikt – a törvény a választói jog gyakorlatát kereskedői cég bejegyzésétől nem feltételezi, sem a csőd alatt állókat, mely körülmény bizonyítva nincs, a választói jog gyakorlásától el nem zárja, [az elnök emelt kifogás] elvetetik.”

Molnár József azt hozta föl Krammer Lipót ellen, hogy a ruhakereskedés, amelyben tevékenykedik, a feleségé, így ő nem is kereskedő. „Miután a választmány biztos tudomása szerint Krammer Lipót szabóüzletét több segéddel folytatja, ugyanő ez alapon az összeírási jegyzékben meghagyatik.”

Jellemző, hogy e kifogások – beleértve az általam csupán számszerűsítettet is – túlnyomóan a I. választókerület – különösen a belváros – választói ellen irányultak. Rókusi választó ellen kevés panasz volt; alsóvárosiak ellen pedig alig volt kifogás. (Minderre: CSML Szeged közp. vál. jkv. 1869. márc. I., 4–5.)

A II. kerületi Deák-párt a választás előtt a Hétpacsirtában még értekezletet tartott. Az ellenzékiek a Zrínyi vendéglőben jöttek össze, meglehetősen kevesen. (A *rókus-alsóvárosi. A szélbali ellenzék.* SZH 1869. márc. 17.) A Deák-párt választási gyülekező helyei, ahonnan a választás helyére indultak: a belvárosi kaszinó, Rókuson a Hétpacsirta, Alsóvároson pedig Makra István és Lábod István házai voltak. (Tudomásul. *Értesítés a rókus-alsóvárosi Dáni-párti választókhöz.* SZH 1869. márc. 17.)

A képviselő-választás mind a két választókerületben 1869. március 18-án volt. Az I. választókerület jegyzőkönyve szerint: „Elnök Vadász Manó de. 9 órakor a választási kijelölt helyen, a felsővárosi volt casino, jelenleg Liget című kávéház és vendéglő előtti sétányon megjelenvén, az ott már egybegyűlt összes választókat meleg szavakkal üdvözölve a választási eljárást azzal indította meg, hogy fölszólította a választókat, miként az 1847/8-ik évi V. tc. értelméhez képpent választandó követet ajánla-

nának.”

Magyar János hites ügyvéd „követül Horváth Mihályt, az 1848-ik [! 1849 évi] független felelős minis-
teriumnak volt tagját s jeles történést” ajánlotta, Szűcs
Andor hites ügyvéd pedig „ajánlatba tevő Rigó József
helybeli gyakorló ügyvédet”. Mivel a „jelen volt választók-
nak közös akarata egyik ajánlottnak megválasztásába[n]
sem összpontosult, sőt az volt világosan kivethető, hogy
mind a két követjelölt mellett és részén jelentékeny
számu választók állnak, szavazás rendeltetett el”.

A szavazatszedő küldöttségbe bizalmi férfiakul
Magyar János Fodor István hites ügyvédet és Bamberger
Nándor kereskedőt, Szűcs Andor pedig Jancsik Pál és
Bakay Nándor iparosokat jelölt. A testület jegyzője –
Neskovics György visszalépése után – Szűcs Andor lett.

A „szavazás megkezdett, mely folytonos módon,
legkisebb félbeszakítás nélkül a szavazók nevének föl-
jegyzése mellett hajtattak végre”. Az összeírt 1654 választó
közül 1424-en szavaztak; Horváth Mihályra 867-en,
Rigó József-re pedig 557-en. Így „az 1869. April 20-i napjára
egybe hitt Hongyülésre Szeged palánk-felsővárosi
kerülete részéről országos képviselőnek megválasztott”
Horváth Mihályt az elnök kihirdette. A három példányban
vezetett jegyzőkönyv egyik példányát *mandátum
gyanánt* küldte meg neki.

„Szegeden, a városi széképület előtti nyílt téren”
megejtett, a rókus-alsóvárosi kerületet illető követválasztási
gyűlés hasonlóan zajlott le. A jegyzőkönyv szerint
Osztróvszky József választási elnök reggel 9 órakor „a
nagy számban összesereglett választókhöz tartott beszé-
dében a végbemenő cselekmény fontosságát kiemelve a
választókat alkotmányos legszebb jogaik gyakorlásában a
higgadt komolyság s rendszeret mint [az] alkotmányké-
peség egyik legkiválóbb jelének tanúsítására felhívta”.

Pálffy Ferenc Dáni Ferencet, Börcsök Sándor pedig
Ludwigh Jánost ajánlotta. A választók „az ajánlottak egyi-
ke, úgy másika nevének lelkesült hangoztatása által élje-
neztek. Világos jelét tanúsították annak, hogy az ajánlot-
tak közül egyik megválasztásába közakarattal nem össze-
pontosul.”

Az elnök törvény szerinti kérdésére tizenketten sza-
vazást sürgettek, amit ő a bizalmiak kijelölése után él is
rendelt.

Bizalmiakként Pálffy Ferenc Balog Jánost és Pálffy
(Pálffy) Sándort, Börcsök Sándor pedig Szilágyi Gusztávot
és Szűcs Ferencet ajánlotta. A szavazatszedő választmány
jegyzője Mészáros György városi főjegyző volt. Az 1848:
V. tc. 32. §-a szerint „a szavazó nevének feljegyzése mel-
lett az ajánlottak nevének bemozdásával, nyilván [nyilván-
osan, nyíltan] eszközölt szavazás szakadatlanul s mind-
addig, míg választó jelentkezett, folytatattván, miután
elnöki ismételt felszólítás után sem jelentkezett több
választó, a szavazás [...] 7 2/4 órakor befejeztetett”.

Ludwigh János 912 szavazattal nyert Dáni Ferenc
304 voksa ellenében. Az elnök képviselővé jelentette ki,
„megköszönvén a választóközönségnek a szavazás folya-
ma alatt tanúsított higgadt, példás magatartását”.

Réh János polgármester, központi választmányi
elnök mindkét jegyzőkönyvet – valamennyi irattal
együtt – 1869. április 5-én bemutatta a törvényhatósági
bizottság közgyűlésének; csupán ezt fűzte hozzájuk:
Rókus-Alsóváros képviselője „Ludwigh János ez idő sze-
rint Brüsszelben tartózkodó hazánk fia”. (CSML Szeged
közgy. jkv. és ir. 1869: 80.) Szeged tan. is. 1765/1869.) Az
iratokat levéltárba helyezték; a központi választmányi
jegyzőkönyveket a választási jegyzőkönyvekkel együtt –
föltehetően utóbb – önálló központi választmányi fon-
dában különítették el, így a közgyűlési iratok között csu-
pán a szószéki hirdetések igazolásai, valamint a BM-hez
tett fölterjesztések fogalmazványai találhatók.
Egyébként a BM kérésére a választási jegyzőkönyv mellé
utóbb terjesztették fel a szavazási jegyzékeket. A városi
levéltárban is megmaradtak.

Laptudósításból idézek: „A belvárosi kaszinónál leg-
nagyobb számban megjelent értelmiség a Horváth nevé-
vel ékesített vörös tollal roppant ellentétet képezett a
Zrínyi kávéháztól megindult, néhány fanatikus iparos és

más népműítő által vezetett nyers tömeggel, mely
Ludwigh és Rigó nevét hangoztatta s párszáz utcagyerek
kíséretében rengeteg zajt csapott.”

A szegedi újság Horváth Mihály megválasztását az
értelmiség, egyszersmind a jobboldal sikerének minősít-
ette, Ludwigh János képviselőségét viszont lehangoló-
nak tartotta. (*A képviselő-választás Szegeden*, SZH 1869.
márc. 21.)

E lap álnév mögé húzódo szerzője a szabályosan
lezajlott választások után is sajnálkozott a rágalmazáso-
kon, valamint a pénz és az ital fölhasználása miatt.
„Kiválóbb politikai manifesztációk alkalmával – írta – alig
látni józan embert.” (JEGCSAP: *Elmélkedés a választások
alatt*. SZH 1869. márc. 21.; vö. SZABÓ IMRE: *Pár szó a jobb-
oldali meggyőződésről*. SZH 1869. márc. 21.)

A baloldal – mint írtam – kitért 1867-ben sikert
hozó *fehér* színe mellett, amely akkor a városi helyható-
sági választás cédulájának színe volt. Ezzel szemben az
egykori vesztes *zöld* cédulások a *piros* színt használták. A
hírlapíró így örököztette meg egy alsóvárosi magyar szava-
zását: „Kire szavaz?” – kérdezték. »A balpártra. – Nevet
mondjon! « A jámbor jó ideig kinlódik, denique nem
tudja megmondani, kit akar. Végre fölatalálja magát, fejé-
re s illetőleg kalapján lévő cédulára üt. »Ezt akarom, ni! –
Jól van, Ludwighra szavazott! «.”

„A szegény, értelmetlen tömeget a balpárti kortesek
előnyökkel kecsegtették, ha a hatóság fejével szavaz.” (A
„fehér párt” városi hatóságot ugyanis az ellenzékkel
tartó Réh János polgármester vezette.)

A Horváth-párt lakomáján 300–400-an vettek részt.
Osztróvszky Józsefet, „a valódi demokrata egyik első har-
cosát” is éltették; neki éppen nevestéje is volt...

A tudósító örömmel jegyezte meg, hogy „helybeli
szerb testvéreink” három-négy kivétellel a jobbpártra
szavaztak; akkor is, ha két vezetőjük Szremác [János] és
Nyeskovics [Neskovics György] „szélbali úton jár”. Szabó
Gergely tanító – egyébként felsővárosi – gyermekekből
álló gárdája ugyancsak a baloldalt erősítette. (*Választási
epizódok*. SZH 1869. márc. 21.)

Horváth Mihály képviselő nyílt levélben köszönte
meg mandátumát. (HORVÁTH MIHÁLY: *Nyílt levél Szeged
bel- és felsőváros becsülettel tisztelt választóitához*. SZH
1869. márc. 25.)

Bakay Nándor, aki A Hon-ban „gyalázta a szegedi
Deák-pártot”, Bába Imrénély nyomtatott röpiratot adott ki.
„1869-ik évben – írta – városunkban, miként kis részben
ma is, személyes pártok voltak. Én az Osztróvszky-párton
voltam. Csakhamar beláttam, hogy a Réh-párt több ellen-
zéki előtt rejt kebelében; ide vágytam, mert elveimnél
fogva itt véltem azon jövőendő pártot megalakulni, mely
ma már tényé vált; ide tartozom. Midőn átjöttem, sok-
szor eszembe jutott, mily sok méltatlanságot kellett elő-
terjesztem ezen párt ellen, mennyi vádat kellett a pesti
lapoknak irkálnom a párt érdekében, mely újszólván
követelte tőlem ezt a szolgálatot: »Üvöltök a farkasokkal.»
– Madarat tolláról – háritotta el a fiatal iparos politikus
állításait a városi lap. (*Nyilatkozat és pótnyilatkozat*.
SZH 1869. ápr. 4.)

„A mostani választást – kezdte négy részben közölt
értékelő cikkét Nagy Sándor, a Szegedi Híradó szerkesz-
tője – nagyítás nélkül nevezhetjük oly nagyszerű vihar-
nak, mely a tengert egész fenéig hullámszába hozta.” A
társadalmi béke helyreállítása a fővárosi lapokban, így a
Deák-párti Századunk-ban is, elkezdődött, Szegeden
viszont még nem. Az 1867-i tisztújításig vezető vissza a
városban „keserű utóízzel” járó eseményeket. A pártgyű-
lölet szerinte „mesterségesen tápláltatik”. A „mérséklet
és higgadtság” pártja a jobbpárt. „A Deák-párt egyelőre
befejezettek tekinté működését, s azóta mint párt legki-
sebb életjelt sem adott.” Jókai Mór lapját, a középbali A
Hont mégis támadja.

A Szegedi Híradó szerinte a város életérdekének
védelmét az értelmiség ügyének tekintette. Igyekezett
fölvilágosítani a népet a demagógia veszélyeiről. Olykor
így is *túlzásba esett* „a helybeli ügynevezett ellenzéki bal-
oldal működéséről hozott” közleményeiben. Ezt a helyze-
tet a provokáló ellenzéki lapok (a balközépi A Hon, a

szélbali Magyar Újság, valamint a helybeli Közlemények) születtek. Sajtóper is indult.

A baloldal magát *nép-pártként* aposztrofálta az *urak pártja* ellenében; szembeállítva a *nép* és az *úr* kettőjét. Válaszaikban „nem ismerhetik el a *tagok* uralmának jogosultságát; a *fej számít az értelem fölött*”; „nemrégiben egy egyszerű parasztember úgy nyilatkozott: miért ne lehetne *közülök* követ? – Egy kézműves pedig: miért ne lehetne az iparosból éppen olyan jó tanácsos vagy polgármester, mint az urakból?” Példaként az USA korábbi elnökét, a merénylet áldozatává esett Lincolnt hozták föl.

„De – így Nagy Sándor – édes atyámfiai, ahhoz nemcsak egy kis ész, hanem sok tanulmány kell, [a]mivel még nem bírtok!” A cikkíró szerint majd gyermekeik meg unokáik érthetik el ezt a szintet.

„Ha az utcán – folytatta – oly menetet látunk, minő a felsővárosi baloldali választók köré csoportosult nemválasztók[*ból*] és utcagyerekek[*ből*] álló kurjongató tömeg, ki merjük mondani, hogy ez nyers tömeg, habár jó barátaink azzal denuncíáljanak is lefelé, hogy e címet a *baloldalra* adták, mint tevék.”

Mivel az 1867. évi – három évre szóló – „tisztválasztás ideje egy év múlva lejár”, a cikkíró a jobboldalt már most előkészületekre hívta föl. Megvallotta: „bár lapunk a helybeli Deák-párt, az értelmiség közlönye s minden politikai és fontosabb kérdésben annak nézetét formálандja, de subvenciót nem kapunk tőle”. ([NAGY SÁNDOR]-gy -r.: *Kik a béke akadályai Szegeden*; I-IV. SZH 1869. ápr. 8., 11., 15., 18. – A Szegedi Híradó subvenciót főltehetőleg tényleg nem kapott, ám – más lapokkal egyetemben – a Miniszterelnökség Sajtóosztálya a lap megjelenési kaucióját (7500 ft) részére letétbe helyezte, így „másodlagosan” mégiscsak támogatta. Minderről: RÉVÉSZ T. MIHÁLY: *A sajtószabadság érvényesülése Magyarországon. 1867–1875*. Bp., 1986. 117., 136–137. – Zavaró hogy a főszövegben írt Szegedi Híradó a jegyzetben Szegedi Hírmondó-ként jelenik meg.)

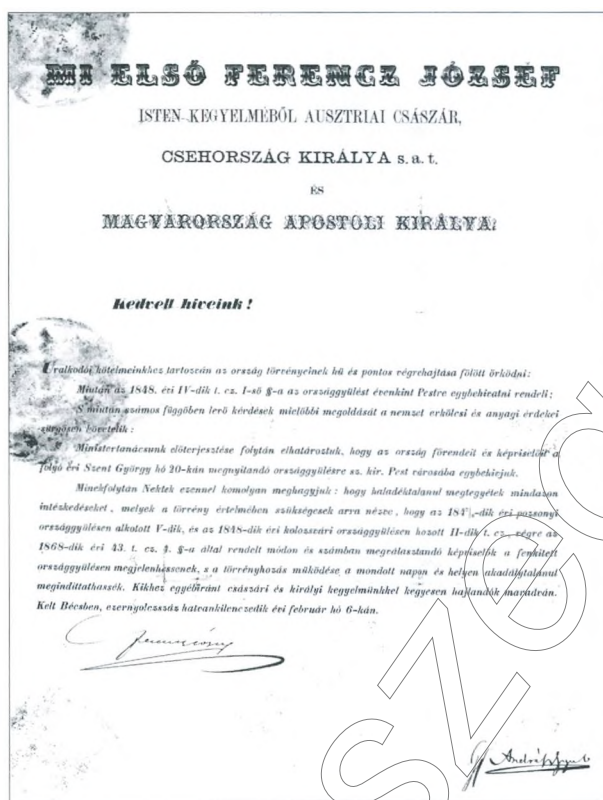
Vadász Manó cikkében csak a jobb- és a balpártot ismerte el, a szélsőbalt nem. „Rendezzük [...] – írta – belsőképp magunkat, kezdjük el a megyékben, kerületekben, városokban és községekben a politikai választás [...] előbb, azután a törvénykezést.”

Magyarán a megválasztott új törvényhozástól egyébként nyomban megkezdett reformokat: a törvénykezés (igazságszolgáltatás: 1869: IV. tc.), a köz-törvényhatóságok (1870: XLII. tc.), valamint a községek (1871: XVIII. tc.) rendezését. Ezek a törvények 1872-ben léptek hatályba.

Fölvázolta a megyebizottmányok vagyoni és foglalkozási csoportok szerinti megalkotásának rendszerét, ami végül is nem így valósult meg. A törvényhatósági bizottságok, miként a községi képviselő-testületek is, fele részben választott, fele részben legtöbb adót fizető *virilis* tagokból álltak majd. (VADÁSZ MANÓ: *A pártok teendői*. SZH 1869. ápr. 22., máj. 2.)

Ludwigh János mandátumáról leköszönt. Mindjárt Kállay Ödönt emlegették utódának. (*Az országgyűlés elnökétől*. SZH 1869. máj. 16.; *A szélbál Szegeden*. SZH 1869. máj. 23. – Tóth Ede írja, hogy a képviselő késmárki mandátumát tartotta meg: *Szeged története* 3/1: 63.)

A nagy reményű, még ifjú, Muskó Sándor A Hon 119.

ORSZÁGGYŰLÉSI MEGBÍZÓLEVÉL (1869. FEBRUÁR 6.)

cédulától, amely 1867-től a nyers erő, a számbeli hatalom jelvénye lett a műveltség és értelem ellenében”. Mivel ezúttal szavazási jegyeket nem adtak ki, *illetéktelenek* is lészavazhattak; nyilvánvaló elfogultsággal írta: „ki ismerhette volna őket, hisz mind egyformák voltak, mert [az] *egyetlen* egy szál qualificáltak mondható kaputos ember is (Szilágyi Gy.[!Gusztáv rókusai okleveles] mérnök), aki közéjük tartozott, a [szavazó] sátorban foglalt helyet”. A választási elnök ezúttal is Osztróvszky József volt, akit egyébként elvbarátú mint kinevezett kúriai bírót már május közepén elbúcsúztattak. Kinevezését 1869 május 1-én nyerte el, ám csak ez év június 12-én tett esküt. (RUSZOLY JÓZSEF: *Osztróvszky József. 1818–1899*. = OSZTRÓVSZKY JÓZSEF: *Reform, forradalom, kiegyezés* [...] Szeged, 1983. 242.)

Lőcsei Mihály választó ajánlotta Kállay Ödönt, Balogh János ügyvéd pedig Pálffy Ferencet. A szavazás du. 3 órakor Kállay Ödön (697) javára dőlt el Pálffy Ferenc ellenében (247). Az immáron balközépinek titulált Ludwighot egy igazi szélbali honatya váltotta. „Megint győzött a nép, a szegénység az urak fölött.” (*Az új követválasztás Szegeden*. SZH 1869. jún. 10.; vö. e számban a szerkesztő vezércikkével: [NAGY SÁNDOR]-gy -r: *Szeged, jún. 6.*)

Utóbb a Századunk aluszékonyssággal vádolta a helybeli Deák-pártot. Erre egy szegedi választott, aki szerint e párt „bizonyára jobban tudta mint a »Sz-k« levelezője, hogy mit és mennyit lehet és szabad tenni – viszonyaink közt”. A Magyar Újság ezúttal is a kormányhivatalnokok nyomásáról írt. (*A f. hó 6-iki követválasztásra vonatkozólag*. SZH 1869. jún. 13.)

S lássunk csodát! Amikor Kállay Ödön indítványát a képviselőház a kultuszminisztérium költségvetésében a népiskolai segélyezési alapot 250.000-ról 1.000.000 forintra emelte, a szegedi lap sem fukarkodott elismerésével. „A kezdeményezés – írta – ez ügyben a szélső baloldal[*ról*], és pedig Szeged egyik képviselője[*től*], Kállay Ödöntől eredt, kit e téren – bármennyire legyen is politikai ellenfelünk – csak őszintén üdvözölhetünk.” ([NAGY SÁNDOR:] *Szeged, márc. 3-án 1870*. SZH 1870. márc. 4.)

(*Az írás 2. részét következő számunkban közöljük*)
Ruszoly József

A helyi értéktől az egyetemességig

AZ IDEI DÍSZPOLGÁR: DR. BLAZOVICH LÁSZLÓ

- *Életét három város - Kőszeg, Hódmezővásárhely és Szeged határozta meg. Bizonyára mindegyikhez fűzik személyes szálak és a pályát meghatározó élmények.*

- Bár az ember lelke gyakran messze szárnyal, és testi valóságában szintén messze utazik, világokat jár be, lokálisan mégis meghatározott. Így vagyok én is. Gyermekkorom világát Kőszeg jelenti, az Alpok alján fekvő, középkori belvárosát szinte érintetlenül megőrző kisváros, amelyben három nemzetiség: a magyar, a német és a horvát élt együtt annak idején békességben. A különböző nyelvű népek és szokásaik elfogadása azóta sem okoz gondot számomra. Sajátos hangulatot adott mindennek, hogy a három náció (horvátok voltak kevesebben) kultúrája az évszázadok alatt meglehetősen egybe gyűrődött. A mindenkori élet tenyeres-talpassága mellett szinte kivétel nélkül mindenkiben élt a város és a táj szeretete.

Kőszeg hangulata érlelte meg bennem a múlt, a történelem felé fordulást, hiszen ott az egyes házak is feltárható magán történelemmel rendelkeznek, az egyes családok pedig hosszú ideig laktak a városban. Apám például ismerte meg az 1532. évi ostrom ideje alatti választott polgár kapitány, Bedőcs András utolsó leszármazottját. A nyugati határmentiség, a vasfüggöny miatt zárt városban akkor nem volt könnyű az élet. 1956-nak sajátos hangulatot adott a közeli határ. Csak egy esemény: egy rajzóra után pingponglabda és csokoládé ügyben az osztály jó része csoportosan - nem tűnt föl senkinek - átment Ausztriába. Szerencsére, a szülők visszahozták őket. Ebből a világból, ahol azért inkább figyeltek Bécsre, mint Pestre, nagy ugrást jelentett az akkor

Dr. Blazovich László 1943. november 2-án, Szombathelyen született. Iskolai tanulmányait Szegeden végezte. A József Attila

Tudományegyetemen 1967-ben magyar-történelem szakos tanári képesítést szerzett. Az egyetemi tanulmányai elvégzése után 1967-1980. között Hódmezővásárhelyen tanított.

Két évig nevelőtanár a 602. Ipari Tanuló Intézetben, majd a Bethlen Gábor Gimnázium tanára, igazgatóhelyettese. 1980-tól a Csongrád Megyei Levéltár igazgatója. 1989-től a József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán másodállásban tanít. 1996-ig docens, habilitációja után magántanár. 1997-től egyetemi tanár. 1969-ben doktori, 1986-ban kandidátusi, 2001-ben akadémiai doktori tudományos fokozatot kapott. 1986-1991-ig a Szegedi Akadémiai Bizottság Filozófiai és Történeti Bizottságának a titkára.

1995-2001-ig az MTA Demográfiai Bizottságának tagja, 2001-től a Történeti Demográfiai Albizottság elnöke. A Századok című folyóirat szerkesztőségének a tagja. 2000-től a Nagy György Alapítvány kuratóriumának az elnöke. 2005-től a Pusztuló és Elpusztult Magyar Falvakért Egyesület elnöke. A Csongrád Megyei Honismereti Egyesület alapító tagja, 2000-ig alelnöke, majd elnöke. A Honismereti Szövetség Kuratóriumának 1999-2002. között elnöke.

Levéltári munkásságát 1997-ben Pauler Gyula díjjal ismerték el. A Honismereti Szövetség 1998-ban Notitia Hungaricae - Bél Mátyás díjjal ismerte el munkásságát. Tudományos tevékenységét a Nagyalföld Alapítvány 2000-ben alapítványi díjjal, Csongrád Megye Közgyűlése 2001-ben Alkotói díjjal ismerte el. 2004-ben Széchenyi díjat kapott. 2006-ban Szeged rövid története című műve az Év könyve kitüntetést kapta meg.

A Megyei Levéltár élére kerülése után sem szakadt meg kapcsolata Hódmezővásárhellyel. Rendszeresen tart tudományos előadásokat a városban, szakmai tanácsaival segíti a helytörténeti kutatást. A Megyei Levéltári napok rendezvénysorozat helyszínül rendszeresen Hódmezővásárhelyt választja. Hódmezővásárhely története monográfia köteteit elkészítő bizottság elnöke.

A Szeremlei Társaság aktív tagja

ugyancsak határvárosba, Szegedre kerülésem.

A Radnótiiban eltöltött gimnáziumi évek után az egyetemen Kristó Gyula professzor, akkor még tanársegéd szakdolgozója lettem, és ez meghatározta további utamat. A humanista szerző, Ransanus Epithoma-ját adta feldolgozásra. Később meg is jelentettük fordítását Galántai Erzsébettel. A tanári pályámat Vásárhelyen kezdtem, ahol a Bethlen Gábor Gimnáziumban kiváló tanári karba kerültem, amelyből később öt MTA doktora került ki más kiválóságok mellett. Tehetséges diákokkal dolgozhattam, és itt kezdtem helytörténeti munkásságomat, valamint ismertem meg az Alföldet. Közben a helyi másodosztályú kosárlabda csapatban játszottam, és irodalmi színpadot vezettem, amellyel több rádiófelvételig jutottunk el. Színes és hangulatos életet éltem Vásárhelyen, különösen nagy hatást tettek rám az idősebb, főként a két világháború között végzett kollegák nagy tudásukkal, művelt-

ségükkel és egyéni, karakterisztikus gondolkodásmódjukkal. Ők sohasem énekeltek „egy kottából.”

Bár kilométerekben mérve nem nagy, mégis újabb nagy ugrásnak tekinthető újra Szegedre kerülésem megyei levéltár igazgatónak, ami egyúttal szegedi levéltárosságot is jelentett, mert itt őrzik mások mellett Szeged város levéltári iratanyagát, a település történetének legfontosabb dokumentumait. Nagy ugrás, mert pályamódosítást jelentett. Kristó Gyula azonban továbbra is vállalkozott tudományos irányításomra. Éppen a helytörténeti kutatásaimra építve adta a történeti földrajzi témát, a Körös - Tisza - Maros-köz középkori településtörténetének a feldolgozását, amely

két kötetet eredményezett, az általános leírást és egy munkatársakkal készített lexikont, amelynek megvalósítási módja mintája lehet hasonló feldolgozásoknak.

- *A hetvenes-nyolcvanas években a történeti és levéltári kutatások új irányt vettek Magyarországon is. Mindinkább fölismerté, hogy egy-egy levéltári dokumentum, vagy történelmi tény, régészeti leletmögött emberi sorsok, életek rejtőzködnek. Ezeknek feltárása, kutatásaföldrajzi (lokális, regionális és egyetemes) földolgozása új szemléletet követelt. Az ön által képviselt Középkorász Műhely is ezt az új szemléletet képviselte.*

- A kutatás során világosan láttam, hogy módszerem hasonló ahhoz, amelyet a Mályusz Elemér tanítványok alkalmaztak. Professzoruk ugyanis a két világháború között tett németországi tanulmányútja során tanulmányozta azon irányzatot, amely azt tűzte ki célul, hogy a keleti területeken csökkenő számú németseget látva feltárják a rájuk vonatkozó adatokat. Jakó Zsigmond Bihar megyéjében, Maksay Ferenc Szatmár megyéjében összegyűjtötték és kiadták az említett megyék településeire vonatkozó okleveles adatokat, és egyúttal történeti földrajzi leírást adtak. Magam szintén számos térképet készítettem – Kratochwill Mátyás rajzolta meg őket kiadásra –, amelyek mintegy képileg összegezték a kutatási eredményeket.

Ugyancsak a két világháború között másik irányból, Finnországból érkezett azon szemlélet, amelynek követői azt tűzték ki célul, hogy az életmód váltás során feledésbe merülő hagyományokat, valamint feleslegessé váló tárgyakat összegyűjtsék és őrizték. A néprajzi gyűjtőmunka hazánkban is elindult. A háború megakasztotta e tevékenységet, amely a 60-as években újraéledt a honismereti mozgalomban, amelyhez a későbbiekben csatlakoztam (ma a Csongrád megyei egyesület elnöke vagyok), mert elgondolásai rokonságot mutattak településtörténeti elképzeléseimmel.

A honismereti egyesület, amely ma már 65 tagot számlál, az egykori megyei honismereti bizottság jogutóda. A tagtársak gyűjtőmunkájának eredménye a számos települési honismereti gyűjtemény Pitvarostól Apátfalván át Csongrádig, amelyeket a tagtársak vezetnek és gondoznak hosszú évek óta. Emellett helytörténeti feldolgozó és író munkát végeznek. Sokan megbecsült személyiségek városuknak és községüknek. Megyei és országos versenyekre viszünk diákokat, honismereti táborokat szervezünk számukra, kirándulásokat indítunk a környező országokba, és tartjuk a kapcsolatot az ottani hasonló szemléletű magyarokkal, mindenütt ápoljuk a genius loci-t. E tevékenység szerves része az Elpusztult és Pusztuló Magyar Falvak egyesületében – amelynek öt éve elnöke vagyok – végzett munkánk, amely során helytörténeti konferenciákkal egybekötve az ország különböző helyein immáron tizenkét

emlékoszlopot állítottunk. Az egyesület eddigi teljesítményét éppen a Szeged című lap januári számában mutattam be.

Az említett két ágból fejlődtek ki a mezőváros- és várostörténeti kutatásaim, amelyeket erősítettek jogtörténeti stúdiumaim, amelyeket az óráimra készüléssel mellett végeztem. Eme kutatási irány eredménye a Városok az Alföldön a 14-16. században című kötet, amely akadémiai doktori értekezésem lett. A vidék természeti viszonyai, az úthálózat, a forgalmi viszonyok, a városkép, a városi élet és annak jogi keretei, a népesség, a városok hierarchikus rendje mind-mind a kutatás területét jelentik, amelyek nyomán számos új eredményre jutottam.

- *Munkásságának kiteljesedése mégiscsak Szegedhez kötődik. Második otthonának tekinti-e ezt a várost?*

- Ezen munkálatok során jutottam el mint kutató Szegedhez, és végeztem a város középkorára vonatkozó feltáró tevékenységet, majd pedig elkészítettem Szeged rövid történetét, amelyet példa értékűnek tartanak abban a műfajban, amely a terjedelmes monográfiák összegzését adja egy-egy, a nagyközönség számára készülő nem útikönyvszerű olvasmányos, élvezhető kötetben. Készítése során jöttem rá, hogy nagy szükség van a „kék” Szeged monográfia befejező kötetére, hiszen a korszakról, amelyben élünk, kevesebb az ismeretünk, mint – kis túlzással – a középkorról. Legalábbis taxatíván nincsenek leírva és rögzítve a tények és adatok. Bízom benne, hogy ezen igénynek eleget tesz a megjelent monográfia kötet, amelyet a szerzők áldozatos munkája nyomán szerkeszthettem meg, és a város anyagi támogatásával hat éves munka után immáron napvilágot látott.

A várostörténet tanulmányozása vezetett el a városi jogkönyvekhez, és ennek nyomán készült el Buda város jogkönyvének bevezetővel és jegyzetekkel ellátott fordítása. A munkát Schmidt Józseffel közösen végeztük. (Munkáim során szívesen veszek magam mellé jó társat, hiszen ezzel hamarabb elkészül egy-egy mű, többet vagyok képes megvalósítani, és ezzel nagyobb szolgálatot teszek az ügynek, a tudománynak és az embereknek.) A Budai jogkönyv forrásai között a Szász és Sváb tükör az élen állnak. Mi sem látszott természetesebbnek ezek magyar nyelvű kiadásának nekilátni. Az előbbi már megjelent, az utóbbi – bízunk benne – jövőre olvasható lesz.

A Szegedre vonatkozó feltárásokat tudományszervező tevékenységemmel ugyancsak elősegítettem. A Dél-Alföldi Évszázadok sorozatán belül fordítottam erre gondot elsősorban. Miután ismeretes, hogy a törökkor igen forrasszegény időszak, sikerült megállapodnom Káldy-Nagy Gyula professzorral, hogy folytassa defterkiadásait a mi sorozatunkban. Így készültek el mások mellett a Szegedi török számadáskönyvek az 1585-1588-as és az 1570-es évekből, valamint A szegedi szandzsák települései, lakosai és török birtokosai 1570-ben

című kötetek, az utóbbi kiváló térképpel, amelyek megkerülhetetlenek az Alföld törökkori településeire vonatkozó kutatásokban. Ezen munkálatok során szinte az egész Alföld lefedett lett defter kiadásokkal. Részletezésük most nem feladatomban.

A levéltárban egyébként még két sorozat tette lehetővé a tudományszervező munkát. A Tanulmányok Csongrád Megye történetéből és a Csongrád Megyei Levéltár Kiadványai, Segédletek című sorozatok. Bennük számos részben vagy egészen Szegedi vonatkozású írárok jelentek meg. A sorozatok minden gondja a szerkesztőre hárult a pénz megszerzésétől a nyomdai kivitelezés megszervezéséig. Úgy gondolom, jó ügyet szolgáltunk, mert visszaperelve a múltat számos fehér foltot tüntettünk el az Alföld, a régió, a megye és a város történetéből.

Kristó professzor éppen Mályusz Elemér buzdítására elsősorban szegedi medievistákból munkatársi gárdát szervezve hozzáfogott az Anjou-kori oklevéltár készítéséhez, ami azt jelenti, hogy minden, az Anjou uralkodók idején országukban és országukról külföldön született oklevélről magyar nyelvű regeszta (kivonat) készül, amelyek évenként kötetbe szedett formában, apparátussal ellátva jelennek meg. Amellett, hogy a levéltár megszervezte az eredeti oklevelek mikrofilmjének vagy fényképmásolatának szállítását az országos levéltárból Szegedre, és biztosította a kutatás feltételeit, Géczi Lajossal több kötet elkészítését vállaltuk. Jelenleg az ötödik áll kiadás előtt. E nagy szegedi forráskiadó vállalkozás, amelynek eredményeként a Károly Róbert kor okleveles anyagának regesztaszerű kiadása majdnem teljes, óriási forrásbázist biztosít a korszak jelenkori és jövőbeli kutatói számára.

Mivel az oklevelek általában valamilyen jogügyletet hagyományoznak ránk, kénytelen voltam megismerkedni a középkori közjog mellett a magánjoggal, továbbá a bírósági peres eljárás menetével. Ezek után mertem vállalni jogtörténet oktatását Ruszoly József felkérésére az ÁJK jogtörténeti tanszékén, ahol végül egyetemi tanár lettem, és máig oktatok. Ezen tevékenység nagy szerepet játszott abban, hogy az említett jogkönyvek magyar nyelvű kiadását meg tudtam valósítani, ugyanis a kollegák kérdéseim megválaszolására mindig szívesen álltak rendelkezésemre, és lehetőségem nyílt több alkalommal németországi tanulmányutakra. Amíg az Anjou-kori oklevéltár kötetei a szegedi kutatókat és általuk a várost a Kárpát-medencében tették ismertté, a jogkönyvkiadással ugyanezt értem el a jogtörténészek között Hollandiától Litvániáig, amely területen az említett jogkönyvek a középkor során hatást gyakoroltak. Számomra pedig megszűnt a tudomány területén a Kárpát-medencébe zártság érzése, amely nagy nyüge a humán tudományok művelőinek.

Miután levéltár igazgatóként nyugdíjba vonultam, megszűnt számomra a hivatali munka terhe sok apró és nagyobb feladataival. Mivel ismerem, bízom abban, hogy utódomban munkáját ugyanolyan jó szívvel és odaadással végzi, és fáradzik az intézmény tekintélyének további növelésén, magam pedig amennyire erőm engedi folytathatom oktató és kutató munkámat, valamint azt a történeti közművelődési tevékenységet, amelyet a megyei honismereti egyesületben, valamint az Elpusztult és pusztuló magyar falvak egyesületében megkezdtem. Úgy gondolom, mindegyikkel hasznos szolgálatot teszek közelebbi és távolabbi közösségeink számára.

Négyzetkilométernyi Európa

PRO URBE DÍJAS DR. BENEDEK GYÖRGY

- Azt tudom, hogy ifjúkorában az ember sok mindenre vágyik..Például arra, hogy orvos lesz. De hogy az orvoslásnak melyik területére sodorja az élet, az számos tényezőtől függ. Mi motiválta, milyen külső körülmények és belső elszánások arra, hogy éppen elméleti élettani kérdésekkel foglalkozzon?

- Az ember előtt sokféle modell, számos példa áll. Gyerekként csodálhatja Gagarint, példaképe lehet az apja, valamelyik tanára, esetleg egy focista. Ahogy József Attila oly plasztikusak írja: az Altató című versében: „Tűzoltó leszel s katoná! / Vadakat terelő juhász!...” Rám meghatározóan hatott házi orvosunk, Lajos Sándor, akit a szegediek mint kitűnő fotóst ismerhetnek. Imponált magabiztossága, eleganciája, az, hogy meg tudta gyógyítani azt, aki köhögött, el tudta látni a törött karta, el tudta tüntetni a piros pöttyöket. Én is olyan orvos szerettem volna lenni. Az igazi családorvos volt a modell, a példa, aki mindent meg tudott oldani, rajta tartotta szemét a családon, levezte a szülést, tudta mit kell tenni a balesetknél, ismerte a gyermekbetegségeket és gyógyításukat, fogat is húzott - egyszóval felkészült családorvos szerettem volna lenni. A Radnóti Gimnáziumban érettségiztem 1962-ben. Nem voltam kitűnő tanuló, ám egyetlen nap alatt rájöttem, ha nem akarok katonáskodni, akkor tanulnom kell az orvosira, Valóban erős belső indítatásból, meggyőződésből mohón belevetettem magam a tanulásba. Barátom, Náray Gyurka /később kiváló orvos és kórházigazgató - mondogatta, ha behúzol, annyira juthatsz, hogy a pécsi egyetemre még bejuthatsz. Ezért lehettem a szegedi felvételi után igen büszke, amikor egyik felvételiztetőm, a fizikát képviselő Dombi Gyula azt mondta: „Annak a kötönőnek a fia nagyon jó volt!” Édesanyám ugyanis kötéssel foglalkozott. Emlékszem, biológiából a vércsoportokról kellett beszélnem, s arra, hogy a politikai kérdés az algériai helyzetre vonatkozott. Mint újságolvasó fiatal meglehetősen tájékozott választokat tudtam adni. Így lettem szegedi orvostanhallgató.

- Hogyan kezdődött szakmai pályája?

A Belgyógyászati Klinikához kötnek a legmaradandóbb emlékek. Olyan kiváló professzorok tanítottak, mint Julesz Miklós, Kovács Kálmán, Varró Vince, Rák Kálmán, Csanády Miklós. Nyugodtan kijelenthetem, mindent megtanultunk, amit akkor egyetemi szinten megtanulhatók. S olyan, egymást inspiráló hallgatótár-

Dr. Benedek György 1944-ben született Szegeden, 1968-ban szerzett orvosi diplomát a Szegedi Orvostudományi Egyetemen. A SZOTE Élettani Intézetében először tudományos diákkörösként, majd mint gyakornok, tanársegéd, adjunktus, docens folyamatosan dolgozott 1966-tól. 1986 óta ugyanitt tanácskezelő egyetemi tanár. Kutatómunkája az agy működésének klinikai és kísérletes vizsgálatára irányul, elsősorban elektrofiziológiai módszerek használatával. Hosszabb-rövidebb tanulmányutakon mintegy 5 évet töltött Németország, Észak-Amerika, Japán és Ausztrália egyetemén. A Sydney-i Egyetem visiting professzora, a Temesvári Babes Orvosegyetem honoris causa doktora.

1982-ben kandidátusi fokozatot szerzett alváskutatásban elért eredményei alapján. Tudományos munkássága alatt 177 teljes szövegű közleményt írt. Független citációinak száma mintegy 1300. Több alkalommal volt nemzetközi alváskongresszusok meghívott előadója.

1991-ben megbízott dékánhelyettesként vezette, 2003 óta dékánként vezeti az Általános Orvostudományi Kart. 1997 és 2003 között ezen a karon az idegennyelvű képzés tagozatvezetője volt, 2000 és 2003 között az SZTE tudományos rektorhelyettese. Orvostanhallgatóknak orvosi élettant oktat magyar, angol és német nyelven, 1986 és 1993 között gyógyszerészhallgatóknak az anatómia, élettan kórélettan tantárgyat oktatta magyarul és angolul. Az SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola alapító tagja.

saim voltak, aki közül sokakat ismerhet a közvélemény - Lonovics János, Méray Judit, Nagy Erzsébet, Török László, Pólya Péter és sorolhatnám. S amikor végeztem, még mindig egy kisvárosi családorvos képze télt bennem.

- De mégsem lett kisvárosi házi orvos. Amikor 1968-ban megkapta a diplomáját, már egyetemi állás váarta.

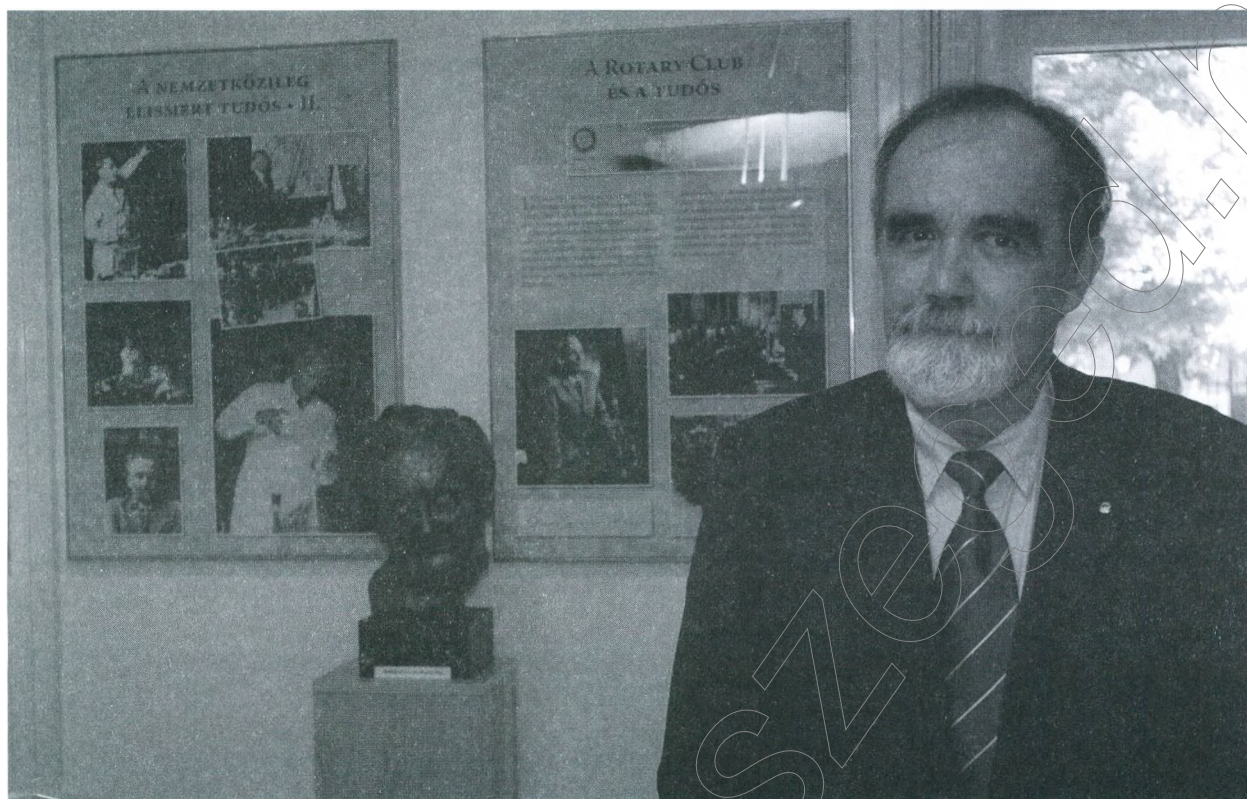
- Másodéves koromtól diákkörös voltam az Élettani Intézetben. Nem volt akkoriban divatos szakma élettani kérdésekkel foglalkozni. A fiatal munkatársak természetesen a professzor tudományos irányaihoz alkalmazkodik, s ez ki is jelöli jórészt kutatási irányultságát. Mindenesetre rendkívül izgalmas kérdésekkel foglalkoztak - az emberi aggyal. Ez szerv a legbonyolultabb, legtitokzatosabb testrésze az embernek. Kíváncsiak vagyunk, mi teremti meg egyes embereknél a zsenilitást, hogyan közelítsünk az agy vizsgálatához, milyen módszertani-technológiai kérdéseket vet fel

az agykutatás. Az elmúlt két évszázadban sok mindent kiderítettek az emberi agy működéséről, ám az utóbbi húsz évben fölgyorsultak a kutatások, egyre több eredmény jelenik meg a szakmájában. Emlékszem, egykori professzoraim dolgoztak, gondolkodtak, ezt azt megállapítottak, levelezte, évek múltán meg is jelentek publikációik. Ma, ha egy egyetemi kutatónak nincs legalább öt közleménye, leírja magát. Legalább tíz publikáció az elvárható. Iszonyatos a verseny. Gondoljunk csak a technikai-technológiai fejlődésre, a számítógépes módszerek elterjedésére. Főlélnkültek és fölgyorsultak a tudományos kapcsolatok. Húsz éve egy-egy szakmai közlemény megjelenésére akár egy-két évet is várni kellett, ma, ha valaki felteszi tudományos eredményeit az internetre, 1-2 óra alatt a világ bármely pontján hozzáférhető. Ezért is nőtt meg az impakt faktorok becsülete.

- Két fontos kutatási terület töltötte ki az elmúlt évtizedeket. Először az alvás problematikájával foglalkozott, majd a látás mechanizmusát kutatta.

- Mint említette, egy fiatal kutató belesöpöppen egy egyetemi situációba, ahol a főnök által képviselt tudományterülettel foglalkozik. Be kell állni a sorba, s a lehető legintenzívebben bekapcsolódnai a munkába. Obál Ferenc elektroencefalográfiával foglalkozott, az agyi tevékenység vizsgálatának megközelítési és mérési módszertanával. Én elsőként alváskutatással foglalkoztam. Azt vizsgáltam, miért alszunk? Erre a kérdésre a tudományos kutatás hat hipotézist állított

fel. Fontos megállapítás, hogy egy éjszakát relaxálni kell a szervezetnek. Tehát aludni muszáj! De az alvás nem kis halál, hanem az agynak nagyon is aktív tevékenysége. Az alvásnak két fázisa van.. Az ébrenlétben az ember izmok mozognak, a lassú hullámnak nevezett periódusban az izmok elernyednek, az agykéreg működése lelassul, míg a paradox fázisban az izmok elvesztik feszültségüket, de az agykéreg intenzíven dolgozik, mintegy bénán éli álmait. Az álmokban rendeződnek a dolgok, az élmények, a problémák a stressz-hatások miatt rossz az álmunk. Mégis érvényes a mondás: Aludjunk rá egyet! Másnapra rendeződnek a dolgok. Ez jelentős pszichológiai hatás. Chicagóban végeztek patkányokkal olyan kísérletet, hogy az állatokat nem hagyták aludni. Vérmérgzésben pusztultak el. Szomorú példaként fölemlíthetjük, hogy a történelem kegyetlen időszakaiban ez hatásos vallatási módszernek bizonyult. Egy extrém példa: Amerikában egy tinédzser fiú 11 napig nem aludt, s nem lettek marandó károsodásai. Sokan például attól rettegnek, hogy egy át nem aludt éjszaka után másnap csökken a teljesítőképesség. A félelem alaptalan, egy át nem aludt éjszaka nem befolyásolja a másnapi teljesítményt. Amikor 1980-81-ben Hunbold ösztöndíjjal az akkor még NSZK-beli Göttingenben dolgoztam óriási szerencsém volt. Olyan kutatócsoportban kaptam munkát, melynek két tagja is Nobel-díjat kapott. A látás mechanizmusával, a látás agyi problémáival foglalkoztak, s engem is érdekeltté tett. A vizsgálódásunk lényege, hogy a látás sok-sok párhuzamos ingerből szintetizálódik képpé. A színek, a formák, a mélységek, távlatok és még számos más inger párhuzamosan jut az agyba, s az agy rendezi, szintetizálja egyetlen képpé a sok információt.

- Nem mehetünk el szó nélkül közéleti szerepvállalása mellett. Ifjúkora óta kisebb nagyobb közösségek számítottak vezetői erényeire.

- Az ember benne él egy közegben. Iskolai, baráti, csoport és még sokféle közösségben. Ez a közösség kitermeli - szinte törvényszerűen - a maga vezetőit. Elfogadják, feladatokkal látják el, megbíznak benne, elvárják, hogy bizonyos szituációkban képviselje a többséget. Gyerekkoromtól ilyen vállalásokra készte-

tett az éppen aktuális közösség. Tény, hogy minden csoport kitermeli saját vezetőit. Én soha nem akartam vezető lenni, de a kollektíva elvárásait alázattal el kellett vállalni..

- Most köszön le a Szegedi Tudományegyetem Általános Orvostudományi Karának dékáni tiszteről. Mi szerepel az átadás rubrikájában?

- Sokféle egyetemi tisztséget betöltöttem, voltam tanácskezes, dékánhelyettes, rektorhelyettes, és legutóbb dékán. Mindig azt képviseltem, hogy a szegedi egyetemnek európai mércével mérhető universitasnak kell lennie. Olyan egyetemnek, melyben modern, korszerű, a világon mindenhol piacképes tudást képes nyújtani. Amikor rektorhelyettes voltam, szerepem az egyetem egészségének érdekében képviselve igyekeztem a tudományos életet, teljesítményt, tekintélyt növelni a nemzetközi versenyben. Dékánként a Kar érdekérvényesítésével bíztak meg. Ez bonyolultabb feladat volt, hiszem a Szegedi Tudományegyetem 12 karának dékánja mind a saját érdekét képviselte. Hogy nem dolgoztunk rosszul, bizonyítja a Heti Világgazdaság felmérési eredménye, mely szerint az ország felsőoktatási intézményeinek 168 karának versenyében a szegedi kar az első helyen végzett. Arra is büszke vagyok, hogy amikor 2003-ban átvettem a dékáni feladatokat, igencsak labilis helyzetben volt az intézmény. Hét év elteltével anyagilag szilárd helyzetben adhatom át.. S ami még fontos - a Kar rajta van Európa tudományos és oktatási térképén, közös képzésekben veszünk részt európai pályázatokat közösen adunk be, együttműködünk nemzetközi szervezetekkel, külföldi egyetemekkel.

- A Pro Urbe díj arról is szól, hogy mit jelent ez a város, mit adott Szeged és mit adott Szegednek a kitüntetett?

- Életem nagyobbik részét Szeged belvárosának egy négyzetkilométerén éltem. Az Élettani Intézet ablakából a Dóm tere látni. Minden sarokhoz fűződik valami élményem, Szeretem a Kárász utca nyüzsgését, ismerem a Tiszába dőlt korhadó fákat. De legfőképpen a szegedi napfényt szeretem, még a nyári, perzselő napot is.

Nyitott templom - nyitott szív

PRO URBE DÍJAS KONDÉ LAJOS

- Szeged elsőszámú jelképe a város fölé emelkedő, kéttornyú Dóm. Egyszerre a szegediek hűségének a szimbóluma és épített valóságában is monumentuma. Sokan elmesélték már, hogy vonaton vagy autóval Szeged felé tartva akkor érzik otthon magukat, ha megpillantják a fogadalmi templom eget karcoló tornyait. A hűség, a hit és az otthonosság - no és idegenforgalmi látványosság - jelképe és valósága a dóm. Szeged szíve, minden dobbanása meghatározza a város életét. Milyen érzés ennek a templomnak a vezetőjének lenni?

- A Dóm plébánosának lenni egyszerre megtisztelő, felelősségteljes és alázattal teli szolgálat. A Dóm és a körülötte lévő tér valóban Szeged meghatározó fóruma, Klebelsberg kiemelkedő szellemi teljesítménye, Glattfelder Gyula hitbéli munkásságának folyamatos örökítője és Szent-Györgyi Albert világhírű tudományos tevékenységének színtere. S akkor még nem szóltam arról a kulturális misszióról, amit a Szegedi Szabadtéri Játékok képvisel. Van hát örökíthető hagyomány, s ez egyszerre jelent számunkra feladatot és felelősséget, értékörzést és új minőségi értékek teremtését. Nyitott tér, nyitott templom, nyitott szív - ha ebben a szélben gondolkodunk, akkor érzékelhetjük munkánk sokszínűségét, sokrétűségét, komplexitását. A hitbéli feladatok, a hagyományápolás, az új teremtés összefüggését. Ettől szép, alázattal teli és felémelő a dóm plébánosának lenni.

- Szeged mindig is katolikus város volt. Mélyen él az itteni polgárokban a katolikus hit hagyománya, ma is a legnagyobb történelmi egyházi közösség. A mai világban, a városi közösségben milyen szerepet vállal a katolikus egyház?

- A szó nemes értelmében közéleti szerepet. Nem szeretnénk tolakodóak lenni, nem akarunk rátelepedni senkire és semmire. Az egészséges jelenlét híve vagyok. A hitéleti munka, a pasztoráció, az oktatás, a kreatív munka, a kultúra, a nővérek tevékenységének rendszerre jelenti az egyházon belüli munkát, a kultúrátámogatás, az idegenfor-

Kondé Lajos, Szeged Belvárosi plébános, esperes, pasztorális püspöki helynök több mint 25 éve fejt ki Szegeden széleskörű, a közjót elősegítő, nemcsak egyháza, de az egész város javát szolgáló tevékenységét. Kondé Lajos 1960. október 10-én született Mezőhegyesen. A Kecskeméti Piarista Gimnáziumban érettségizett, majd a Szegedi Hittudományi Főiskolán végzett tanulmányai után 1984-ben Szegeden szentelték pappá.

Hívását segédlelkészként Szeged Alsóvárosban kezdte, /1984-89/ majd Szeged Belvárosban /1989-94/ folytatta. Kifünő szervezőkészsége, egyénisége, a fiatalok iránti empátiája alapján egyetemi lelkészi, majd kollégiumigazgatói feladatot kapott 1994-2003 között. 2001-től a szegedi Dóm plébánosa, 2006-tól pasztorális püspöki helynök. Kondé Lajos meggyőződése, hogy az Evangélium üzeneteit csak nyitott szívvel, nyitott templommal lehet közel vinni az emberekhez.

Vallja, hogy a várost a Nagyárvíz után újjáépítő polgárok adományaiból épített csodálatos Fogadalmi Templóm minden szegedie. A dóm számtalan alkalommal tárja ki kapuit nemcsak a hívők előtt. A templom, altemplom, a kórus, az orgona bemutatása, a toronylátogatások a szegediek, Szegeden tanuló diákok és a turisták számára nemcsak turisztikai cél, hanem lehetőség is elcsendesedni, meditálni. Fontos számára az ökumené, a válások közötti párbeszéd. Széleskörű, baráti kapcsolatot alakított ki Szeged történelmi egyháza lelkészei és hívei között. Különleges és példa nélküli, az igazi Európai Szellem példája az a regionális diplomáciai tevékenység, melyet a Trianon óta három részre szakadt, történelmi - Szent Gellért által szervezett - Csanádi Püspökség egymással évtizedekig semmilyen kapcsolatot nem tartó utód-püspökségeinek kapcsolatfelvétele érdekében végzett. Munkájának eredményeként ma a Tisza-Maros régió három püspöki székhelye, a Temesvári, Nagybecskereki és a Szeged-Csanádi Püspökségek kölcsönösen élő kapcsolatot ápolnak egymással. Ennek elismerését fejezi ki temesvári tiszteletbeli kanonoki címe. Plébánián számos közösséget hozott létre /fiatalok különböző csoportjai, Biblia kör, Karitás csoport, Baba-mama kör, gyermekkórus, felnőtt kórus, egyetemisták csoportja, katekumen csoportok stb./. Ezek az alkalmak lehetőséget nyújtanak a szegedi emberekkel való személyes találkozásra, közösség építésre, amire társadalmunknak nagy szüksége van. A Dómnak, mint Szeged város egyik legimpozánsabb épületének és szakrális központjának gondozása, folyamatos felújítása, és főleg a nemzetközi méretekben is jelentős orgonájának, folyamatos karbantartása nagy kihívás. Az elmúlt években a Dóm külső tatarozása, az elektromos hálózat felújítása, az orgona új játékasztala stb. jelzi kitűnő menedzseri képességeit

galom, a turisztikai igények kielégítése, a város életében való aktív részvétel pedig a világ felé való nyitottságunkat. Kapcsolatokat tartunk más egyházakkal, ökumenikus szeretet-találkozókat szervezünk, egészséges szövetségben igyekszünk hallatni hangunkat. Azt tisztázta a II. Vatikáni Zsinat, hogy a keresztény ember is részese a társadalomnak, aktív tagja a közéletnek. Hite bátoríthatja döntéseit, orientálhatja tájékozódását. De aktuálpolitikai és pártügyekben a pap nem mond véleményt, nem politizál. A pap nem pártpolitikai érdekek mentén veszi ki részét a közéletből, hanem az evangélium igazságát hirdetve az élet tartalmas és minőségi megéléséhez igyekszik segítséget nyújtani. A keresztény ember a bűnt ítéli el, nem a bűnöst.

- Hogyan alakult élete, hogyan választotta a papi hivatást, milyen motivációk irányították életét?

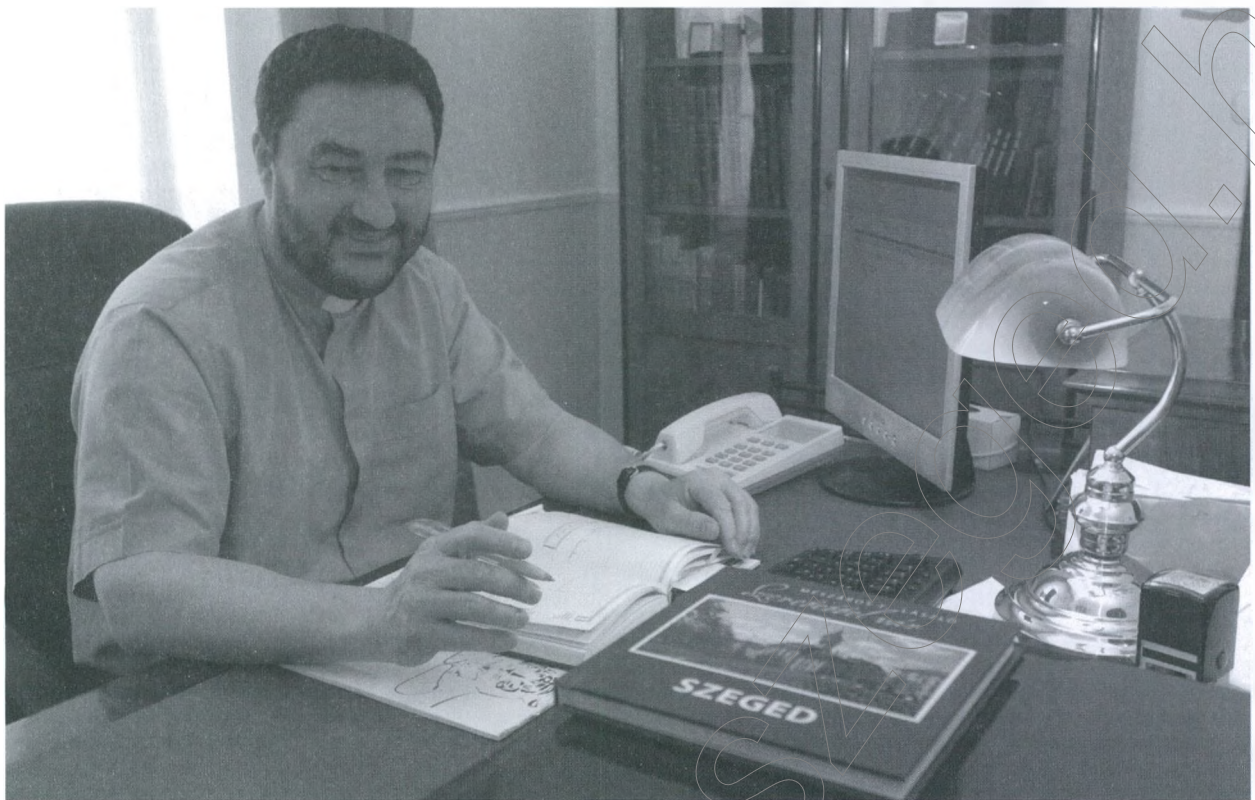
- Pitvaroson, ahol születtem, hithű emberek között nevelkedtem. Otthon is, az iskolai és egyházi közösségekben is jól éreztem magam. Templomépitő kollektíva éppúgy hatott rám, mint a templom által szervezett focicsapatban való részvétel. A kecskeméti piaristáknál érettségiztem, s azt követően kerültem a szegedi semináriumba. Fölszentelésemre 1984-ben került sor, itt a szegedi dómban, Udvardy püspök által. Ót nagyon szerettem és becsültem. Személyisége, tudása, emberisége magával ragadott. Először a ferenceseknél szolgáltam öt tiszteideig, majd a szegedi dómba helyeztek egyházi érdekből, ahol az egyházmegye ifjúsági referenseként dolgoztam. Gyulay Endre püspök, aki szintén éveken át a katolikus ifjúsági mozgalom szervezője és motorja volt, a Dóm plébánosának nevezett ki. Ennek több mint tíz esztendeje.

- Milyen érzésekkel lépte át annak a szobának ajtaját, annak a templomnak a

kapuját, mely akkor immár hét évtizede az egyházmegye meghatározó helyszíne volt?

- Annak ellenére, hogy jól ismertem a templomot, hiszen Ábrahám István idejében is gyakorta megfordultam itt, azt

kérdeztem magamtól: na, most mi lesz? Hiába ismertem a dóm történetét, a szegedi polgárok fogadalmának és a város erőfeszítéseinek dokumentumait, hiába tudtam, micsoda művészettörténeti és kulturális értékek tárháza a dóm híres orgonájától, egykori és mai képzőművészeti alkotásaitól, hiába ültem ott sok-sok nagyszerű koncerten, hiába láttam az ámuldozó turisták sokaságát, mégis arra kellett gondolnom: mit tudok én ehhez hozzátenni? Lesz-e erőm, képességem és sok-sok társam, hogy továbbvigyük és megújítsuk ezt a nagyszerűen felépített örökséget? Tudok-e tartalmilag hozzáadni, lényegeset formálni ezen a hagyományon? talán nem szerénytelenség, ha azt mondom, a dóm ma egyszerre egyházi, hitéleti közösségi hely és idegenforgalmi, kulturális, művészeti fórum. Egyszerre a hit megélésének bensőséges közösségi temploma, valamint a városlakók és turisták minőségi és emlékezetes látványossága. A bensőséges vonzerő és a népszerűsítő kisugárzás egysége. A plébániák belső életében a hitoktatás, a gyerekekkel való sokszínű foglalkozás, a karitatív tevékenység, a szervező- és tervezőmunka éppúgy megtalálható, mint a dóm karbantartásának, működtetésének, felújításának, fejlesztésének megannyi apró munkája. Aki pedig már látta Szegedet a Dóm tornyából, hallotta Közép-Európa egyik legnagyobb orgonáján Bach üzenetét vagy a szimfonikusok és kórusok zengő muzsikáját, látta Patay László csodás freskóit és Klebelsberg szarkofágját, nem felejtja a Fogadalmi templomot és nem felejtja Szegedet. Ez az a komplexitás, mely a mi munkánk és nem kevés.

- Különös, a laikusok számára néha érthetetlen a katolikus egyházi hierarchia. Plébános, káplán, kanonok, püspök, érsek, bíboros, apát és sorolhatnám. Önnek is több titulusa van.

- Valóban, akik nem részesei egy-egy történelmi egyház szervezeti felépítésének, zavarban lehetnek. Én 2001 óta a dóm plébánosa vagyok, a hívek lelki gondozója, az ide tartozó terület katolikusainak hitbéli vezetője. A státusom szerint a káptalan kanonoki grémiumának tagja. Prépostként a templom Szent Gellért erkélyének őre, a püspök helyetteseként a családok, a hitoktatás és a lelkipásztori feladatok felelőse, a temesvári káptalan tagja, s ami nagy öröm számomra, a vatikáni pápai káplán kitüntető cím birtokosa. Valóban nem egyszerű követni az egyház belső szervezetének rendjét, hiszen sok szempont, beosztás, feladat, cím szerint jegyzik a tisztségviselőket. Még hozzáteszem, a székesegyház püspöki templom is.

- Mostanság - különösen a bulvársajtóban - sok szó esik a katolikus egyház belső életét zavaró jelenségekről. Az egyik a világ különböző pontjain feltáruló pedofilbotrány, másik az ehhez kapcsolt cölibátus problémája, a harmadik tipikus magyar ügy: a Püspöki Konferencia körlevele, melyben az „ősmagyarok” egyházellenes gesztusai ellen hallatja hangját. Mi erről a véleménye?

- Meglehetősen összetett kérdésekről és sajátos médiamegközelítésekről van szó. A tényekkel nyilván nem lehet és nem is szabad vitatkozni. Az egyháznak vannak belső szabályozásai, s akik arra hivatottak, meg is hozzák a döntéseket. Ami a cölibátust illeti, természetesen vannak előnyei és hátrányai. Különösen a civil szféra szemében. Aki ma szeminarista, döntenie kell. Aki elfogadja a papi hivatást, az Jézus által elindított pályát választ, mely áldozatokkal is jár. Erre föl kell készülni, s vannak, akik felkészítik a szeminaristákat. S papként életének más feladatai és hivatásának sikerei kárpótolják.

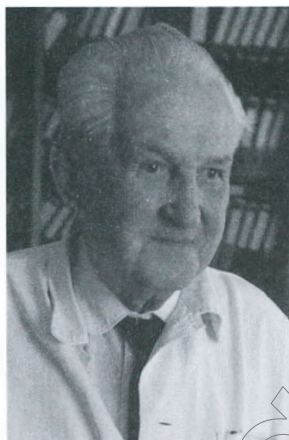
Valóban vannak olyan erők Magyarországon, akik szembeállítják az ősmagyar pogány hitvilágot a katolikus egyház tanításaival, mondván, a kettő nem összeegyeztethető. Véleményem szerint a Szent István-i ország magyarsága és katolikus elhivatottsága nem kérdőjelezhető meg. A magyar katolicizmus nem írható át, több mint ezer esztendőnek a nemzetnek meghatározó ereje. nekünk méltó és tisztességes feladatunk és felelősségünk képviselni és megújítani ennek az ezer esztendőnek az értékeit.

- A Pro Urbe kitüntetés egy finom áthallásra készítet. A pápa minden év húsvétján Urbi et Orbi áldást mond, a városhoz és a világhoz szól. Kicsiben, egy Szeged méretű, de számunkra a világot jelentő városban, egy ilyen kitüntetés átvételekor mire gondol a katolikus egyház szolgálója, a szegedi dóm plébánosa?

- Mindenekelőtt jó plébános szeretnék lenni. Szolgálni az Urat, teljesíteni a rám szabott feladatokat. A dóm gondnokaként védeni és óvni minden olyan értéket, mely ehhez a helyhez kapcsolódik. Tudván, hogy a mi templomunk a Város meghatározó helye, az egyházmegye szíve, azt a megtartás és a megújítás szellemében vezetni. Szegediként pedig fontos kötelességem, hogy minden fű, fa, virág, épület és lélek egyaránt élhessen és virágozzék. Ebben a templomban szenteltek pappá, ez a templom az én otthonom, ebben a városban érzem magam jól, ezt a közösséget igyekszem legjobb tudásom és legszentebb hitem szerint szolgálni.

A Szegedért emlékérem kitüntetettjei

Nagylengyel községben (Zala megye) 1920. február 5-én született. 1938-ban Zalaegerszegen a m. kir. állami Deák Ferenc Reálgimnáziumban, 1938-1943. a m. kir. Ferencz József, majd Horthy Miklós Tudományegyetemen az Eötvös Lóránd kollégium tagjaként - mennyiségtan és természettudomány (matematika és fizika) középiskolai tanár szakot végzett. Számos kitüntetés tulajdonosa. A két év hadifogságot leszámítva 1941-től folyamatosan, mind a mai napig tanít.

Dr. Dombi József

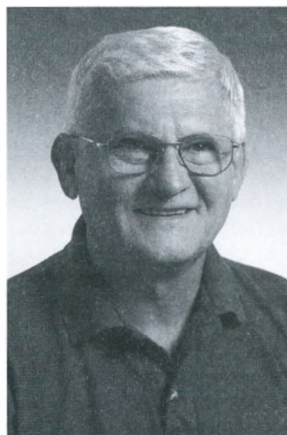
Középiskolai tanárként 1941-től 1950-ig matematikát és fizikát, majd miután visszakérül Szegedre, 1949-től a Szegedi Tudományegyetemen kísérleti fizikát. Több szakcsoportnak és évfolyamnak tartott előadásokat, speciálkollégiumokat, így megismerhették őt a fizikus hallgatókon kívül többek közt a biológia, a kémia, a matematika, valamint a gyógyszerész szakosok is. Dr. Budó Ágoston professzor halála után 1970-ben átvette, majd nyugdíjazásáig tartotta a II. évesek számára a Kísérleti Fizika alapkollégiumot. Több egyetemi tankönyv, jegyzet szerzője, társszerzője. Rendszeresen részt vett és előadott a fizika szakos tanárok számára szervezett továbbképzéseken. Az 1980-as évek óta foglalkozik a középiskolai fizika tantárgy oktatási reformjával, több szakmódszertani doktrandum munkáját is irányította.

Kártyikné Benke Etká

és akarakterével vetette rá magát minden olyan TANÍTÁSRA, amely az EMBERI TEST és ELME fejlesztésével foglalkozott. ETKÁ JÓGA NEMZETKÖZI EGYESÜLET néven 1995-ben, mint civil szervezet kerültek a nyilvántartásba és 2001-ben non-profit szervezetté váltak. Így közös erővel kialakult egy olyan oktatási rendszer, mellyel ötvözve bármely más oktatás akár fizikai vagy szellemi, sokszorosan felfokozottabb hatással éri el eredményeit. A MÓDSZER 2003. jan. 23-tól akkreditált, 2004. jún. 22-től hatósági nyilvántartásba került. Olyan mindent átfogó kiegészítő, továbbfejlesztő, oktatási rendszert sajátíthat el bárki, amelyet tanulás és munkavégzés közben is gyakorolhat.

1920 január 1-én született, Kiskunhalason. Szívbeteg gyermekként jött a világra, a fizikai munkától, tornától eltiltva. Hagyományos iskolák elvégzése után, a saját érdeklődésének megfelelően a képzőművészeti sikeresen gyakorolta a Képzőművészeti Főiskola Esti tagozatán. 55 évig élt betegségtudatban, majd megtanult, betegség, fájdalom és szenvedés nélkül élni. Hatalmas szenvedéllyel

Rác Tibor

Szegedi Nemzeti Színház vezető művésze. 1992-től Gyemekszínház társulatot vezet Szegeden. 1989-ben két helyi díjat kapott Pro Urbe, Makó Lajos-díj. Rác Tibor a szegedi prózai társulat meghatározó személyisége. Szinte gyermekkorától a szegedi színházi világban élt. Több mint száz szerepben láthatta a közönség. Igazi színházi ember, akire színészdagógusként, alkotótársaként mindig számíthatnak kollégái, munkatársai. Sokat tett a gyermekszínházi előadásokért, amelyek közül pl. a Hamupipóké, amit ő is rendezett, több évadon keresztül műsoron tartott a színház. Operett és zenés játékok főhőséből mára jelentős karakterszínészé érett, akinek drámai ereje Örkény és Pirandello figurákban teljesedik ki.

Szegeden született 1947-ben. 1951-től Szegedi Nemzeti Színházban állandó gyermekszereplője volt. 1975-ben végezte a Színház és Filmművészeti Főiskolát, ettől az évtől kezdve tagja a Szolnoki Szigligeti Színháznak. 1976-tól 1980-ig a Fővárosi Operettszínházban és a Szegedi Nemzeti Színházban játszik. 1982-től 1990-ig a zalaegerszegi Hevesi Sándor Színház tagja. 1990-től napjainkig a

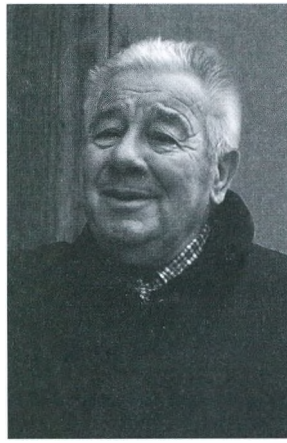

Szammer István

napilapját. A száz éves Délmagyarország történetének jelentős részét az igényes literátus újságírás fórumaként volt jelen nemcsak a város, de környékének életében is. A több mint húsz évvel ezelőtti privatizációt követően a lap különböző külföldi tulajdonosok stafétaváltásának kiszolgálója volt. Az utóbbi években az angol érdekeltségű Lapcom Kft. tagja melynek ügyvezető igazgatója Szammer István. Az Európai vidéki bulvármodellekhez igazodó Délmagyarország a környék legkedveltebb napilapja, egyszerre igyekszik szolgálni az objektív tájékoztatást, a színes hírek és hirdetések iránt érdeklődő olvasó igényeit.

A Szammer István vezette A&N International Media nemcsak itthon, hanem a környező régiókban is szeretne fejlődni. Ez jelenthet új országban való megjelenést is, másrészt pedig erősíteni kívánja meglévő pozícióit. A győri székhelyű médiavállalkozás vásárolta meg a Szegeden szerkesztett Délmagyarországot, a vidék legrégebbi, az idén éppen száz esztendő

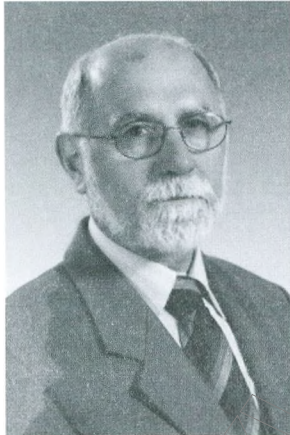

Takó Tivadar

tanított. Pályakezdő pedagógusként a Madách Imre általános iskolában, majd 1959. szeptemberétől a Juhász Gyula Általános Iskola igazgatóhelyettesévé nevezték ki, ahol 2 évig dolgozott. 1961-től 25 éven keresztül a Zoltán utcai Móra Ferenc Általános Iskola igazgatója volt nyugdíjazásáig, 1986-ig. Szegeden ez az intézmény volt az egyetlen olyan befogadó iskola, ahova a körzetéhez tartozó gyermekeken kívül a Londoni körüti Nevelőotthon alsós a Rigó utcai Nevelőotthon felsős tanulói, és a repülőtéri roma szülők gyerekei jártak. Hányatott gyermekkorra, megtapasztalt élethelyzete meghatározta pedagógusi hitvallását, ezért, mint igazgató és, mint tanár különös gondot fordított a halmozottan hátrányos helyzetű tanulók nevelésére, és az azokkal való foglalkozással.

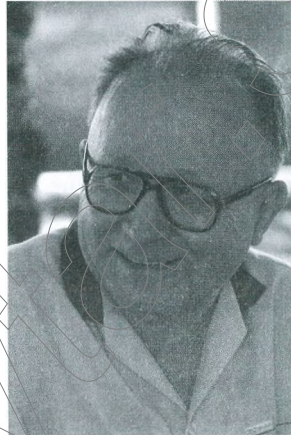
1925. március 31-én született Budapesten. Szülei nehéz körülmények között éltek, ezért már csecsemőként az Állami Gyermekehely Intézetbe került gondozottként, később pedig nevelőszülőkhöz Debrecenbe, ahol az általános és középiskoláit végezte. Főiskolai tanulmányait a Szegedi Pedagógiai Főiskolán végezte, és itt szerzte meg 1953-ban általános iskolai tanári diplomáját. Ezt követően mindvégig Szegeden

SZEGED NEMZETKÖZI KAPCSOLATAIÉRT EMLÉKÉREM DÍJAZOTTJAI

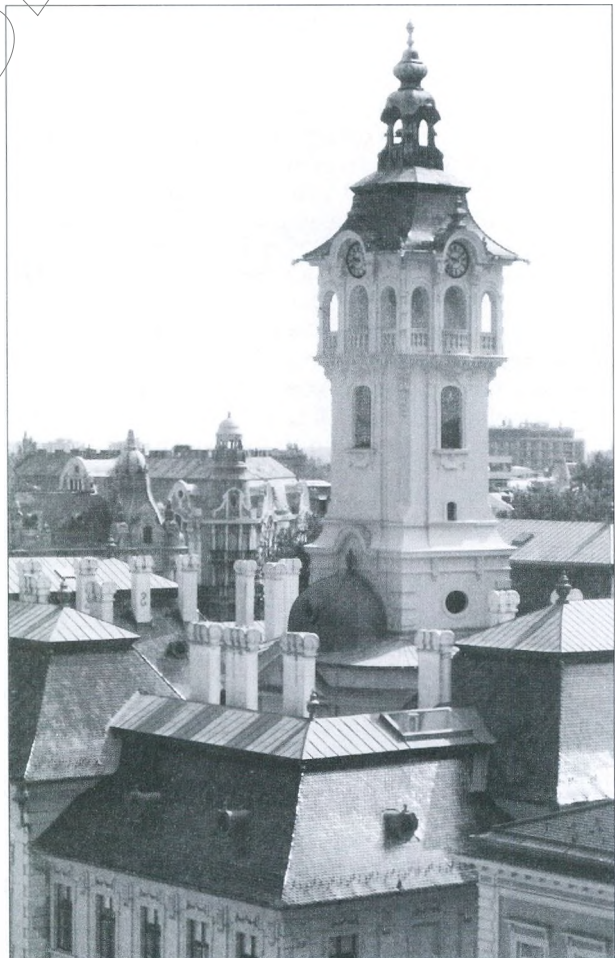
Farkas András

Farkas András a C & T Hungary Kft. ügyvezető igazgatója 1985 óta dolgozik az idegenforgalomban, 1990 óta saját céget vezet. Fő profilja a kongresszusok rendezvények szervezése mellett a Szegedre történő bentartatás. Az elmúlt 20 év alatt a Farkas András vezette vállalkozás 25-30 ezer külföldi vendéget (előadókat, kongresszusi résztvevőket, zenészeket és más művészeket, turistákat és gyógyulást váró betegeket) fogadott. Gyakorlatilag a világ minden országából érkezett vendég Szegedre.

dr. Tóth Imre

Cegléden született, általános és középiskoláit ott végezte. 57 évvel ezelőtt érkezett Szegedre, ahol a Szegedi Tudományegyetem Természettudományi Karán földrajz-történelem szakos tanári diplomát szerzett. Közel 40 éven át oktatott az egyetemen földrajzot. Nagy érdeklődéssel fordult a természetjárás felé, 1958-ban megalapította a Dél-alföldi Természetbarát Szövetséget, annak a mai napig vezetője. 21 évvel ezelőtt megalakították a GEO-ENVIRON Környezetvédő Egyesületet.

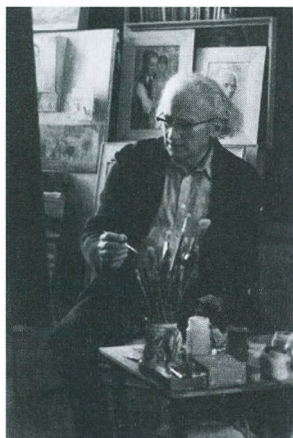

* Az összeállítást készítette Tandí Lajos

A modern művészet kérdései

EGYKORI BESZÉLGETÉS VINKLER LÁSZLÓVAL

SzegedART címmel nemzetközi képzőművészeti fesztivált rendeztek Szegeden, melynek egyik kiemelkedő eseménye volt Vinkler László festőművész emlékére rendezett tárlat az örökösök és családtagok gyűjteményeiből. Következő összeállításunkban régebbi írások alapján igyekszünk megrajzolni a kiváló festőművész és pedagógus életpályáját.

A művészet fő determinánsa mindig az a kor volt, amelyben születtek az alkotások, de erősen motiválta őket az illető műfaj specifikus, belső fejlődése is. Nyilván ez századunkban is így van; bár saját korunkban mi is nehezen fogadjuk el az újításokat, bizalmatlanok vagyunk velük szemben, úgy érezzük: nem épülnek szervesen társadalmi, műfaji, kultúrtörténeti alapokra.

- Nem hiszem, hogy lett volna a művészet történetének ellentmondásosabb, bonyolultabb korszaka mint a huszadik század. Nem élünk valamennyien „ugyanabban a korban”, sőt személyiségének minden vonatkozásában egyetlen ember sem kortársa önmagának. Elképzelhető, hogy valaki többre becsüli a klasszikusokat a moderneknél, zenében, képzőművészetben, de ha ruhát csináltat magának, lakást rendeztet be vagy utazni készül: a divatot követi, a legmodernebb technika eszközeit helyezi előtérbe.

A művészetet úgy is fel lehet fogni, mint az embernek koroktól viszonylag független megnyilatkozásmódját, és úgy is, mint a történelem visszfényét – legyen az anyagi lét története vagy a ráépülő szellemé. Könnyű a helyzet olyan esetekben, amikor a közönség ízlése nagyjából egybeesik a kor legjobbjaik lényeges törekvéseivel. Giottótól Munkácsyig a mesterek hosszú sora férközött minden különösebb akadály nélkül az emberek szívébe. Igaz, hogy a reneszánsz bomlásával megindult egy olyan folyamat is, amely Rembrandttól Szinyei-Merséig vagy Derkovitsig vagy egészen a mai napig a Művész és közönség konfliktusait mutatja. Vannak, akik a kérdést úgy intézik el, hogy az egyenlőtlen tudatfejlődésre utalnak, arra, hogy a legjobb szellemek mögött a szakma ötven, a közönség pedig vagy száz esztendővel elmarad. Ez a tétel nem is olyan pesszimista, mint amilyennek tűnik, mert arról akar biztosítani bennünket, hogy némi késéssel ugyan, de a dolgok kellő mederben fejlődnek tovább.

A kérdés sokkal bonyolultabbá válik, ha a művészet dekadenciájáról mint a modernizmus elvetendő alapjáról van szó. A fejlődés dialektikája nem egyszerű: valaminek mindig vissza is kell fejlődnie ahhoz, hogy az új gyökeret verhessen. Véleményem szerint éppen olyan hiba volna a nyugat-európai művészet dekadens vonásait tagadni, mint ennek a fejlődésnek friss hajtásait lenyesegetni, csak azért, mert öreg

törzsből fakadnak.

- Napjainkban sokszor beszélnek az alkotás-pszichológiáról; hogyan módosíthatja ez a modern művészetéről alkotott felfogásunkat?

- A modern alkotáspszichológia vizsgálatai egy kicsit új megvilágításba helyezik az absztrakt művészetet. Kreativitási fokozatokat különböztetnek meg, amelyek a tudat fejlődése során a konkrétól az absztrakt felé sorakoznak. Ezek szerint az emberi tudat fejlődésének természetes útja az általánosításnak mind erőteljesebb érvényesítése; ebben a vonatkozásban pedig az absztrakt művészet olyan új lehetőségeket nyitott, amelyek nélkülözhetetlenek a művészet fejlődése szempontjából, akár a nehezen követhető elméletek a tudomány fejlődésében.

- Tanár úr eddig – az általános problémákon túlmenően – nagyrészt a művészet társadalmi alapjainak, öntörvényű fejlődésének dekadens vonásait emelte ki, főleg a nyugat-európai országokban. De mennyiben változik a helyzet, ha szocialista társadalmi alapról vizsgáljuk ezt a kérdést?

- Mindenesetre két tendenciára kell elsősorban odafigyelnünk: egyik az európai művészet fejlődésének folytonossága, organikus volta. A másik – amit kérdeztél – az az új álláspont, amelynek fő képviselője a Szovjetunió művészete, esztétikája, mely nem a szakma fejlődésének belső logikájában keresi önmaga igazolását, hanem a múlt realista művészetének előzményeire, előfeltételeire támaszkodik ugyan, de új társadalmi alapon, a fejlődés modernista voltát megszakítva a széles tömegek műveltségi fokához igazodó és társadalmi céljaikat segítő, közérthető művészetet hoz létre.

- Tehát a szocialista alapú művészet is kettősséggel terhes: egyrészt a szocialista realista társadalmi elvárás, másrészt a művészet belső törvényszerűségei, immanens fejlődésének rendszere: nem léphet fel ellentétek egységeként a két összetevő?

- Itt a lényeg az összhang, a szintézis megtalálásán van. Ebben a vonatkozásban figyelemmel kell foglalkoznunk a világszerte polgárjogot nyert építészet hatásával, és a szobrászat és festészet mestereivel, akik a művészet belső problémáit és társadalmi elkötelezettségét egyszerre vállalták. Picassóra, Siqueirosra gondolok. Uralkodni kell tudni a hagyományanyagon, az európai művészet hagyományain,

újra meg újra merni és tudni kell a modernizmus formabontásait az expresszivitás érdekében létrehozni, a mondanivaló korszerű megfogalmazása érdekében.

- Tanár úr huszonhét éve tanít; milyen hatással van a művészet alakulására a művész tanári munkájára?

- Nem könnyű sem a mesterek, sem a tanítványok útja: a mesternek sok mindent tanítania kell, ami számára nem aktuális, s mégis úgy, hogy a fiatalok a felfedezés izgalmaival járják újra a mások által már bejáratott utakat, és főként gyorsan, hogy szakmai ismereteikkel utolérhessék azt a kort, amelyben élnek, és talán meg is haladhassák azt. A modern művészet sokrétű; úgy szólván mindenki más stílusban dolgozik, sőt egy-egy művész is periódusokban fejti ki mondanivalóját. Az egyéniségről azt tartották régebben - sokan

ma is -, hogy olyan zárt struktúra, amely minden helyzetben kizárólagos meghatározója a magatartásnak. A magatartás és a stílus, ha úgy tetszik, fölcserélhető: „Le style c'est l'home”. Minél komplexebb a társadalmi-történelmi tartalom, amelyet átélünk, minél különbözőbb situációkat kell kifejeznünk, annál több kifejezési módra van szükségünk. Mindez nem jelenti a személyiségstruktúra széthullását, de alkalmazkodóképességét, rugalmasságát igen. Ennek a magatartásformának legismertebb példája Picasso, aki korántsem elszigetelt eset. Mindinkább azt kell tapasztalnunk, hogy a tudományok és a művészetek gyors változásai már az oktatás területén is parancsosan megkövetelik az alkotó gondolkodásra való felkészítést. Így válik a picassói magatartás, bizonyos értelemben, mindannyiunk kenyerévé. Jómagam 15-20 évvel ezelőtt is arra törekedtem már, ha ezt a fel fogást bizonyos gyanakvás is érte.

- Sokszor felvetődik Szeged provinciális jellegének problémája. Mi erről a véleménye, a művész szempontjából?

- Hazánk is provinciális ország volt, például Franciaországhoz viszonyítva. A kérdés nagyon bonyolult. Színyeit, Csontváryt azért támadták, mert ők a világfejlődés élvonalában álltak, mikor mások hazai problémákkal küszködtek. Nem kell szégyellnünk azt, hogy saját fejlődésünk van, saját talajból táplálkozunk, hisz ez maga az élet; a kenyér is itt terem, amit eszünk. De ez nem jelenti az elmaradottság dicséretét. Szegedre éppen az jellemző, hogy a vidéki városok közül a legsokoldalúbban fejlődött, legteljesebben rokonul a történelmi előképekhez, magyarul szólva mindenfajta stílustörekvést megtalálni itt. Ez egyszerre előnye és hátránya: hisz sokoldalúsága és teljessége valóban előnyös helyzetet biztosít a kulturális fejlődés szempontjából, viszont hátrányul róják fel, hogy más provinciális jellegű városoktól eltérően hiányzik a könnyen megragadható

„couleur locale”.

Szegeden született például Csáky József, aki a kubista mozgalom jelentős egyénisége volt. Itt élt egy darabig Moholy Nagy is, a Bauhaus világhírű tanára. Évszázadokon át ez volt a magyar sors: ha szűk volt a haza, a nagyvilágra apelláltak, már Mányoki Adámtól Munkácsy Mihályig. Másrészt egy visszaráramlási folyamat is megfigyelhető: s ez sokszor kaotikus állapotokat okoz. Érdekes, hogy mennyire másként reagálnak erre a különböző habitusú művészek: ki megmarad elszigeteltségében lázadónak, ki pedig megfáradt reménytelenségében. Mindkét típusból akad Szegeden is példa, akár az irodalmat, akár a képzőművészetet nézzük. A provinciának előnye is van, itt emberibb, mértékre szabottabb az élet, Szegeden is inkább lehet nyugodtan dolgozni, mint a nagyvárosokban, viszont a kontaktusok a világgal nélkülözhetetlenek. Munkácsy még Párizsban maradt, Tornyai és Rippl-Rónai párizsi éveik után hazatértek. Nagyjából az lehetne a modellje a vidéki művészsorsnak is. Így tudnánk érzékenyen reagálni a világ fejlődésének forrójain keletkező újra, s az új szétágazásának hullámverésére is.

- Szeged képzőművészeti életének jelentős fóruma a főiskola Rajz Tanszéke. Ön szerint hogyan befolyásolja stílusa a növendékek önálló hangkeresetét?

- Azok a nézetek, amelyeket fentebb kifejtettem, nem alakultak ki bennem művészi és pedagógiai munkásságomtól függetlenül; éppen ellenkezőleg, azokkal szoros kölcsönhatásban vannak. Úgy tudok csak dolgozni, ha hiszek abban, amit csinálok; én pedig nem hiszek az emberi életnek és az emberi szellemnek a mozdulatlanságában. Az alkalmazkodni tudó és önmagához mégis hű embertípusnak félig-meddig mitikus előképét Homérosz teremtette meg az Odüsszeiában. Úgy gondolom, hogy mutatis mutandis, ez az embertípus a nekünk való. Tanítványaimat is igyekeztem személyiségük kibontakoztatására készíteni s ehhez tőlem telhetőleg mindent megtettem, néha agyafűrt módszerekkel is. Nincs két egyforma csoport és évfolyam; most képesekkel kísérletezem, amelyek a személyiségstruktúrájuk sajátos megvilágítását tennék lehetővé. Nem akarom, hogy tanítványaim engem tanuljanak meg; önmagukra akarom őket megtanítani. Tudatában vagyok annak, hogy ez csak úgy lehetséges, hogy az emberi műveltségnek azokat az eredményeit és módszereit tárom fel előttük, amelyekre nekik szükségük van. A tudás létérdek: ha arra szolgál, hogy emberek tudjunk lenni általa az emberek között. (Bölcsész, 1974/1)

Pál József

Az emberi élet tragikus szerkezete

VENDÉGSÉGBEN VINKLER LÁSZLÓNÁL

(Tizian-parafraízis, 1969. A velencei reneszánsz kiemelkedő mesterének egyik híres festménye, az Urbinói Vénusz nyert új életét mintegy fél évezred múltán Vinkler László alkotásán. A parafraízis az egyik legösszetettebb vállalkozás. Ugyanakkor, amikor egyértelműen utal az újjászülető mű eredeti tartalmára, stílusára, alkotója - mintegy vallomás, mintegy tiszteletnyilvánítás -, magában foglalja készítőjének egyéniségét, művészi ars poeticájának sűrűményét, korának lényeges mozgatórugóit. Vinklernél Tizian gyönyörű női aktja egy furcsa XX. századi kaleidoszkópban, tükröző hengerek során részeire esik, mozaikjaira hull, a lencsék fénytöréseiben a kép új esztétikai lehetőségeit bontja ki. A klasszikus művészet iránti vonzódás éppúgy fölfedezhető ezen a festményen, mint a portréfestés szeretete és a legkorszerűbb törekvések vállalása. Szándékok, eredmények, kísérletek ötvözete, melyben ott sűrűsödnek a pálya indítatásának motívumai...)

- Emlékszem, ötéves voltam, amikor egy rajztanár elémtett egy papírmásé tehenet és azt mondta, rajzoljam le. Én egyetlen kontúrral körül is írtam a tehenet, a magam módján, ahogy lovat és huszárt már számtalanszor rajoltam. Ő mosolygott és azt mondta: "Aki a vonalat nézi, becsapódik". A formai problémákkal való első találkozásom ezzel a mondattal pecsételődött meg. A kontúrnak és a plasztikai formának az ellentmondása végig húzódik a művészetek történetén, az én munkásságomban is nyomon kísérhető. A Tizian-parafraízisban a két elem összefonódik, csak hogy a klasszikus példakép szintetikus látásmódjával szemben analitikus felbontásban, antiklasszikus tendenciával. Ugyancsak gyermekkoromban foglalkozott velem egy szabadkai festő, aki azzal kezdte, hogy a figurális ábrázolást eltiltotta, díszítő sormintákat kellett festékbe mártott ecsettel készítenem. Így, a másod-

dik lépésben a formai elvontsággal kerültem szembe. Ma úgy tűnik, mintha ezek a korai leckék mély nyomokat hagytak volna, mintha a Tizian-parafraízis formai megoldásának gyökerei, a modern művészet általános tanulságai a távoli gyerekkor már-már elfeledett rétegeibe is visszanyúlának. Tízéves voltam, amikor 1922-ben Szegedre költöztünk. Itt gimnáziumban kezdtem tanulmányaimat, ahol Dorogi Imre volt a tanárom, vele élete végéig termékeny szellemi kapcsolatban voltam. Tizennégy éves koromban a Kolozsvárról Szegedre települt egyetem lektorátusán Láposy-Hegedűs Géza, kolozsvári festő tanítványa lettem. Úgy dolgoztam körülötte, mintha inas lettem volna egy reneszánsz műhelyben. A klasszikus hagyományok meggyőződéses és lelkes képviselője volt, így magamba szívtam a nagy klasszikusok - Tizian, Michelangelo, Rubens, Rembrant - feltétlen tiszteletét,

TIZIAN-PARAFRÁZIS

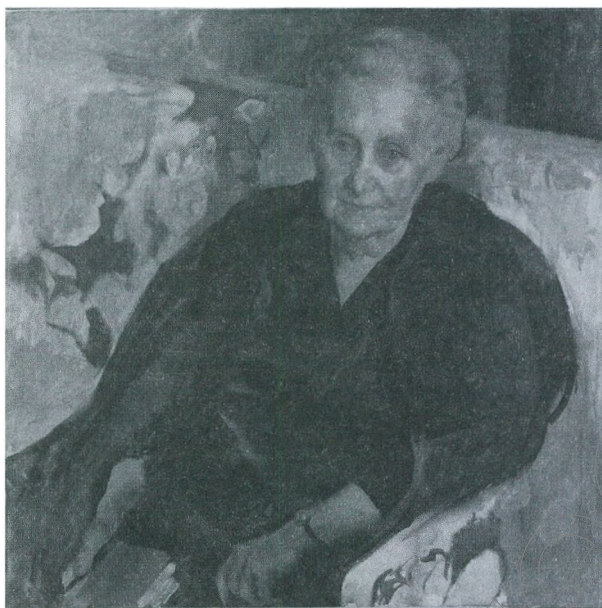
amihez később Cézanne és Picasso iránti vonzódásom is csatlakozott. Ismertem Nyilasy Sándort is, olykor eljártam iskolájába, együtt festettem növendékeivel Tápén. Így a Képzőművészeti Főiskolát megelőzve hatással volt rám a jól értelmezett akadémizmus és a nagybányai iskola természetfestésének szabadelőbb világa is.

(Vinkler László legjelentősebb portréfestőjének egyike. Arcképei kiváló mesterségbeli felkészültséggel megoldottak. A quattrocento-ihlette Feleségem című arcképtől a József Attila-portré tragikumának döbbenetes realista kinyilatkoztatásáig széles az arcképcsarnok. Összekapcsolja azonban valamennyit, hogy minden portréban az egyedi vonások mellett az ember szépségének, erejének, fájdalmának, örömeinek vagy tragikumának jegyeit is hordozzák.)

- Munkácsynak három nagy tanítványa volt. Az egyik Tornyai János, aki a népi vonalat képviselve teljesítette ki művészetét, a másik Rippl-Rónai, aki a polgári humanizmus európai rangú művésze volt, a harmadik pedig a magyar hivatalos körök kimagasló portréfestője, Karlovsky Bertalan, akinek a főiskolán tanítványa lettem. Meg is tanultunk nála portrét festeni, de érzem, hogy ez nekem még kevés, ez nem az általam befogható teljesség. Glatz Oszkár osztályán feloldódtam bennem az a feszesség, ami Karlovskyknál körülvett. Glaczból olykor kitört a meggyőződése, hogy mégiscsak a naturalizmusa az igazi, aztán elismerte a római iskola létjogosultságát. Engem a művészi munka szenvedélye is vitt, nem vártam mindent a mesterektől. Már a főiskolás koromban szerepeltem kiállításokon. Elsőként a húgom portréját állítottam ki a Műcsarnokban, 33-ban pedig egy fehér kalapos lányarcot és nagyanyám portréját. Az utóbbival élnyertem a Balló-díjat. Akkor ismerkedtem meg Iványi Grünwald Bélával, ma is emlékszem rá, azt mondta: "En valamikor nagyon fontosnak tartottam, hogy ki milyen irányzatot képvisel. Ma úgy vagyok vele, hogy az irányzat mindegy, csak jó képeket csináljanak." Emlékezetes maradt ez a tétel, mert a XX. század összetett és elágazó művészeti nézetei között is tarthatónak és bátorítónak bizonyult. Az én korosztályom két háborútól érintett. Gyerekkorunkat az első világháború árnyékolta be, a másodikat pedig éppen abban az életkorban éltük át, amelyben az ember a legerőteljesebb alkotómunkára volna képes. Ezért mondhatta egyik kortársam, Bencze László nemrégiben, hogy a 10-12-es születésűek nem tudnak olyan generációvá alakulni, olyan jellegzetes csoporttá válni, mint más szerencsésebb évjáratok. Külön utakon fejlődött például Tóth Menyhért, István Szilárd, Szabó Vladimír, László Gyula...

(A főiskola elvégzése és a római ösztöndíjas év után Szegedre visszatérve itt találta a Hősök kapuját freskózó Aba Novákot, s a római murális tervek megvalósításához ez döntő lökést jelentett számára. Nekifogott a sómogyitelepi (ma Petőfitelep) új templom freskóihoz. Közben Párizsban és Olaszországban is járt, ez az összegző munka tükrözi fejlődésének, a megértelt és átértékelt hatásoknak eredményeit is. A döntő élményeket ehhez mégiscsak a római Collegium Hungaricumban eltöltött hónapok jelentették.)

- Óriási dolog volt akkoriban, hogy ingyen műtermet kaptam Rómában. Ott élt abban az időben Chiòvini Ferenc, Iván Szilárd, Győri Dezső és ott ismerkedtem meg Tóth Imrével, akit ma Amerigo Totként

ÉDESANYÁM

ismer a világ. A főiskolai évek után, ott Rómában úgy éreztem, üres a tarsolyom. Megszűnt, vagy megváltozott a környezet, a megrendelő, az iskola, a mester befolyása. Jártam a Vatikánban, nézgettem Michelangélo, Raffaello freskóit, eredetiben csodáltam azokat az alkotásokat, amelyeket addig csak reprodukciókon láttam. És ráéreztem a hatalmas múltnak és a kicsi jelennek csodálatos szövevényére. A római időszak nemcsak azért volt lényeges, mert közelről láttam a nagy klasszikusokat, de azért is, mert egy régi barátom - Bács Gyula révén megismertem egy kitűnő olasz művészettörténészt, Luigi Magnanit. Többször találkoztunk, festtettem őt, később az apját is.

Ezek voltak az elsők abban a portrészorozatban, amit aztán a hatvanas években, ugyancsak Olaszországban, de már Pármában festettem. A Párma melletti Mamianóban, a Magnani-gyűjteményben ma is őrzik azokat. Az ő révén benne élhettem az olasz társadalmi életnek abban a szektorában, ahol szakemberek is voltak. Különösen fontossá vált számomra Marco Pelligri építész, helytörténész barátsága Pármában, a hatvanas években. De igen régi keletű a barátságom Amerigo Tottal is. Amikor én Rómába érkeztem, ő néhány éve Olaszországban élt már, meglehetősen szűkös körülmények között. Hazatérésem után egyre inkább föléledt bennem a hajlandóság a murális munkák iránt. Akkor épült a petőfitelepi templom. Nekik pénzük nem volt, nekem a fal hiányzott. Így jöttek létre első nagyszabású munkáim, amelynek akkor híre járt: elismeréssel szólt róluk Aba Novák is, Szőnyi is. Közben 39 januárjában úgy határoztam, hogy kiutazom Olaszországba, de meg nem állok Szicíliáig...

(Ezüst Etna, Kék Etna 1939. Mindkettő szicíliai élményekből táplálkozik, de mindkettő több mint egyszerű tájkép. Az egyik páris, mediterrán ködökbe vonja a pihenő vulkán hófödte csúcsait, a másik szinte expresszív erővel, kék-fehér vízióként jeleníti meg azt. A természet ragyogásának és a hegy belsejében fortyogó, kitöréssel fenyegető izzó lávának ellentmondásai is benne sűrűsödnek ezekben a tájképekben.)

- Az európai emberek - festők, költők, művészek - mindig is délnek vándoroltak, vonzotta őket a mediterrán táj. A harmincas években csodálkoztam, amikor Erdélyi György kijelentette: Csontváry a legnagyobb magyar festő. Én nem az ő nyomdokain haladtam, az értelmes fény, a formák világossága, a reflexekben kiteljesedő csodálatos rajzolatú táj vonzott. Egy olcsó szállodában laktam, minden délben egy tányér spagettit ettem, hozzá egy pohár bort ittam. Olcsón éltem, de minél tovább ott akartam maradni. A szobám ablakából az Etnára és a tengeröblre láttam. Mikor hajnalban kinyitottam a szemet, az Etna hófödte csúcsai a nap első sugaraira színt váltottak sárgából lilára, rózsaszínből kékbe. Hat hétig csak rajz- és szintanulmányokkal foglalkoztam, és egyre jobban éreztem, hogy nincsenek eszközeim a felesleges látvány kifejezésére. A tenger az Etnával, a görög színházzal óriási élmény volt. Ötvöződött benne a havas eszményi tisztasága, a tűzhányó félelmes, forró mélysége, és a színház, ahol eszméket és szenvedélyeket embersorsok hordoznak. Február volt. Majd két hétig esett az eső. Aztán az egyik hajnalban fölragyogott a nap. Kiszaladtam az öblöbe, majd rohantam haza, két vásznat vettem elő, az egyiket elkezdtem festeni az öblöt, a másikon az Etnát. De olyan lenyűgöző volt az élmény, hogy mellette a festett vászon silánysága elkeserített. Napokig dolgoztam, míg

végül kikristályosodott a Kék Etna ultramarinba ágyazott fehérsége, a látomás letúrta magáról a fölösleges részleteket, a festői kifejezés meghozta a vízió egységét.

(A görög mitológia alakjai, történései végigkísérik Vinkler pályáját. Trója, Európa elrablása, a bachanáliák és táncoló nimfák, harci szekerek és Phersephone alakja, Aphrodité születése és Oidipus tragédiája ennek az ősi világnak XX. századi képzőművészeti „újraváltása”).

ANTIK MODELL

- A mitológia nyelvének gazdag, bő képi tartalma van. Alakjai azért nem veszítették el az évszázadok során aktualitásukat, mert nem alapított, dogmatikus vallás alakjai, hanem a természet, illetve az emberi természet lényegének, tulajdonságainak megjelenései. A mitikus világgépben Dionüszosz nemcsak istenalak, hanem mindazon természeti és társadalmi történések kifejezője, amelyek „az elpusztíthatatlan élet” hordozói. A bor ő maga, mert a szőlőt megtapossák, vérét veszik, majd borként új életre kel, új minőségre vált. A görög istenalakok a valóságnak nem egy-egy elkülönült szektorát jelképezik, hanem ugyanazon valóságnak egy-egy megnyilatkozási formáját jelentik. Ugyanaz a világ hol apolloni, hol dionüszoszi tulajdonságait tárja fel, hol az ég, hol a föld, hol a fény, hol a víz a domináns. Mint ahogy az egyik pillanatban a nap süt, majd felhők tornyosulnak, viharok támadnak, Zeusz csapkod villámaival. A déméter természet megmutatkozik a növényi létben akkor, amikor magából kikel a csíra, szárba szökken, termést hoz. A mitológia olyan képi nyelv, amely a valóság különböző megnyilvánulási formáit, különböző vonatkozásokban és területeken ábrázolhatóvá teszi.

(Az Etna-képek szígnője 1939. A legújabb mitológiai ihletésű alkotások negyven év múltával készültek. Egy hatalmas, robbanáserejű kiteljesedés képei ezek, melyek egyszerre mutatják fel a görög táj, a delphoi öböl és a Parnasszus hegyének természeti szépségét, és népsítik be ezt a tájat szép testű lányokkal, atletikus férfiakal, születik meg a görög mitológia alakjainak, emberi kapcsolatainak megannyi „közlekedése”. Talán legjellemzőbb három darabja ennek a kiteljesedő anyagnak Antigone és Iszmené három kettősportréja. A vonalrajz, a kék tónusban tartott festmény a fényben szinte fölledő, fehéren sugárzó megoldás.)

- Két évvel ezelőtt az athéni akadémia meghívására nyolc napot a delphoi alkotóházban tölthettem. Ez alatt a néhány nap alatt megnyilatkozott számomra a táj lelke. Ha kiálltam a teraszra, egyik oldalt a delphoi öbölre láttam, a másikon a Parnasszus, Appollon szent hegye tört a magasba. Az ottani élmények hatására tört fel bennem ismét az addig bűvópatakként lappangó mitológiai tartalom. Az Antigone-változatok közül először a kék képet festettem meg. A kék a részvét színe, bizonyosság rá Picasso kék korszaka. Én Antigone etikai tartását szerettem volna megfogalmazni, azt, hogy az emberi részvét erősebb lehet az életosztónál is. De rájöttem, hogy nem mondtam el ezzel a képpel mindent. Hiányzott a déli napfény eszmehordozó sugárzása, szépsége. Így született meg a fehér változat a teljesség, a szintézis jegyében. A görög fényben a sok reflex hatására a sötét árnyékok is megvilágosodnak, előjön a részletet jellemző rajz, s lehetővé válik a vonal dominanciája. Görög fényben görög vonallal formát létrehozni egyenlő az egyértelműséggel. E képpel készítéskor tudni kellett, amit tudhatunk a fényről, színről és plaszticitásról, s mégis vissza kellett jutni a vonalhoz és a fehér alaphoz - akár a görög vázafestők a leky-foszokon -, hogy egyértelműen fejezhessem ki magam. Úgy érzem, ez a változat volna méltó ahhoz az

Antigonehoz, aki lemondott a lét tarkaságáról és megőrizte személyisége döntő vonalát, emberségének lényegét. Igyekszem szüksézüvé lenni, több képen úgyszólván két fej kontrasztjában fogalmaztam. Antigone és Iszmené, Odüsszeusz és Penelopé, Elektra és Oresztész fejének, arcának, tekintetének viszonyában szerettem volna a lényegét feltárni. Mint ahogy azt Bergman a Jelenetek egy házasságból című filmjében is sokszor teszi. A görög gondolatvilág az európai gondolkodásmód bölcsője.

Szemléletmódunk kovásza, s mi is úgy nyúlhatunk hozzá, akár az ősi népművészetéhez, mert tanulságai, példái olyan általánosak, olyan aktuálisak.

(Vinkler képeit végignézve az egyik legfontosabb megállapításunk az lehet, hogy a kifejezőmódoiban igen gazdag. Mindig mondanivalójához keresi a legmegfelelőbb kifejezőmódot, így kerülhet egymás mellé a klasszikus tisztaságú portré, az anyag öntörvényű mozgásaira építő tusöntvény, a szürrealis látomás és krisztálytisztá vonalrajz, a kubista festmény és a reneszánsz parafrázis.)

A régi értelemben vett korstílusokról ma nem beszélhetünk. Már évszázadokkal ezelőtt is hasadékok mutatkoztak az Európát átfogó nagy stílusjegyeken. A művészet teljességre törekszik, ám Ady már a század elején azt mondja: Minden egész eltört... Lényeges kérdés tehát, hogyan viszonyul egymáshoz a személyiség teljességére törekvése és a kor struktúrájában mutatkozó töredékesség. A XX. század sokrétűségét egyetlen stílus nem tudja kifejezni, komplexebb eszközöket hoz létre. Ilyen a film. A képzőművészet viszont komplementer megoldásokra kényszerül. Ezt teszi sokszor a természettudomány is. Korpuszkuális vagy hullámtermészetű-e a fény? Úgy tartják, egyszerre mindkettő. Úgy vagyunk a stílusokkal is, akár a görög istenekkel: ugyanazt a valóságot többben tudják csak visszatükrözni. Annak viszont, hogy lehet perspektív rendszerben vagy a színek komplementaritásában, azon belül fekete-fehérben vagy élénk színekben gondolkodni, véleményem szerint fiziológiai alapja is van. A látás természetéből adódik a lehetőség. Hiszen differenciált receptorok bontják fel és összegzik képzetté az érzékelés elemi folyamatait - a kontrasztok, a termélység különböző tényezői csak az agykéreg szürke állományában szintetizálódnak. A művész gondolkodásában, az analízis és szintézis szellemi folyamataiban felhasználódik a látás nem tudatos, fiziológiai természete, annak hol ez, hol az a mozzanata lesz a stílusalkotásban dominánssá. Ezért is lehetséges, hogy valaki komplementer színekkel fessen, mint Gauguin, vagy fény-árnyékban mint Leonardo. Stílusmeghatározóvá azonban az egyedi és társadalmi fejlődés más tényezői válnak.

(Ha Vinkler pályáját periodizálni kellene, az első szakasz a negyvenes évek végéig tartana. Ezt a kifejezőmódot gazdagsága, különböző stílusok asszimilálása, a tanulmányutak során felgyűlt élmények és tapasztalatok feldolgozása jellemzi. A hatvanas évek végéig tartó második periódus legjellemzőbb csomópontja az úgynevezett fekete korszak, mely a Dózsa fejével indul, s a Prokrasztész doktor anatómiája és az Oidipusz-montázs teljesíti ki. A hetvenes években a rend felé való törekvés nyilvánul meg absztrakt munkáiban is, majd az utóbbi néhány esztendő a feloldódás, a szintézis jegyében telt.)

- Ha az emberi életet, mint tragikus szerkezetet tapasztaljuk meg - és nekem van rá hajlamom -, óhatatlanul eszünkbe jut, hogy a görög tragédiákban ez a felismerés fogalmazódik meg. Ez bennünk a dionüszoszi. Felgyülemlett ellentmondások, majd nyílt konfliktusok,

végül a katarzis, a megoldáskeresés. Életemnek azok az évtizedei, amelyek a második világháború előtt zajlottak, az anyaggyűjtés, a felvonulás évei voltak. A hatvanas években értem el pályám emberi és művészi ellentmondásaihoz, ekkor jelentkezett festézetemben erőteljesen a fekete szín. Hogy változásaim mélyebben megértsem, vizsgáltam az életkorok természetét, több életrajzot vetettem egybe. Úgy tűnik, hogy az ember életének meghatározott időszakában olyan válságok gyötrik, amelyek tipikusak arra az életkorra nézve. Az emberi életpálya önmagában is tragikus, hisz a születésben benne rejtezik a halál. De másként tudatosul ez húsz év után és másként az ötödik-hatodik évtizedben. Míg fiatalon az értelmetlen halál riaszt, később az értelmetlen élet konfliktusa fenyeget. A rendbe való visszakapaszkodás jelei a hetedik évtizedben válnak általános jellemzővé. Az utóbbi időben mind többször tér vissza a szintézis színe: a fehér. A fehér a lehetőségek színe, a születésnek és a halál utáni újjászületésnek is. A menyasszony, az avatandók fehérbe öltöznek. A fehér fizikailag önmagába foglalja az összes színt. A fekete viszont fény és színhiány következménye, ott jelentkezik, ahol bezárulnak a lehetőségek, ahol az ember elveszítettnek érzi magát. Úgy tűnik, hogy Delphoiban lehetőség nyílt számomra, hogy szintetizálni tudjam mindazt, amit megérttem és megéltem, hatásokat, műzeumi tapasztalatokat, barátoktól örökölt szemléletmódot, irodalmi indíttatásokat.

(1947 és 49 között Vinkler László szinte egyáltalán nem festett. A színházi díszlettervezőként eltöltött évek után megbízást kapott, hogy szervezze meg a szegedi főiskola rajz tanszékét. Közel 30 évig nevelte a rajzpedagógusokat.)

- Az ember életének értelme a folytonosságban van, abban, hogy új életet támasszon gyermekeiben és átadja tudását a tanítványainak. Ez egyúttal tragikumja is. Az embert az emeli az állatok fölé, hogy nem elégíti ki, hogy fönmarad a faj, hanem arra törekszik, hogy magasabb szinten folytatódjék. Az aktuálisan élő emberiség hordozza az emberi történelem folytonosságát. Az a felelőssége, hogy a soron következő generációnak minél töb-

bet adjon át az emberiség múltjából és megnyissa az utat a jövő felé. A művészetoktatás nagy lehetősége, hogy nemcsak szaktudást közvetít, hanem az ember egészével foglalkozik, élni tanít.

(Vinkler László tízéves korá óta kisebb-nagyobb megszakításokkal Szegeden él. Itt járt iskolába és tanított, itt teljesítette ki életművét, az itt élő embereket örököltette meg portréin, itt festette nagyméretű freskóját, s itt látható a felső-tiszaparti csónaktároló homlokzatára készített mozaikja is. Itt az otthona.)

- Különösen az 1940-43-as esztendőkre emlékszem szívesen. Amikor hazajöttem Olaszországból, elmentem az egyetemre Kerényi Károly klasszika-filológus professzor egyik művészettörténeti előadására. Hamar összebarátkoztunk, s csütörtökönként az én műtermemben találkozott egy esekély létszámú társaság, amelynek tagja volt Sik Sándor is. Kapcsolatba kerültem olyan kiváló természettudósokkal, mint az akkor már Nobel-díjas Szent-Györgyi Albert vagy Rusznyák István az Akadémia későbbi elnöke. Nagyszerű érzés volt, hogy ezek a 15-20 évvel idősebb, nagyműveltségű emberek bevettek maguk közé. Különösen nagy jelentőségű volt ez a háború éveiben, amikor a politikailag annyira zavaros és torzult helyzetben voltak barátaim, akik világosan láttak, lévén mindannyian egyértelműen antifasiszták. Nem tudom, hogy ugyanúgy alakult volna-e emberi-erkölcsi magatartásom és művészi pályám, ha nem találkozom ezekkel az emberekkel. Mindenesetre teljesítettem a platon-i követelést, harmincéves koromig tanulni igyekeztem, s ha később a tanítás előtérbe került is, a tanulást ma sem hagytam abba. Később olyan feladatok kötöttek le, amelyekért érdemes volt erőt, energiát áldozni, s egyre inkább bebizonyosodik, hogy itt, Szegeden lehet és érdemes alkotó embernek élni és dolgozni, nem is csak átmeneti, rövid ideig. Az a figyelem, amely ebben a városban legutolsó kiállításomat kísérte, ezt a meggyőződést erősítette meg bennem. (Tiszatáj, 1979)

Tandi Lajos

AZ ÉGŐ TRÓJA

A hetedik

EGY VINKLER-RAJZ KELETKEZÉSTÖRTÉNETE

Kalmárek és Vinklerék összejártak. Kalmár László matematikus professzor szerette a tréfát, jó humora volt, szűkebb baráti társaságban sokszor zaftos viccekkel szórakoztatta környezetét. Egy ilyen alkalommal (a hatvanas évek közepe táján), az akkor divatos Iván-Joe-János témakört bontotta ki ilyen formán:

„...a három jóbarát a kocsmában iddogálva/dicsekedve arról értekeznek - mert ugyan, miről is beszélgethethének? -, hogy kinek mekkora a „szerszáma”. Iván mondja: - én moszkvai vagyok, de ha elkap a vágy a vlagyivosztoki menyasszonyom után, nem is kell vonatra ülnöm, elérek odáig! Joe is dicsekszik: - az enyém meg akkora, hogy a dallasi laktanyából is elértem a New Yorki szeretőmet anélkül, hogy kimenőt kérjek! Jánosunk a maga szerény módján csak annyit mond: - ha nagy-

ritkán fölbuzdulok, az enyimre, egyszerre hét varjú is ráfér!

Másnapra a legények kijózanodnak, s mindhárman magukba szállva visszakoznak: - Nekem csak ekkorka - mondja Iván - Bizony az enyém se olyan nagy - ismeri el Joe a valóságot. János is őszinte: - Én is nagyot hazudtam tegnap! Bizony, az enyim is csak akkora, hogy a **hetedik varnyú-csak fél lábon fér el rajta!**”

Nem sokkal később, Kalmár László 60-dik születésnapján sokan gyűltek össze. A vendégek között ott volt Vinkler is, aki elővett egy mapát a hóna alól, és somolygó arccal átnyújtotta belőle az ünnepeltnek ezt, az általa frissen készített *tasiszta* tusrajzot:

- No, Lacikám, így gondoltad?

Simoncsics János

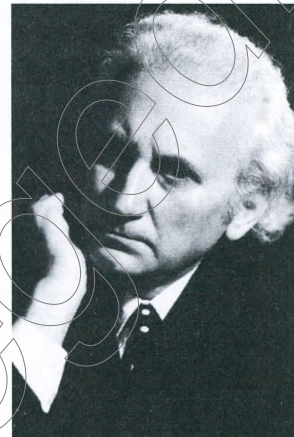
Tusfoltok költészete

AZ AUTOMATIZNUSOK SODRÁSÁBAN

A hatvanas esztendők végén, a hetvenes esztendők sodrásában járunk. S amint tapasztaljuk: Vinkler László nemigen tud betelni a természeti inspirációk és a gesztikus informel alakítás érzéki gazdagságával. Hol az évszakok ciklikus energiáit vizsgálja, hol a fantasztikusan tekerdő anyagi, technikai indázatok, nem beszélve az újjászületések, virágzások kontrasztos szépségeiről. Úgy fest a helyzet, mintha a művész az organikus, rusztikus és automatikus formák „romantikus” tartományban megnyugtató, kiengesztelő otthonra találna. Csakhogy ez felemás igazság. A hatvanas évek legvégétől ugyanis aktuális, újszerű tematika jelentkezik az alkotó munkásságában. Hogy, hogy nem: innentől a modern lakótelepi bérházak képzetei is helyet kérnek felületein, mégpedig spontán lüktetésű növény- és famotívumokkal konfrontálva. És témaköre mellől hosszú évekig nem is tágit. Sok-sok változatot, variációt kipróbál, akárha e feszültségteli formarend végére akarna járni. Persze kár lenne azt hinnünk: lám, Vinkler újra csak odatapad a konkrét valósághoz. Szó sincs erről. Már kettős, többszörös címadásai is jelzik: ez a kérdéskör számára ugyanúgy társadalmi, mint esztétikai jelentőségű.

(Építészet és természet, Két struktúra)

Első kísérleteit azért az életszerűbb, oldott felfogás uralja (*Fák, házak, Építészet VII.*). Igaz, mindkét produkción stilizált, koncentrált környezetet észlelünk, ahol csak raszteres sivárságú épületformák és ágas-bogas növényi alakzatok lakoznak. S nem tovább. És majd nem mellérendelő, megengedő viszony van közöttük. Mi több: az utóbbi alkotáson a lírai kontraszt és beágyazottság intim lágy-ságát kelti a szerző. Majd komorabb, drámaibb víziók következnek. A *Rács* nevű tusfestmény már címével is jelzi: itt alighanem vészjósló, keményebb jelenettel fogunk szembesülni. S csakugyan: a sötétben villódzó emeleti ritmusok valósággal belefeszülnek a képkeretbe. Fojtott, riasztó hangulatot érzünk. Annál is inkább, mivel a közép-térben álló magányos famotívum kíméletlenül be van hálózva. Alig tud lélegezni. Holott felfelé szökő

formaival pont ellenkező, tiltakozó magatartást sugalmaz. A konfliktus kimenetele ellenben elég nyilvánvaló: civilizációnk hovatovább a természeti világ életére tör.

Ismét atmoszférikusabb, kiegyensúlyozottabb változatokkal folytatódik a sor (*Építészet és természet II., V.*). Amolyan indaszerűen behálózott átfedésekkel találkozunk. Az előtérben cikázó spontán, növényi vonalmozgás úgyszólván háttérbe löki, mintegy megkérdőjelezi a mechanikus, lélektelen architektúra létjogosultságát. Mindezek dacára olyan kísérleti munkák következnek, amelyek többé-kevésbé épp a mértanias sémájú lakásformák kerülnek h o m l o k t é r b e (*Kompozíció, Építészet és természet IV.*). Ahogy tudjuk: Vinkler hol a komplex egészekkel, hol meg a részletkérdésekkel foglalkozik. Jelenleg például

düledező, omladozó házgyári szerkezeteket láthatunk, amik fölött légies, antropomorf szellemek lebegnek. Ezzel olyasmit sejtet az alkotó, mintha e jólétnek becézett, kopár épületszörnyek önmagukban is halálra lennének ítélve. Nincs létjogosultságuk. A másik művön viszont egy-egy panelházi elem, egy-egy szögletes alakzat nyomul előtérbe, oldalt pedig hullámos, pöttyös folthalmazok oldják a központi merevségeket.

Ha ennyi kísérleti látvány övezi a művész előrehaladását, akkor most már a szuverénebb, érettebb alkotásoknak is elő kell jönniük (*Építészlet és természet I., Két struktúra III., I.*). Az első produkció csupán csak meditatív, kifinomult hangszereléssel lep meg bennünket. A következő művek ellenben már misztikus képzetű, fanyar élethelyzeteket tükröznek. A gesztikus fa- és növényindázatok tisztára úgy viselkednek, mintha nyugtalan, triados és képtelen élőlényekkel lenne dolgunk. A legutóbbi művön például mintha mókás, félelmetes pókfajta iszkolna előre. Ami azért érdekes, tanulságos átváltozás. Mert a korábbi képeken az izgága tusfoltok jórészt megőrizték természeti gyökerű, fákra utaló eredetüket. Itt meg olyanféle végkifejlethez érkezünk, ahol a tagadott és tagadó formák majdnem egylényegűek. Ami az egyik térfelel sivár egyhangúság, unalom, az másfelől a természet kiszámíthatatlan démoniuma. Ami

annyt tesz: Vinkler László egész az abszurditásig elviszi időszerű képi közlendőit.

Tudjuk: korszakunk egyik legégetőbb kihívása az egyetemes léptékű környezet- és természetszennyezés. Amibe a nagyvárosok egészségtelenül megduzzadt, lakótelepi életformája is nyilvánvalóan beletartozik. Sok-sok zsúfolt, sivár és otromba betonkonstrukció, közben az engesztelő fának, parkoknak alig akad helye. Hogy miért embertelen e viszonyrend? Leginkább azért, mert a mesterséges létesítmények túlsúlya irgalmatlanul ránehezedik az ott élők viselkedési, lelki mentalitására. Amerikai tudósok vizsgálták: vajon miféle élettani reakciókat vált ki az állatokból a mechanikus monotonijú, mértanias élettér. Nos, a hosszabb távú bezártság után a kísérleti alanyok bizony érdekesen, furcsán viselkedtek. Nem elég, hogy észlelő és cselekvési képességük láthatóan beszűkült, de jobbra csak olyan külvilági ingerekre reflektálnak, amelyek analógiát mutattak a horizontális és vertikális szerkezetekkel. Bizonyára a lakótelepi, bérházi létforma hatásrendje is ilyesféle lehet. Vagyis: személyiség- és lélekromboló. Ha úgy vesszük: lényegében Vinkler László is e feloldhatatlannak látszó emberi, szellemi konfliktusokat feszegeti.

Ráadásul érdemi előzmények nélkül, az újítók eltökélt bátorságával. A hazai modern művé-

szetben ugyanis alig-alig találunk olyan alkotókat, akik felvállalták volna az urbánus, nagyvárosi élet sajátos konfliktusainak érdemi tolmácsolását. Szó se róla: maga a természetszeretet, az általános környezetvédelem megannyi vonzó adaptációhoz jutott. Miként az sem tagadható, hogy Bartha László rangos életművében az ipari táj, a városi milió egyféle méltányos tekintélyt szerzett (pl.: Állomás, A város, Alumínium). Még akkor is, ha számára e témakör főként csak újszerű formai, esztétikai kérdéseket jelentett. Vinkler művészetében ellenben az aktuális tartalmi, erkölcsi mozzanatoknak is komoly súlya van. Ezt hosszasan elnyúló, sokrétű kísérletei is meggyőzően bizonyítják. S ezzel együtt az is feltűnő: itt a művész akarva-akaratlan egy érdemleges szemléleti vallást produkál. Míg korábbi műveiben leginkább individuális benső éjnek természeti alapú, kozmikus kifejtése foglalkoztatta, addig mostani sorozatával óhatatlanul visszatért a kortársi valóság aktuális gondjai közé.

Mintha nem bírna megenni az etikus töltetű, közösségi létérzés nélkül.

Nem árt felidézni: az alkotó a görög mitológia eszmeköréhez is azért kötődik oly hűségesen, mivel optimális hatású, kollektív példarendszert lát benne. Akárcsak a népművészet szellemiségében. Más kérdés, hogy Vinkler László számára már a természeti vonzatú, gesztikus formulák hozzák az élővilág jellegzetességeit. A *Reggel* című akrilkép például lírikus, geometrikus kifejtését adja e sajátos témának. A kékes horizont fölött tündöklő napkorongot látunk, mellette szálkás, jelszerű építészeti struktúrák lebegnek. A földközeli, pöttyözött zónában viszont a kép a képben jelképes szituációját észleljük. És legfőképp azt: a művésznek igazában a szabad, informel

alakzatok kedvesek. Így van ez akkor is, amikor a hetvenes évek vége táján elhagyja a konkrét építészeti motívumokat. A *Vihar* kompozícióján azonban továbbra is sávós, mértánias elemek villognak. De most csak alapozó, indukáló szerepet játszanak, alig többet. Elvégre az égi és lelki háború akkor tűnhet igazán félelmetesnek, ha a csapkodó, kaotikus energiák bűvkörében a szabályosabb, racionálisabb formák is érdemben helyet kapnak. Láo-ce is azt tanítja: A nehéz a könnyű alapja, a nyugalom a mozgás apja.

Talán mondanom sem kell: ez az áttekintés korántsem teljes, szisztematikus értékű. Legfeljebb arra elegendő, hogy Vinkler László legvégső festői kiteljesedéséről és tasiszta, automatikus eredményeiről egyféle összefogottabb, vázlatosabb képet adjon. Így jutottunk el egy olyan alkotóhoz, akinek a piktúra már nem csupán szemlélődés, mérlegelés. Jóval több. Intuitív, szenvedélyes cselekvés. Önfeladás és önmaga létének megszállott keresése. Ha vonalas grafikáiban a narratív, jelképes és figurális jelenetekben rögzíti képi közlendőit, akkor itt a természet vegetatív dzsungelébe, egyben a festői anyagok talányos önmozgásába merül el. És megtalálja legizgalmasabb, legtisztább nembeli önmagát. A művész méltatói gyakran a mitologikus, figurális alkotót respektálják leginkább. Mintha a mitikus eszmeiség önmagában is formateremtő erő lenne. Holott jól tudjuk: nem az. Viszont a spontán, érzékeny magatartásból és a természeti inspirációk eleven találkozásából már számos egyéni ízű, korszerű életmű született. A festő Vinkleré is ilyen. (Részlet a szerző „Automatizmusok” című kötetéből - *Művészetért, Oktatásért Alapítvány; Szeged, 2003*)

Szuromi Pál

AVárosépítő Székely László

EGY TEMESVÁRI ÉPÍTÉS SZÉKELY LÁSZLÓ

Székely László (1877-1934), vitathatatlanul, Temesvár építészetének legmarkánsabb, legkiemelkedőbb alkotóegységé. Pályájának legtermékenyebb szakasza a XX. század első évtizedeire esett, arra a mozgalmas időszakra, amelyben a Béga-parti település több egymástól távol eső negyedből lenyűgözően feszes íramban korszerű nagyvárossá szervesült, és erőteljes, látványos fejlődésnek lendült. A XVIII. században épült Vauban-rendszerű téglavár falainak lebontásával, az erődítmény hadászati rendeltetésének feladásával és megszüntetésével, a vársáncok betömésével, a vársík kifaragásának és beépítésének engedélyezésével a város több évtizedes instanciázás, kérvényeztetés és kitartó, okos érvelés eredményeként végre megszabadult attól a béklyótól, amely gyarapodását, természetes kibontakozását hosszú évtizedeken át gátolta, makacsul visszavetette. A város műszaki hivatalának vezetője, Szilárd Emil főmérnök többek között azzal érvelve javasolta 1902-ben a műépítészeti állás létesítését a törvényhatóságnak illetve a szabad királyi város közgyűlésének, hogy Temesvár előreláthatólag monumentális köz- és magánépületekkel fog benépesülni, s megkülönböztetett gondot kell majd fordítani arra, hogy az új épületek esztétikai és művészeti szempontból is maradéktalanul megfeleljenek a modern kor, a haladás, a lendületes kibontakozás kívánalmának és követelményeinek. Miután az ésszerű indítványt a városi közgyűlés elfogadta, Telbisz Károly polgármester a vársáncok műszaki vizsgálatára felkért szakértői bizottság tagjaként Temesvárott többször is megforduló Czigler Győző műépítész ajánlására a mindössze 26 esztendő Székely Lászlót hívta meg a felelősségteljes állásra. Választása rendkívül szerencsésnek és üdvösnek bizonyult.

Temesvár a XX. század első éveiben az egész Európát átölelő nagy építkezési láz közepette kezdett ténylegesen korszerű nagyvárossá növekedni, lendületesen terebélyesedni és új, friss és tetszetős urbanisztikai arculatot önteni. A várgyűrű szorításából kiszabadult katonaváros sietett minél gyorsabban kivetkőzni egyrészt szembeötlően osztrákos, másrészt meg erősen kopott, vedlett, visvár - művészietlen - uniformitásból, s hatalmas léptekkel indult el a modernizálódás, az újjászületés, a gyarapodás, az átformalódás, a mélyreható megújulás útján. Nemcsak jelentős, tekintélyes és korszerű, hanem szép és mutatós várossá is kívánt rangosulni. A városi műépítésre várt az a komoly és sokrétű feladat, hogy érvényesítse, maradéktalanul megvalósítsa és étellel töltsse meg az Ybl Lajos és Kovács Sebestyén Aladár által kidolgozott városrendezési terveket, melyeket Szesztay László 1910-ben átdolgozott, bizonyos fokig módosított. A városgazdák távlatilag Temesvárt a „kontinens egyik legszebb és legegészségesebb városává” kívánták fejleszteni. A korszerű köz- és magánépületek sokaságára, tömött és mutatós soraira várt a régi és az újonnan nyitott utcák, sugárutak és közterek frissen kijelölt és megrajzolt dús hálózata. A város művészetére egyrészt a komoly, nagyhorderejű tervezési feladatok özöne hárult, ugyanakkor szakértőként részt vett minden jelentősebb városfejlesztési döntés előkészítésében és meghozatalában, másrészt elbíráltta s jóváhagyta a műépítész-társai által elkészített és benyújtott terveket. Felelős hivatali beosztásánál fogva és káprázatos termékeny tervezői tevékenysége révén tulajdonképpen Székely László formálta s alakította ki, határozta meg évszázadokra szólóan Temesvár városképét, architekturális arculatát. A pályája során tervezett köz- és magánépületek nélkül - amelyek közül jó néhány emblematikus súlyt és jelentőséget kapott -, a Bánság fővárosa nem úgy festene és nézne ki, nem azt a látványt és összképet mutat-

ná, amelyet napjainkban ismerünk. Székely László - a szó konkrét és átvitt értelmében is - valósággal beleépítette magát Temesvár épületeibe valamint a XX. század építésze egészébe. Szakértelmét, ideje jelentős hányadát, alkotói leleményét és energiáját a Temesköz gazdasági, közigazgatási és szellemi központjának a szolgálatába állította. Tervezőépítészként a nagy kezdeményezők, a sikeres úttörők s a higgadt, kifinomult betetőzők sorába tartozott.

Székely László 1877. augusztus 3-án Nagyszalontán született Székely Mihály okleveles építőmester, építkezési vállalkozó és Mados Zsuzsanna gyermekeként. A hétgyermekes, kálvinista család ősei a Bocskai István erdélyi fejedelem által 1605-ben megnevesített hajdúk sorából kerültek ki. Temesvár első műépítésze nagyapja a korábbi felmenői a hajdúváros nemzetes urai közé taroztak. Székely Mihály hosszabb időn át Nagyszalontán, majd pedig Budapesten gyakorolta és kamatoztatta tanult mesteriségét. Vállalkozóként, pallérként több, napjainkban is álló épületet emelt Bihar megyében illetve Magyarország fővárosában. Középkolai tanulmányainak első négy osztályát Székely László szülővárosa református al gimnáziumában végezte. Iglón járt az ötödikbe, a gimnázium utolsó három osztályát pedig Máramaroszigeten, a Református Kollégiumban abszolválta, amelynek a költő Arany János meghitt barátja, az ugyancsak nagyszalontai születésű Szilágyi István volt az igazgatója. Az érettségi vizsga sikeres letétele után a budapesti Királyi József Műegyetem építészeti karára iratkozott be, ahol a dékán Pecz Samu (1854-1922) mellett többek között Czigler Győző (1850-1905), Hauszmann Alajos (1847-1926) és Schulek Frigyes (1841-1919) tanította a köz- és magánépítész tervezése szaktárgyat. Negyedéven, amikor a hallgatóknak jogukban állt mestert választani, Székely László a reneszánsz- és a barokk-kor építészetét elő-

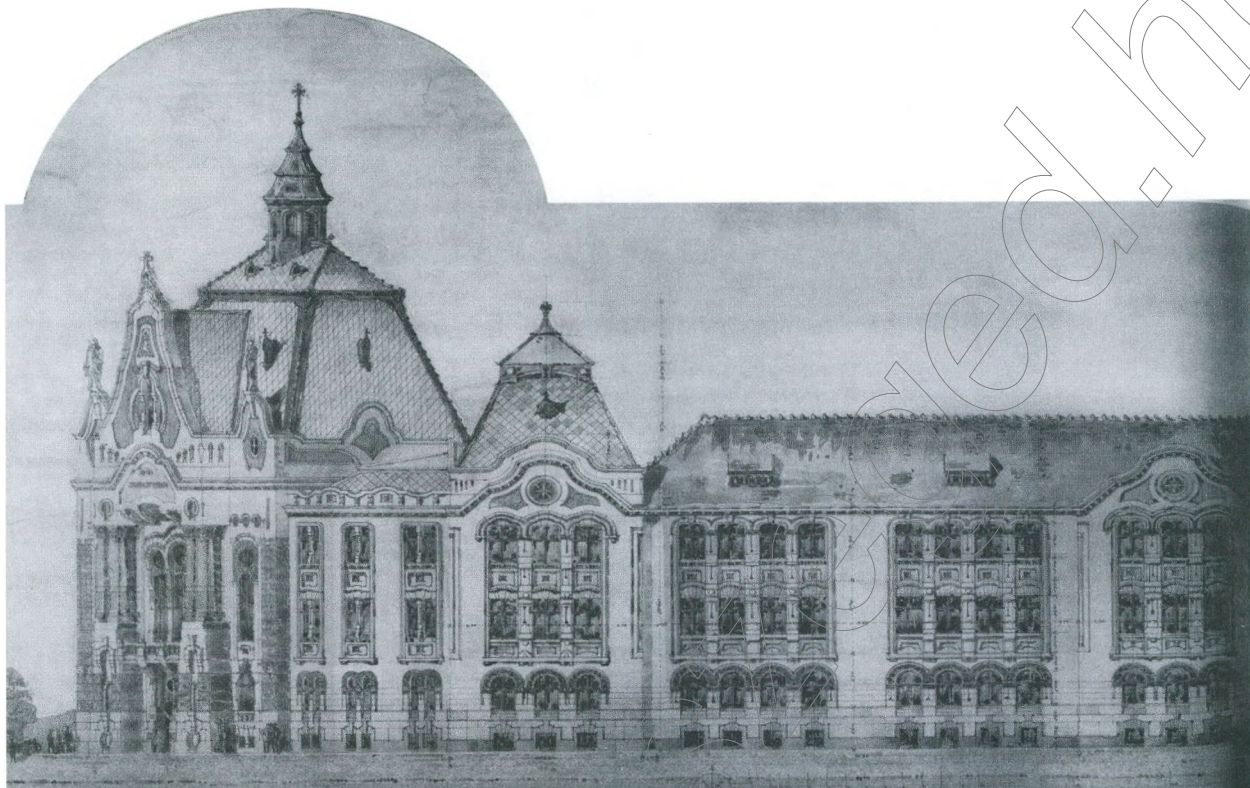

adó Hauszmann Alajos növendéke lett. A budai királyi várpalotát tervező Hauszmann Alajos nem tartozott a túlságosan szigorú professzorok sorába. Nagy népszerűségnek örvendett épp ezért az építészjelöltek körében. „Kellemes hangú, értelmes, jó előadó volt”, aki bőséges ismeretanyaggal vértette fel tanítványait. Miként Kós Károly megjegyezte: „rutinosan, izlésesen, precízen, flottan rajzolt a táblára”. Korának egyik elenjáró, felkapott, jó összeköttetésekkel rendelkező, sokat kereső építész volt. Népes magántervezői irodát tartott fenn és vezetett, mivel rengeteg munkát, megbízatást kapott és vállalt. A magyar építőművészet megújítását, nemzeti jellegének megerősítését célzó mozgalomban Hauszmann Alajos nézeteit írásban is megfogalmazva és kifejtve azt az álláspontot és irányzatot képviselte és támogatta, amely azt vallotta és hirdette, hogy a népies művészet gazdag tárházának kimerítése, kamatoztatása mellett a középkori műemlékek szellemiségére, formakincsére kell támaszkodnia a kialakuló új magyar architektúrának. Növendékeit is a középkori magyar építészettel fellelhető emlékeinek beható és alapos tanulmányozására buzdította és ösztönözte. Másrészt unos-untalan arra intette és figyelmeztette hallgatóit, hogy az építészettel egyedüli nemes anyaga a kő, hogy lehetőleg természetes anyagokból formálják meg tervezendő épületeik homlokzatát. Hauszmann Alajos valamint az angol pre-raffaeliták a középkori építészettel jelentőségét, a művészetek egyetemességét valamint a természetes anyagok primátusát valló és hangsúlyozó tanítása erőteljesen rányomta bélyegét Székely László későbbi stílustörkévéire, fokozatosan kikristályosuló egyéni formanyelvére. A gyakorlati főtárgyak közül a középipítéstant Tandor Ottó, az alkalmazott szilárdságtant Czako Adolf oktatta. Az alakrajzot Háry Gyula, a mintázást Maróti R. Géza, az akvarellt Rauscher Lajos, az esztétikát pedig Alexander Bernát adta elő. Egyetemistaként Székely László 1897. október 15-től 1898 februárjáig

Sopron szabad királyi város háromszögesítési, felmérési és lejtmerési vállalatánál mérnöki beosztásban dolgozott, s „megbízható pontossággal és lelkiismeretes szorgalommal” látta el feladatait. Utolsó nyári vakációjában, 1899 júniusától szeptemberéig pedig a budapesti Grünfeld Testvérek és Schiffer cég alkalmazottjaként a káposztásmegyéri vízmű építőttelepén dolgozott „szorgalmat és szakértelmet tanúsítva”. Jelesebb és tehetségesebb évfolyamtársaival -Vágó Józseffel, Szöts Imrével, Fritz-Láczai Oszkárrel, Fiala Gézával, Vadász Pállal stb. - együtt Székely László 1900-ban diplomázott a budapesti műegyetemen. A szigorlati bizottságok előtt matematikából, mechanikából, kémiai technológiából, technikai fizikából, középítéstanból, építészettörténetből és építésztervezésből vizsgázott sikeresen, kiváló eredménnyel. Az építész-oklevél megszerzése után, mint egyik legjobb végzős hallgatóját a tekintélyes felsőfokú tanintézet állami ösztöndíjjal tanulmányútra küldte Olaszországba, ahol a lenyűgöző és nagyszerű itáliai építészettel római, firenzei s lombardiai emlékeit vette alaposabban szemügyre, tanulmányozta testközelből módszereken és behatóan. Megszilárdult benne a középkori építészettel értékei, formai megoldásai iránti vonzalom és tisztelet.

Hazatérte után Székely Lászlót Czigler Győző műegyetemi tanár hívta meg budapesti magántervezői irodájába munkatársának, asszisztensnek. 1900. július 1-től 1903. márciusáig maradt a Kereskedelmi Akadémia, az Országos Kaszinó, Központi Statisztikai Hivatal, a Széchenyi-fürdő s még vagy 60 jelentősebb épület tervezőjének alkalmazásában. A népies tervezői irodában együtt dolgozott, többek között, Dvorák Ede műépítésszel. Az irodában részletterveket, költségvetési számításokat és kisebb terveket készített. Építészvezetőként pedig az országos vegykísérleti, állatételtani, vetőmag-vizsgáló állomások valamint az Erzsébet Királyné Tüdőbeteg Szanatórium és Központi

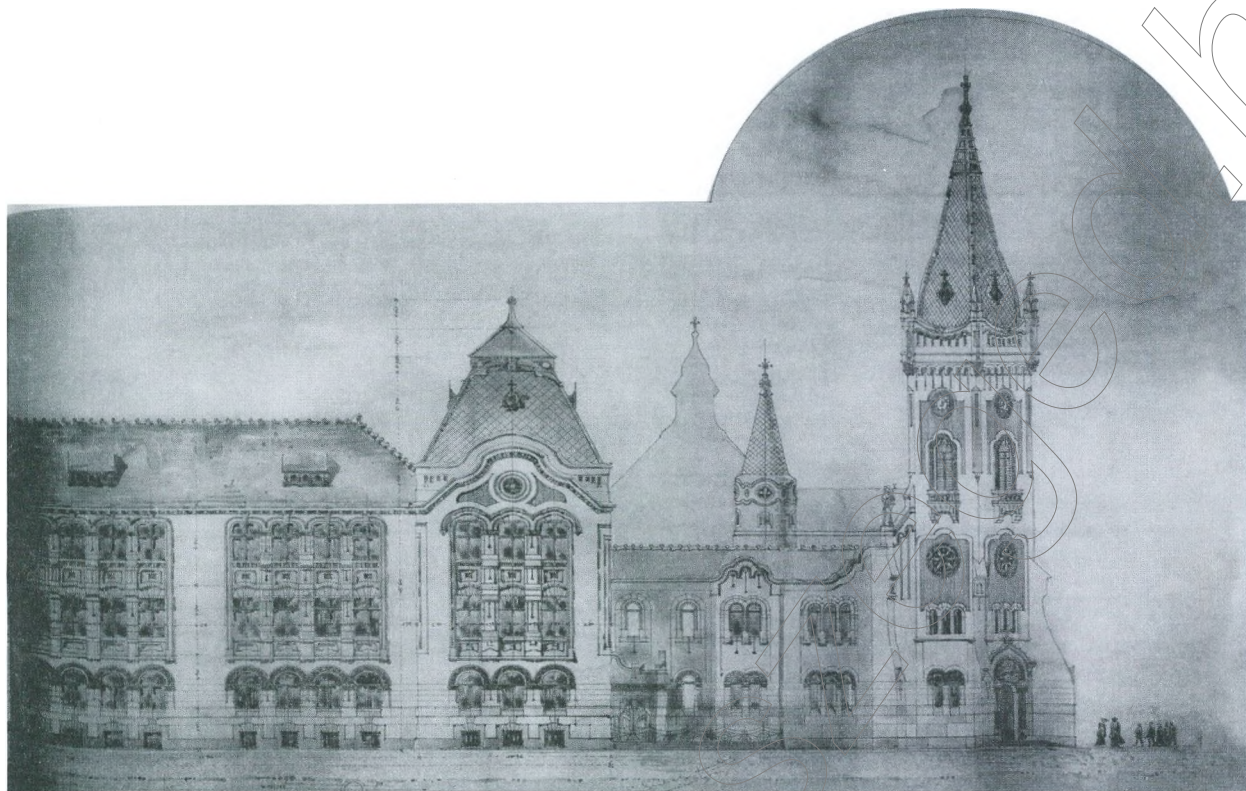
Szülészeti Kísérleti Állomás építkezéseit irányította és felügyelte pályája kezdeti korszakában Székely László. Budapesten szüleivel együtt a VII. kerületben, a Nefelejcs utca 8. szám alatt lakott, innen járt be naponta Czigler Győző tervezőirodájába, ahol mind a tervezésben, mind az építkezések gyakorlati vezetésében „önálló gondolkodást, kiváló ügyességet, gyors intéző-képességet és rendkívüli megbízhatóságot tanúsított”. Budapesten 1902. április 5-én kötött házasságot Bányász Mária Erzsébettel, Bányász Mihály posta- és táviratiszt és Kovács Janka 21 éves hajadonlányával, akitől aztán nyolcévi együttélés után 1910. november 14-én Temesváron törvényesen elvált. Másodjára 1912. július 16-án a Béga-parti városban nősült, amikor is Lichtscheindl Viola kisasszonyt, dr. Lichtscheindl Gézának, a Városi Kórház igazgató-főorvosának a lányát vezette az anyakönyvvezető elé. Egyházilag Szabolcska Mihály, a református költő-pap adta össze a házaspárt.

Czigler Győző tökéletesen meg volt elégedve a pályakezdő, fiatal építész munkájával. Mikor a műépítési állás rendszeresítését eldöntő Temesvár polgármestere, Telbisz Károly megkereste s konkrét ajánlatot kért tőle a nagy horderejű műépítészeti és urbanisztikai feladatok elvégzésére alkalmas, felkészült, rátermett szakember személyére vonatkozóan, Az Aradon született kiváló műépítész és műegyetemi tanár nyomban asszisztensét, Székely Lászlót javasolta, akit alaposan képzett, megfelelő gyakorlati ismeretekkel rendelkező, önálló feladatok megoldására is alkalmas építésznek jellemzett. Tanácsára hívta meg Temesvár városa Székely Lászlót a frissen létesített műépítési állásra. Székely László a felajánlott állás elfogadását és elfoglalását a magángyakorlat megengedésének feltételéhez kötötte, mivel nem akart közönséges közhivatalnokká süllyedni, degradálódni. Kérését, kikötéseit a város méltányolta és teljesítette, így Temesvárra kerülése első esztendejétől privát tervezési és építési irodát is fenntartott. A város sorrend-

ben legelső műépítésének kinevezési okmányát Temes vármegye és Temesvár főispánjaként Molnár Viktor írta alá, javadalmazását 1903. április 1-től kezdődőleg évi 2800 korona fizetésben és 600 korona lakbérpótlékban állapítva meg. Székely László 1903. április 8-án tette le Temesváron a hivatali esküt. Gyakorlatilag hivatalba lépésének első napjától kezdve lázas, feszes tempójú, de ugyanakkor roppant körültekintő és céltudatos tevékenységbe kezdett. Nem riadt meg a feladatok hatalmas tömegétől, összetettségétől és sokrétűségétől. Példás szorgalommal, lankadatlan kitartással dolgozott városházi hivatalában s magántervező-irodájában is, amelyet nem sok idő múltán a Püspök úton (ma: Mihai Viteazul sugárút) épített fel és rendezett be. Tehetsége rátermettsége, szaktudása és alapos felkészültsége már első Temesvárra tervezett épületeiben pregnánsan megmutatkozott. Valósággal elhalmozták a komoly, nagy-horderejű, igényes megbízatások és feladatok szerteágazó tömegével. Nem szakosodhatott pusztán az architektúra egyetlen, a szívéhez közelebb álló műfajára vagy ágazatára. Középületeket, iskolákat, szanatóriumokat, ipari létesítményeket, bérpalotákat, családi villákat és magánházakat egyaránt tervezett. A sokoldalú, a találmányos és gazdag szaktudású építészek sorába tartozott.

A város műszaki osztályának munkatársaként hivatalból véleményezte és jóváhagyta a budapesti és temesvári műépítész-társai által temesvári megrendelésre készített épületterveket. Nemcsak a maga által tervezett és felépített edificiumokkal határozta meg Temesvár architekturális arculatát, utcaképét, hanem azon jellegzetes létesítmények által is, amelyeknek terveit, elhelyezését és felépítését az évek során támogatta, felkarolta és jóváhagyta. Munkásságában mindenkori azt az alapelvet követte és érvényesítette, amely szerint minden épületnek mondanivalója kell legyen azok számára, akik benne lagnak vagy dolgoznak, valamint azok számára is, akik elhaladnak előtte vagy mel-

lette. Szakértőként közel két évtizeden át tevékenyen részt vett az alkalmi meg az állandó jelleggel működő műszaki bizottságok munkájában. Több nagyobb szabású helyi érdekű és országos rangú rendezvényen, tanácskozáson és összejövetelen képviselte Temesvár városát.

XXXX

Építőművészként Székely László Fortuna pártfogoltja volt. Alkotópályája indulásának és kiteljesedésének mozgalmas korszakának nemcsak egyes épületekben, hanem egy település, egy dinamikusan fejlődő és kiépülő város egészében gondolkozhatott és tervezhetett. Nagy átfogó léptékekben vázolhatta fel és valósíthatta meg műépítészeti szándékait, célkitűzéseit. Remekül sáfarkodott tehetségével s kivételes, pártját ritkító lehetőségeivel. Kigyöngyözte magából a XX. század elejének Temesváráját, amelyet élő, eleven organizmusként kezel, gondozott és gyarapított. Ismételten alkalma és lehetősége nyílt arra - amire a műépítészek többsége egy életen át hiába áhítozik és vágyik -, hogy összefüggő házsorokat, egységes épületcsoportokat tervezzen. Kisebb-nagyobb tömböket, övezeteket, épületegyütteseket alakított ki pályája során. Többszintes bérpalotái szegélyezik Temesvár főterét, amellyel az eredeti elképzelés szerint közvetlen, szerves kapcsolatban állt volna a kegyesrendiek főgimnáziuma és rendháza, Székely László fő műve. Külön telepét képez a gyárvárosi munkásházak jól körülhatárolható együttese. A Beethoven utca bal oldalán sorakozó takaros villák szinte mindegyikét Székely László álmodta és tervezte meg az első világháború előtt illetve az 1920-as évek közepén. Szorosan kötődnek ezekhez a hajdani Telbisz (jelenleg: C.D. Loga) úti villák és iskolák illetve a Kakuk Szanatórium és az 1930-ban felavatott Magyar Ház épületei. Az egykori Püspök (ma: Mihai Viteazul) sugárúton sorakozó villák és családi házak döntő hányadát ugyancsak

Székely László tervezte. A Belvárost az Erzsébetváros szívével összekötő úton volt Székely László tervezőirodája és lakása, s itt épített lányai számára is szép ikerházat, immár a gyakorlatiasabb, a geometria mindenhatóságát valló építészeti stílus modorában és szellemében. Minden reggel konflissal vagy fiákerrel kihajtatott az építőtelepekre, hogy személyesen felügyelje és ellenőrizze az általa vezetett munkálatok menetét. Magánemberként és műépítészként példás fegyelmeztség, kérlelhetetlen igényesség, rátartóság és szigor jellemezte. Szakértőként nyugdíjaztatása után is gyakorta a városi hatóságok rendelkezésére állt. Az 1919-1926 közötti nehéz időszakban főgondnoka volt a temesvári református egyházközségnek. Szenvedélyes vadászként és sportemberként tartották számon.

Székely László 1934. január 23-án hunyta le örökre a szemét Temesvárotra. A gyomrát megtámadó gyógyíthatatlan betegség végzett vele 57 esztendőskorában. Földi maradványai a józsefvárosi temetőben nyugszanak. Emlékét a tervei alapján a XX. Század első évtizedeiben emelt köz- és magánépületek impozáns sora őrzi remélhetőleg örök időkre - Temesváron, Nagyszalontán, Versecen, Nagybecskerekén, Gyulán, Dettán, Folyán, Vingán etc.

Kőbe, tartós anyagokba veretesült gazdag és jelentős életműve értékes örökségünk, megbecsülendő közkincsünk. Akinek szeme van látja, akinek füle van hallja, hogy a Székely László tervezte csodálatos épületek ténylegesen beszélnek. Magvas mondanivalójuk, tartalmas üzenetük van számunkra s az eljövendő nemzedékek számára is.

Szekernyés János

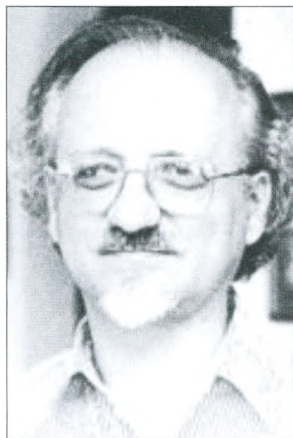
(Részletek Szekernyés János: „Székely László” című, Erdélyi Híradó Kiadó által 2002-ben megjelent tanulmányából a megyeháza aulájában rendezett kiállítás apropóján)

Utak

BAKACSI LAJOS MŰVÉSZETÉRŐL

Bakacsi Lajos szegedi vér, a Városban eltöltött hat évtizede nyitott könyv. A Radnóti Gimnázium vénhedt padjaiban rajzolni Hemmert Jánostól, a legendássá nőtt Tábor utcai szabadiskolában festeni Vlasits Károlytól tanult.

A szegedi főiskolán olyan szellemóriás mesterei voltak, mint Vinkler László és a speciális kollégiumot előadó Fischer Ernő. Vajon a budapesti képzőművészeti főiskolát leszámolva mely tanítézetnek volt két ilyen kivételes nagysága, mint a szegedinek?

A ködalakjában máig velünk élő Vinkler mester szabad utat engedett az egyéniség szabad kibontakozásának. Nem szólt bele abba, ami a tanítvány bensőjéből kikiváncózott, és a pályakezdő fiatal művészetének a csirája lett. Gondoljunk csak két olyan szélső pontra, mint a messzire távozott Zoltánfy István, és a most kiállító Bakacsi Lajos.

1972-ben diplomát kapott, elengedték a kezét. Önmagára volt utalva, de útítársai voltak a mesterei intelmek, a fekete-fehér könyvek és a színes albumok, melyek kitágították előtte az alkotóművészetek világát. Bakacsi Lajos, aki – nem titok – tavaly volt 60 éves, tántoríthatatlan következetességgel kezdte járni útját, hittel hitt önmagában, és kívárta, míg művészi céljait eléri. Ha visszatérünk az alkotói út alléjába, akkor látjuk igazán, hogy csendes türelemmel és szívós kitartással mekkora távolságokat tud maga mögött.

Hogy mihez kellett a türelem és a kitartás? A pálya elindításához, mert senki sem rendezte első kiállítását a Horváth Mihály utcai képtárban... Bakacsi bizó alázattal járta végig a göröngyöktől nehezebb utat: bemutatkozás Sándorfalván, a Textilművekben, Tárján városrészben, kiállítás a SZOTE klubban, az Ifjúsági Házban, a Folyosó Galériában. Azon kevesek között volt, akik ismerték és hitték is a távolkeleti bölcsességet, miszerint a tízezer mérföldes út is egy lépéssel kezdődik...

Mindig hű maradt bensőjéhez, hű maradt útkezes művészetéhez. Még abban az időben is, amikor megpróbálták a lehetetlent, irányítani az alkotói szubjektumot, kijelölni, hogy melyik az egyedül elfogadható művészi út. Talán a védekezésbe szorult Vinkler László briliáns mondata lebegett előtte, amely szerint ahol a kísérletezés véget ér, ott kezdődik a rutin...

Bakacsi fokozatosan távolodott el a külső világ pontos képi vissza-

adásától, és ennek arányában alakította ki azt a látásmódot, melyet én fél absztraktnak neveznék. Valamit mindig megőrzött az alkotást elindító látványból, és úgy alakította át az objektív valóságot, ahogy mindenkori művészi énje diktálta. Ha kellett, elvetette a kontúrokat, ha úgy érezte, engedett a festék enyhe folyásának vagy az útját izgatottan kereső vonalnak, és ha kellett, egy-egy erősebb színnel adott hangsúlyt a kép fontos részének. Kiteljesedett világa, virágjában pompázó, beérett művészete most körülöleli a szépségkeresőket, és látva látjuk, hogy hova, milyen magasságokba vezettek az utak. Mert ennek a mai kitarulkozásnak a címe „Utak”, mely cím épp úgy utal az európai tanulmányutakra, mint az alkotói lélek titkosnál is titkosabb belső szerpentinjeire... Ezért hozott hát nekünk a művész korai alkotásokat is, köztük néhány rajzot, tucatnyi faktúra-tanulmányt, mert útjának mai ünnepi állomásánál röviden ő maga is vissza kíván tekinteni... Ő is, mi is egyet látunk: ez a hosszúságos út töretlen volt, hiszen korai alkotásaiban már fölfedezhetők a mai főművek csirái: a lefegyverező rajztudás, a színek egyéni kezelése, az elvonatkoztatás iránti vonzódás.

Bakacsi Lajos fél absztrakt világa a nézőt arra ösztökéli, hogy lásson is, nőjön befogadóvá, ami valljuk meg, nem is mindig könnyű: hiszen ahogy nő az absztrakció, úgy nehezedik a befogadás... Mindig előttem van Móra Ferenc aforisztikus mondása, melyet az 1917. évi szegedi műgyűjtő kiállítás kata-

lógusában írt: "Könnyebb valakit főrendi házi taggá tenni, mint műértő emberré..."

Bakacsi minden képén - finoman megbújva, sohasem kiabálva - ott van a sziklaszilárd szerkezet, és minden alkotásán uralkodik a legfőbb érték: az egység. Egysége a formáknak, egysége a színeknek, és ha a nehezen elérhető egység megszületik, akkor nyugodt szívvel rábólinthatunk, hogy remekes művel állunk szemben.

Hogy miért tekintem legfőbb értéknek az alkotás egységét? Azért, mert ha az ember jár-kezel a pesti kiállítóterem sűrűjében, lát elvont képeket fölöttebb nagy számban, de higgyék meg, az igazi hozzáértőt nem lehet becsapni. Másodpercek alatt elárulja magát a fölbillent szerkezet, a színek összesimulásának a hiánya, és hamar rájövünk, hogy megszenvedett alkotás, a tökéletes egység helyett valami meg nem érleltet, valami fölszínest kaptunk.

És kell-e bizonygatnom, hogy kiállító művésznünk kolorista, de az érzékenyebb, líraiabb fajtából, akinek színei nem harsányak, nem expresszivitást nyilaznak ránk, hanem finomságot sugároznak, jó érzetet árasztanak. Ez akkor is így van, ha az eltelt egy-két évben színei úgy erősödtek föl, hogy a vörösnek egy-egy érzékletesen finom árnyalata önti el a képmezőt, magnészként vonzza magához a hozzáértő nézőt...

Jelenkori hazai piketúránkban előkelő helyet követelnek maguknak Bakacsi Lajos alkotásai, hiszen első ránézésre kedves társainkká, ha tet-

BAKACSI LAJOS (Szeged, 1949. 01. 04.) festő, grafikus, rajztanár. 1972-ben végzett a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola földrajz-rajz szakán. Mesterei Vlasits Károly, Vinkler László, Cs. Pataj Mihály. 1980-2009-ig a szegedi Vedres István Szakközépiskola rajztanára.

Rendszeres résztvevője a szegedi Nyári Tárlatoknak, a Festészeti Biennáléknak, szerepelt a Délalföldi tárlatokon, a Hódmezővásárhelyi Tavasz Tárlatokon. Kisgrafikáival, ex libriseivel részt vett a nemzetközi ex libris kongresszusokon. (Utrecht-1986. Sapporo-1992, Pozsony-1994, Chrudim-1996, Milánó-1996, Tajpei-1996, Hrudim 1996)

Díjak: A Gyulai Városszépítő Egyesület különdíja-1995, a Pedagógus Szakszervezet és Szeged Városi Önkormányzat díja-1989, 1995, 2008) Kölcsény-érem-2009.

Önálló kiállításai Szegeden voltak 1975, 1977, 1985, 1987, 2000, 2004, 2006, 2009 és 2010-ben.

Több festménye van a szegedi Önkormányzat tulajdonában.

Tagja a Magyar Alkotóművészek Egyesületének, és a Kisgrafikabarátok Országos Egyesületének, a Szegedi Szépművészeti Céh alapító tagja.

Képei témája kötődik a mitológiához, tájhoz, természethez, újabban az oldottabb festői megoldásokhoz, a lírai expresszionizmushoz, az absztrakthoz vonzódik.

Számítógépes grafikával is foglalkozik

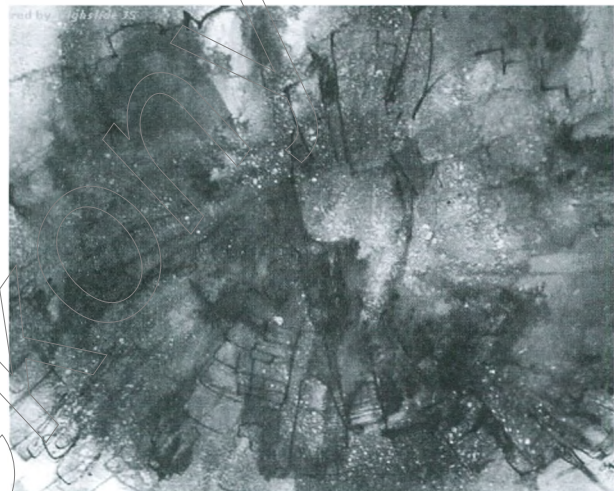
szik beszélgető partnereinkké válnak, és művészen közvetítik nekünk a belső harmónia és művészi egység adta örömeztet. Művei befészkelik magukat a lelkünkbe, ott visszhangot keltenek, ott honunk falán pompázva pedig kedves társainkká válnak, melyekkel jó együtt élnünk...

Ha pedig azt kérdeznék valaki, hogy ennek a lírától fénylő félabsztrakciónak mi az emberi üzenete, akkor a recenzens már mondja is, hogy mit közvetítenek ezek az alkotások: a veled vagyunk biztonságát, derűs világlátást és biztató életigenlést, örömet és gyönyört, a művészi Szépnek és az emberi Jónak az érzetét, egyszerűen azt, hogy a élet szép, és érdemes élni.

Ezek az üzenetek emberileg is fölértékelik Bakacsi művészetét, hiszen összegabalyodott világunkról bizony csak ritkás pillanatokban mondhatjuk hogy szép, és gondoktól sújtott hétköznapijainkban el-elcsüggedve feszegetjük parányi létünk értelmét... Köszönet illeti a Művészt, hogy mellénk szegődik, van lelki elhivatottsága és művészi kisugárzása biztatni embertársait, erősíteni bensőnket, nap mint nap hirdelve, hogy a Jó győzelmet ül a Rossz fölött, ha bizunk az ars longa lelket erősítő és szívet emelő erejében.

(Bálint Sándor Művelődési Ház és a Szegedi Szépművészeti Céh 2010.03.23-04.10.)

Apró Ferenc

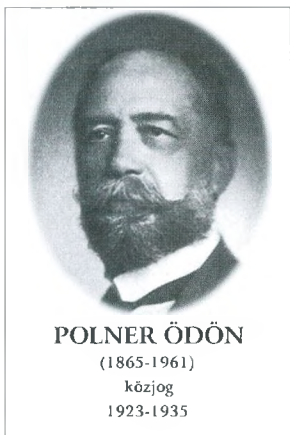

Egy tudós hagyatéka

ELŐADÁSOK POLNER ÖDÖNRŐL

POLNER ÖDÖN

(1865-1961)

közjog

1923-1935

A Szegei Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara 2008. október 10-én emlékülést tartott Polner Ödön (1865–1961) közjogász, egykor több magyar város egyetemén – így Budapesten, Pozsonyban és Szegeden – alkotmányjogot (miként a 19. és a 20. század fordulóján nevezték: politikát és magyar közjogot) oktató jogtudós szegedi egyetemi tanárrá való kinevezésének 85. évfordulója alkalmából. Ennek nyomán a jogi kar Alkotmányjogi Tanszéke az emlékezés keretében elhangzott felszólalásokból kiadványt tett közzé, melyben Kiss Barnabás egyetemi docensnek, Balogh Elemér, Homoki-Nagy Mária és Trócsányi László egyetemi tanároknak, valamint Havass Miklós, az ülés által méltatott jogász öröktagyó egyik unokájának megemlékező tanulmánya olvasható.

A szerzők által ekként közreadott művek találóan egészítik ki egymást: Kiss Barnabás, Balogh Elemér és Havass Miklós írásaiból – melyek más-más oldalról ábrázolják Polner Ödön alakját – hitelesen rajzolódik elénk a jogtudós és az ember, a racionális-pragmatikus gondolkodó és a szerető nagypapa életútja és szakmai hitvallása. Polner azon jogász kiválóságok közé tartozott, akik világszemlélete némes módon ötvözte a korból és a mögöttes politikai eszmékből eredő realitást a tudomány felsőrendűségébe és az istenhitbe vetett mély bizalommal. Mindezeket hazafias önérettel áthatva állította a nemzet szolgálatába.

Tudományos nézeteiben a századforduló közjogi pozitívizmusa mellett a dogmatizmus és a fogalomalkotó közjogtudomány előretörése volt érzékelhető. Tanításaiból *Kiss Barnabás* az államhatalmi ágak klasszikus hármass felosztásával szembehelezhető véleményét emeli ki először, amelyben Polner szerint valójában csak a törvényhozó és a végrehajtó hatalom áll egymás mellett, a bíráskodást ő nem tekintette önálló hatalmi ágnak, csupán sajátos állami tevékenységnek. Ezen álláspont ugyan lényegesen különbözött saját korának államfilozófiai eszméitől, de nagyon is hasonlított John Locke 17. századi és John Austin eredeti felfogásához, melyekben az államhatalmi intézményrendszer két főszegmensre: a törvényhozásra és a végrehajtásra volt felosztható. Számos munkájában foglalkozott az embert megillető alapvető jogokkal is, elkülönítve az embert, mint természeti lényt és az azt, mint politikai entitást jellemző jogokat. Ezzel lényegében a 18. századi relatív természetjog talajára helyezkedett, midőn úgy találta, hogy az emberi jogok az állami élet következményei, s így attól térben-időben nem választhatók el. Hasonló koncepciót tett magáévá az Ember és Polgár Jogainak Deklarációja is a forradalmi Franciaországban 1789-ben, melynek a polgár jogaira vonatkozó cikkelyei rokonítható mögöttes jogelméleti megfontolásokról tudósítanak. Részleteiben vizsgálta Polner az országgyűlési választások jogi intézményeit is, bennük például a női választójog kérdését, az arányos választójogot és az általa szakmailag nagyra értékelt, ám *de facto* sohasem alkalmazott 1913. évi XIV. és 1918. évi XVII. törvénycikkeket. Szuverenitáselméletében a királyra helyezte a hangsúlyt: az uralkodó egyedül is szuverén volt, míg az országgyűlést csak vele együtt tekintette annak.

Polner a magyar történeti alkotmány, a nemzeti önállóság és a parlamentarizmus értékei mellett történelmi láncolatát a két világháború között is. A Magyar Királyság és az Osztrák Császárság közti dualista viszonyt pedig nemzetközi jellegű jogviszonyként értelmezte, helyesen látva meg az államkapcsolat reális jellegét.

Havass Miklóstól azt is megtudhatjuk, hogy a kiváló tudóst a jogtudományon kívül egyéb pragmatikus ismeretek megszerzése szintén foglalkoztatta: a gazdaságtan, a földrajz és a történelem érdekelte különösen; ez utóbbinak is köszönhető, hogy elsőként közelítette egymáshoz sikeresen a dogmatikai és a történeti jogelméletet. Filozófiai gondolkodását meghatározó élményként a pozitívizmus befolyásolta; August Comte és Herbert Spencer voltak a példaképei, de rokonszenvvel követte a modern, liberális protestáns teológiát is. Világnézeti és tudományetikai elvei közül többen a tárgyilagosságot és a következetességet emelik ki. Ez utóbbira érdekes példa, hogy 1898-ban a Ferenc József uralkodásának ötvenedik évfordulója alkalmából neki felajánlott emlékermet nem fogadta el mondván: Ferenc Józsefet a magyar királyi cím törvényesen csak 1867-től illette meg, s nem ötven éve. Az unokaként Polner emlékét ápoló szerző nagypapja széles ismeretségi és baráti körére is felhívja a figyelmet, benne oly kiválóságokra, mint a jogfilozófus Pulszky Ágostra, a közigazgatástant művelő Concha Győzőre, a két kitűnő büntetőeljárás-jogászra: Vargha Ferencre és Balogh Jenőre, valamint a nagyformátumú igazságügyi miniszterre, Szilágyi Dezsőre, s szegedi munkatársaiként Csekey Istvánra, Erek Istvánra és az akkor elinduló Bibó Istvánra. Legjobb barátja talán Finkey Ferenc volt.

Balogh Elemér tanulmányában Polner Ödönt a már említett és egyéb pályatársak körében mutatja be: „seregszámlázza” az 1921-ben Szegedre székhelyét áttevő egykori kolozsvári alma mater, a Ferenc József Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karának tanszékeit s azok kortárs vezetőit, akikkel Polner együtt munkálkodott a jogtudomány fejlődéséért. Olvashatunk többek mellett a római jogász Kiss Albertről, a jogi polihisztor Erek Istvánról, a jogtörténész Iványi Béláról, a jogfilozófus Moór Gyuláról és utódjáról, Horváth Barnáról; Polner szaktársáról, Szandtner Pálról, az észtek által is elismert Csekey Istvánról, valamint a már hivatkozott későbbi koronaügyészről, Finkey Ferencről s a szintén büntetőjogász Heller Erikéről, továbbá kitűnő

magánjogászokról (Kuncz Ödön, Menyhárt Gáspár, Kolosváry Bálint) és nemzetközi jogászokról (Búza László, a fiatal Szabó József) is. Ez az egyetem történeti adalék – benne tényekkel és anekdotákkal – hozzásegíti az olvasót annak a historikus miliónek a megéléséhez és átérzéséhez, amelyben a szellem óriásai együtt alkottak.

A kiadványban szereplő két tudományos értekezésre szintén felhívjuk a figyelmet. *Homoki-Nagy Mária* Polner Ödön egy kisebb terjedelmű tanulmánya nyomán – melyet Deák Ferenc egyházpolitikájáról és a vegyes házasságokról írt – az állam és az egyház viszonyának történeti alakulásáról tett közze összefoglalást, melyben kiemelten hangsúlyozza: Polner, az evangélikus felekezethez tartozó közjogász a vallásszabadságról akként fejtette ki nézeteit a 20. század elején, hogy többek között a katolikus Deáknak, a „haza bölcsének” – először az országgyűlésben 1833-ban kifejtett – érveit ismertette. Mindez fontos részlet a Deák életútját és életművét kutatók számára is, hiszen a 19. század második felében – már az 1891 és 1895 közti vallásügyi reformok előtt – felmerült számos, az állam és az egyház viszonyát érintő kérdés, mint például a katolikus egyházi javak joghelyzetének mibenléte, avagy a vegyes házasságok és a reverzális ügye és problematikája. A szerző lényegre törően ismerteti a magyar jogtörténetnek a házasság alaki érvényességére vonatkozó fontosabb állomásait, valamint Deák közreműködését a Karok és Rendek Tábláján – az alsótáblán – a reformkori vallásügyi vitákban.

Trócsányi László megemlékezésében Polner Ödön – s mellette a tragikus sorsú Szabó József és az akadémikus Kovács István mint az utókor számára közös európai alkotmányos örökséget hagyó jogászprofesszorok – tudósi hagyatékára utal, melyben központi helyet foglal el maga az alkotmány mint anyagi normák összessége – akár történeti, akár kartális formában tételeződjék is. A nemzeti alkotmányok sokszínűségét s a bennük rejlő alkotmányos

normák örökségét az európai integráció egyik fontos jogi és kultúrtörténeti háttérének tekinti. Ennek keretében kiemelten foglalkozik a közös alkotmányos értékekkel, az alkotmányos demokrácia eszméjével és annak 20. századi továbbgondolásával: az alapjogok védelmével. Ezt az örökséget, a modern alkotmányos elveket előlegezte meg Polner Ödön munkássága is.

A kiadványt Polner tudományos eredményeinek – tanulmányainak, jogi lexikonbeli szócikkjeinek és egyéb szakmai írásainak – számbavétele zárja. A Kiss Barnabás által szerkesztett, igényesen gondozott füzethez csupán egy kritikai megjegyzést fűzünk. A címválasztás – ti. a kinevezésének 85. évfordulója – nem igazán pontos, hiszen a tanulmányokban is olvashatjuk: Polner Ödönt elsőként Budapestre nevezte ki az uralkodó egyetemi magántanárrá 1895-ben, majd rendes, nyilvános tanárrá Pozsonyba 1914-ben, később pedig – a trianoni békeszerződés után – Pécsre került, s így végül csak 1923-ban állapodott meg Szegeden. Ugyan a címben jelzett nyolc és fél évtized nyilvánvalóan az utóbbira vonatkozik, de erre ott nem szerepel egyértelmű utalás.

Követendő az SZTE Alkotmányjogi Tanszékének azon törekvése, amely elismert szegedi professzorok emlékének megőrzésére irányul – jelesül elhangzott méltatások és felszólalások nyomtatott formában való közreadásával. [*Tudományos előadói ülés Polner Ödön egyetemi tanárrá történt kinevezésének 85. évfordulóján.* Szerk.: Kiss Barnabás. A tanulmányok: *Polner Ödön a közjog dogmatikai kiválóságai* (Kiss Barnabás); *Polner Ödön és a szegedi egyetem* (Balogh Elemér); *Polner Ödön – a nagypapa* (Havass Miklós); *Megjegyzések az állam és az egyház viszonyának alakulásáról* (Homoki-Nagy Mária); *A közös európai alkotmányos örökség – Polner Ödönre emlékezve* (Trócsányi László). Szeged, 2008. 57 p.]

Antal Tamás

Szeged. Fekete sas utca.

Az igazságkeresés szobrai

KLIGL SÁNDOR SZÜLETÉSNAPI ALBUMÁRÓL

Mit mond nekem ma Klígl Sándor eddigi életművét összegző album? Milyen emberi, társadalmi üzenete van a könyvnek, a több mint négy évtizeden át napfényre sodródó művei sorsának? Mielőtt és során a következőket mondta: „Mihelyt politikai hatásra törekszik egy költő, föl kell esküdnie egy pártra, és mihelyt megteszi ezt, mint költő elveszett; búcsút kell mondania szabad szellemének, elfogulatlan áttekintő képességének, és fülére kell húznia a korlátoltság és a vak gyűlölet sapkáját.”

A kötet tanulmányát író Feledy Balázs összegző szövegéből idézem: „Több mint 50 köztéri munkája áll Magyarország településein és Európa számos országában. Klígl Sándorra igényes, elmélyült, finom, de dinamikus formaképzés jellemző. Szereti a több figurás kompozíciókat. Szobrain észrevehető az elmélyült, tudatos fölkészülés és a szellemes, újszerű, eredeti megoldás találkozása. Hagyománytisztelete és konzervatív értékrendje segíti őt történelmi személyek, bibliai témák megjelenítésekor, emlékművek megfogalmazásakor.”

Ez az összegzés a szobrászművész mindenkor elismerésének szól, de nem világít rá emberi nagyságára, a kiemelkedő tehetség hosszú pályafutására. Először is Klígl Sándor művészete nem valami különleges, nagy eszmén épül fel, csupán a megvalósítás becsületességén és emberi humánusán. Nincs ebben a művészetben semmi gőg, semmilyen politikai „kitekintés”, csak egy gyerekből férfivá érett ember küzdelme az anyaggal. Ekkor fedezte föl Klígl művészete alapelemét, világának ősgenezését. Tudta, hogy ebből kell majd alkotnia, létrehozni mindent. Tudta, hogy az önpusztításban nincs kegyelem, tudta, hogy csak egyetlen érv létezik, maga a mű. Bár valóság közelből látta, miképpen szoktatnak hozzá egy népet a „csodaváráshoz”, e szellemi elsőkélyesedésben nem vett részt. Igaz, olykor tévovázott, de csak egyetlen cél létezett számára, úrrá lenni az anyagon, megfejteni a titkot, és katedrális építeni saját műveiből az utókornak.

„Minden művész munkássága fölmérésénél, életműve számbavételénél fontosak a gyökerek, a „honnan” kérdése, melyek legtöbbször válaszokat is adnak, sok esetben titkokról lebbentenek föl fátylakat. Minden születési évben önmagában is van különlegesség, egyediség, de ha valakiről azt állítjuk, hogy 1945-ben született, mint Klígl Sándor, az bizony már önmagában jelez különlegességeket. Tudjuk, hogy egy borzalmas világégés utolsó éve ez, s egyben az első európai békeév is.”

Feledy Balázs írja mindezt a Mosonmagyaróvárott született Klígl Sándorról, majd fölmenőit is fontosnak tartja fölemlíteni: „Édesanyja Dunabogdányban született, felmenői Nürnbergből kerültek Magyarországra, s fon-

tos tudunk, hogy nem svábok ők, hanem frankok. Anyai nagyapja iskolaigazgató, édesanyja tanítónő. Édesapja egyik neves felmenője Klígl József Baján élt. Édesapja sorsa is jellemzően huszadik századi. Ipariskolát végzett ötvös, ékszerkészítő mester, de a második világháború után már nem folytatta mesterségét. Sándor korán kezdett rajzolgatni. Általános iskoláit Budapesten végezte. 1959-ben felvették az éppen akkor fennállása 180. évfordulóját ünneplő budapesti Képző- és Iparművészeti Gimnáziumba, ahonnan úgynevezett előfelvétellel került be a Képzőművészeti Főiskolát 1970-ben hagyta el. Ekkor már nős volt s egy gyermek apja. Bár feleségével fővárosi gyerekként nőttek föl, gyorsan eldöntötték, mint művészek: nem maradnak Budapesten. Hódmezővásárhelyen nyerték el egy műtermes lakás bérleti jogát.”

A Klígl-album címlapján Szent István és Gizella Szegeden föllállított szobra látható. E műalkotás méltán példázza Klígl ars poeticáját, magyarságtudatát. Olyan ez, mintha egy verskötet vagy regény címe egyértelműen a tartalomra utalna. Mint mondjuk Thomas Mann: A Buddenbrook ház. Nem ismerjük a regényt a maga teljességében, de sejtjük a lehetségest. Így vagyunk a Klígl-album címlapjával is. Sejtjük, hogy Magyarországról, az országalapításról, és az azt követő századok magyarságának az elmúlt évtizedekben oly sokszor kétségbe vont történelmi „tétéleiről” lesz.

Habár 1996. augusztus 19-én, honfoglalásunk 1100. esztendejében, az államalapítás ezredik évfordulója előtt 4 évvel már fölavatták Szegeden első királyunk, Istvánnak és feleségének, Gizellának a szoborkettősét, házasság-

kötésüknek pontosan az ezredik évében. Köztudott történelmi tények ezek, de Kligl Sándor erre a tényre alapozza a megtett utat, képzőművészeti munkásságát. Különben is a szobrok beszélnek és mozdulnak is. Az ami másnak látvány, az „nekik” egy viselkedési kultúra, egy megszokott „hétköznapi” cselekvés. Ha jó a szobor, megragadja az ember figyelmét és fantáziáját, ha nem, teljesen mindegy, hogy mit ábrázol.

Önmagában már az létalátal, hogy a Szent István szobor került a címlapra! Súlyos és művészileg, politikailag jelentős mondanivalója van. És ezzel Kligl nemcsak megalapozza művészi tevékenységének célját, de utal más műveinek sajátos szerepére is. Talán akkor fogalmazok a legpontosabban, ha ezt a Szent István-szobrot etalonnak tekintem, ami csak egyet jelenthet: hűség a néphez, a magyarsághoz! És, ha ez igaz, akkor idetartozik a békéscsabai és hódmezővásárhelyi József Attila szobor, a szarvasi bronzportré, a Budapesten felállított Kossuth téri Kovács Béla bronzszobor, a tiszalpai Petőfi bronzportré, de leginkább idetartozik a Rákóczi téren tavaly fölállított/fölvavatott Háború című szobra, amely emléket állít a Don kanyarban elpusztult tízezreknek!

De térjünk vissza a Szent István szobor megítélésének időszerű kérdéséhez. Sokáig mellőzték az államalapítás ünnepének tiszteletadásban és külsőségeiben megnyilvánuló protokolláris vonatkozásait. Két ünnep előbbre valónak számított, mint augusztus 20.-a jelentősége. A nemzetszínű kokárda viselése is háttérbe szorult, nemcsak március szent ünnepének jelentősége. Ma már ez nevenségesnek hat, akkor viszont a tárgyilagos megítélő a provincializmus csimboraszóját látta benne!

A magyar történelem ilyenén való megítélése persze eléggé vitatható, meglehetősen visszás. A gondot elsősorban a polgárság hiánya jelentette, a polgári gondolkodási mód fölszámolása és kiiktatása a közéletből. A keresztény kultúra, hit és vallás nélkül ugyanis nincs nemzet!

Ez a megállapítás azonban már elvezet Kligl Sándor művészetének egy másik fontos területéhez. Ez pedig a keresztény kultúra ismerete és szolgálata. Az életrajzát

lejegyző Lengyel Györgyi írásából idézek: „A kereszténység számomra egyfajta mérce, amivel önmagamot és másokat is mérek. Mert nagy a különbség, ha értékalapon, vagy érdekalapon akarok előrejutni.”

Persze hit, a vallás nemcsak magatartásbeli tényező, hanem szellemi értékek közvetítője is. A műveltség letéteményese. Rosszul jár az, aki csak vallásos ügynek tekinti ezt a kérdést.

Elmélyedve Kligl Sándor rajzaiban, a múltba, az ő különleges ifjúságába kéne visszatekintenünk, hogy rádöbbenjünk, hogy az elsüllyedt Atlantisz, ez a gyerekkor milyen invenciókat, milyen fölülmúlhatatlan energiákat szabadított föl benne, milyen mértékben hatott a felnőtt szobrászművész egyéniségére, milyen mértékben hatott az évtizedeket szinte pókerarccal megélt szobrászra. Hiszen egyszer csak előtérbe kerültek érzelmi vonatkozásai a műveinek, vagy másképpen fogalmazva, szinte kirobbant Kligl szenvedélyességtől átítatott művészet, amelynek jelképrendszere csodálatos és művészileg hiteles. A 2000-ben fölvavatott templom bronzkapu a szlovákiai Ajnácskő településen egyszerűen fenomenális. Ebben a megszokottnál több mozgást, több tragédiát és több „elbeszélést” enged meg magának Kligl, miközben lelkileg kerül közel a szemlélőhöz. Biblikus egyszerűséggel rajzolja meg a stációk drámai légkörét, de ebben a látványban benne foglaltatik a reneszánsz művészetének szigorú hierarchiája is. Modernsége és filmszerűsége a legnagyobbak jelképrendszerére emlékeztet.

És még azt állítja Mnemoszüné, hogy a szobrászoknak nincs szükségük az emberiség emlékeinek földözésére?!

Am nemcsak az alkotás lélektana miatt szükséges az emlékezés, hanem azért is, mert a magyarságot a múlt század ötvenes éveitől szisztematikusan megfosztották vallásától, papjait deportálták, a templomokat megfigyelték, a keresztelők bűnnek számítottak, az állásával játszott az aki...

Az, hogy a vallásoktatást kitörölték az iskolák emlékeztetőből nagy erkölcsi sokkot jelentett az ország fölönvek-

vő fiatalságának. De még nagyobbat annak a rétegnek/osztálynak, amely az egyetemes keresztény kultúra jelképrendszerét értelmezni kívánta. Ennek hiánya a mai napig nyilvánvaló az értelmiség körében.

Ugyan kicsoda tanulmányozhatja a világirodalmat Szent Ferenc nélkül. Kligl egyik legszebb szobra 2002-ben került fölállításra a Szt. Ferenc Kórház előtt, Budapesten. És akkor még nem szoltam ennek a vonulatnak olyan kiemelkedő alkotásairól, mint Kálmány Lajos bronz portréja a szegedi Pantheonban, vagy ugyanebben az évben készült Korpuszról, amelyet a romániai Brassó-Astra negyedben helyeztek el, a Szent Kereszt templomban. Az album idézi János 18:37 igéjét, gondolatát: „Én azért születtem, és azért jöttem a világra, hogy bizonyosságot tegyek az igazságról. Mindaz, aki az igazságból való, hallgat az én szómra.”

A bronz korpusz is Kligl kivételes tehetségét bizonyítja. A korpusz egyben lelki vigaszt is nyújt mindazoknak, akik ebben a sok évtizedes sivatag időben Istenhez fohászknak.

Mária Boldogasszony Anyánk – Szent Don Bosco – Szent Demeter dombormű a szegedi Püspöki Palota díszé. Megkapó Mária portréja karján a kis Jézussal. Ismét bebizonyosul, hogy a szobrászat látványteremtő ereje, ha szépséggel és a mesteri profizmussal párosul – felejtethetetlen! Prohászka Ottokár bronz portréja a Lakiteleki Népfőiskolán egy nagy személyiség újbóli fölfedezése. Hol vannak már azok, akik őt és Mindszenty József hercegprímást úgy tekintették, mint egyházi személyiséget, de sokkal több volt mind a két ember. Magyarország hitéletének képviselője, a megkeresztelt ezeréves Magyarország jelképe, a küldetésstudat, a hitvallás alfája. A 2000-ben készült Madonnája, vagy a Golgota bronz a színvonalas Kligl-művek sorát gazdagítja.

A komolyság, a töprengés vonalvezetése áthúzódik a szeretet és a lét igenlésére okot adó József Attila és Petőfi Sándor szoborra/portréra is. Ha csak ezt a két költőt emelem ki az oeuvre-ből.

2005-ben emlékeztünk meg József Attila születése 100. évfordulójáról. Hódmezővásárhely Önkormányzata úgy

döntött, hogy szobor emléket állít a nagy költőnek. Kligl Sándor húsz évvel korábban már készített egy József Attila emlékművet Békéscsabára. Vajon mit jelentett számára ez az állandó töprengés a költői mű mindenhatósága fölött? Bizonyára azt, hogy a költő-zseni filozófussága annyira megérintette, hogy nem tudott szabadulni versei élményanyagától.

De nem azt a József Attilát emelte piedesztálra, akit az elmúlt rendszer forradalmárként istenített, hanem az emberileg hiteles és megközelíthető költőt, aki az Ódát és a Nagyon fáj-t, aki A Dunánál című verseket írta, és aki „elsüllyedt” a hétköznapi harcok sekélyes körülményei között. Bár ebben a kérdésben eléggé kételkedő vagyok, hiszen Babits-i életmű is égi közelben található, a sors kegyetlensége azonban mindkettőjüknek tragikus véget szánt.

Petőfije pedig Tiszaalpáron szintén ezt a drámaiságot tükrözi. A meditáló, forradalmi hevületű költő elszántságát, akinek sorsát Kligl fölényes biztonsággal álmodta bronzba.

A két költőóriás egyben Kligl történelmi állásfoglalása is a nemzet múltjával kapcsolatosan. Férfias, erőteljes, gondolatgazdag szobrok ezek, de bárhonnán is nézem őket, sorsukon egy tragikus piros fonál húzódik át. Való igaz, történelmi tény ennek regisztrálása. Kligl érzi ezt, és mivel mást nem tehet, drámai sorsú egyéniségekről készít műveket. Mintha Kligl lelke legmélyén tudná és érezné a magyarság örökké jelenlevő Golgotáját. És, hogy ez mennyire igaz, mennyire beleitta már művészetébe, arra álljon itt példaként a nemrég fölavatott Háború című szobra.

Ezek után megállapíthatjuk, hogy Kligl munkásságának java kemény és érett férfi nagyszabású víziója, amelyben tetten érhető a József Attila-i Esmélet záró négy sora:

*Így iramlanak örök éjben
kivilágított nappalok
s én állok minden fülke-fényben
én könyöklök és hallgatok.*

Ez „A mindenséggel mérd magad” szellemisége hatja át a filozófóli szobrászművész attitűdjét. Sokszor megrendíti őt, sokszor kétkedővé teszi, de ugyanakkor elszánta és következetessé is. Ez Kligl Sándor művészetének titka, művészetének egyik sarkköve. Szobrainak belső sugárzása is ebben keresendő.

Nem lenne teljes a paletta, ha nem szólnék Kligl Sándor groteszk alkotásairól, na meg gyermekimádatáról, amelyet a gyerekek iránt táplál. Humoráról, mely lebilincselő, és ámulásra készíten. Bár az albumában kevés szó esik a gyerekkor szépséges világáról, ezekben a gyermekekről költött szobormesékben fölülül gyermekkorának kincseitára. Az ezekben a szobrokban rejtőző humor aztán megjelenik a könnyed hangvételű, művészi indítatású szobraiban is. Legyen az Don Quijote, vagy Balerina, esetleg Kiss Manyi.

Legszembetűnőbb közülük az Utcai zenész bronzfigurája a Kárász utcán, vagy a kutyával álldogáló kislány, amelynek kisplasztikai változata szerintem fölülmúlja a végső megoldást: a zenészt bámuló, mackóját szorongató kislány a kutyával, és ahogy lépni készül – olyan látel a gyermeklélektanról, amire azt szoktuk mondani: „ez a csöppség, zabálni való!”

A gerendán játszó gyerekek pedig – a szobor Esztergomban található – idézi a teljes gyermekkort. Nemhogy gerendára mászó gyerekek nincsenek, de a sportolás is, mint olyan ugyan hová tűnt?! Aztán szemünkbe tűnik Hermész vagy a Kalapos lány, a Kalapos nő, a Lány kerékpárral – a szobrok Németországban találhatóak – azt sugallja valamennyiünknek, hogy a szobrász amellet, hogy művész, egyben társas lény is, akinek a társadalmi élet fontosabb, minthogy elvonuljon a Parnasszusra, elvonuljon az avatatlan tömeg elől, akit gyűlöl. Pedig igen sok véleményt hallottam már városzerzte suttnogni Kligl romantikus magányáról, arisztokratikus magatartásáról. Munkássága viszont arról tanúskodik, hogy a szobrász mostanában éli legszebb, legaktívabb napjait, és ez egyszerre jelenik meg Háború című alkotásával és műveinek összességét nyújtó kötetével, amelynek gazdag életrajzi utalásai afféle „leporelló” az alkotás különleges tájairól.

Arról a vidékről, ahol csak a munkának van becsülete, a kikapcsolódás, a pihenés, a piros betűs ünnepnapok ismeretlenek.

Ha már a munkát hoztam szóba, hadd jegyezzem meg, ne irigyelje senki Kligl Sándortól azt az erőfeszítést, (nem szellemi erőfeszítésre gondolok, hanem fizikaira) amit egy-egy szobor fölállítása közben végez. A szobrászat ugyanis nem túllfüggönyök fölaggatása a karnisra, hanem súlyos fizikai munka...

Am erről nem szól a könyv tanulmányát író Feledy Balázs. Különböző is a közönségnek nincs köze, hogy az alkotás mennyi szenvedéssel, kinnal, fájdalommal születik. Ha rátekinünk Hermészre, a szegedi Atrium üzletházban található bronzkút figurájára, a lendület, a mozgás és a görög mitológia sejtelmes világa tűnik elénk, nem pedig a művész éjszakákon át tartó kínlóda az anyaggal.

Hermész a legügyesebb, legtalálékonyabb, legfűrfangsabb valamennyi olimposzi isten közül, s e képességének már élete napján tanújelét adta: reggel született, délelőtt megszökött a bölcsőből, délben fölaltala a lantot, és megtanult játszani rajta, délután ellopta Apollón isten ötven tehenét, (farkuknál fogva húzta őket a barlangba, hogy fordított nyomaik maradjanak) este visszatért – mintha mi sem történt volna –, magára csavarta a pelenkát, és ártatlan mosollyal az ajkán elaludt.

Ez a lelemény is ott munkál Kligl műveiben, én azonban egy ennél is fontosabb eseményre irányítanám rá a figyelmet. Kligl konokságára, következetességére, a saját művészete mögött elszántként élő emberre. Hogy is mondja Emerson: „A hős az, aki centrumából kimozdíthatatlan.”

Hogy hős vagy nem hős Kligl Sándor, arra nem tudok választ adni, de hogy kimozdíthatatlan az alkotás fókuszból, az biztos, az szinte törvényszerűen egyértelmű. Ha most visszatekintek a Tanyai iskolások című szobrász, nem hagyhatom figyelmen kívül a tragikus körülmények között elhunyt fehér Miklós futballista szobrát, vagy Kovács Béla kisgazda politikus meghurcolásának drámáját, vagy terrakotta szobrait, nyugodt/higgadt, nyugtalan lovait. Épp a napokban gondoltam arra, vajon hová tűntek a versekből a lovak, az állatok, akik annyi szeretetet adnak nekünk?

Szent-Györgyi Albert fenséges portréja (Lakitelek) azt az értelmiséget képviseli, amelyik ma is példa lehet, azt a polgárságot, amelynek operakultuszt teremtett Vaszy Viktor.

Mindegy, hogy milyen polgárságról álmodik Kligl Sándor, az a polgárság manapság már nem létezik. Létezik viszont a lértér küzdelmet folytató értelmiségiek szűk köre, akik számára a művészet, a nyelv, a magyar történelem és irodalom mindennekfölötti.

És léteznek az ilyen/olyan hétköznapok, amelyben a mai magyarok életüket élik. Ezt a hétköznapit természetességet keresi a szobrász, gondoljunk csak a Kirándulók kétfigurás bronz szobrára, amely

Békéscsaba főutcáján kapott helyet, micsoda remek tanulmány. Ha ez a mű történetesen Párizs szívében, a Champs-Elyséesen állna, a szobrászt világhír övezné. És Kligl?! Még soha senki nem gondolt arra Szegeden, hogy ki is Ő valójában? Hogy ki is Ő Magyarországon?! A szegedi Móra Ferenc Múzeum dísztermében tartott verniszázson a közönség fejet hajtott, tapsolt, örült, hogy hallhatta a Szobrászt, aki aztán mindenkit megajándékozott a díszes albummal.

Hogy esztétikailag, nyomdailag milyen ez az album? Minőségileg kifogástalan. A Juhász Nyomda Kft munkáját dicséri. A fotók Kligl Sándor, Veréb Simon, Dömötör Mihály és Schmidt Andrea munkái. Hogy mit jelent ez a kötet Kligl Sándor számára? Útlevelet, személyi igazolványt, önéletrajzot és hitvallást egyszerre. Valamint üzenetet az utókorak.

Polner Zoltán

Siringetu

EGY SZEGEDI ORVOS UTINAPLÓJA - 5.

„Siringetu”, maszáj szó, végnélküli, lapos pusztaságot jelent. Az is. A Viktoria-tó Kenya és Tanzánia háromszög szögletében elterülő vidék. 1913-ban egy Stewart Edward White nevű (minden bizonnyal angol) fehér-vadász járt arra, és azt írta erről az útjáról, hogy: „hosszú mérőföldeken át kiégett, sárga fűvel borított vidéken gyalogoltunk. Aztán később megláttunk egy kis folyómenti - (Ruwana??) - erdőt, majd további két mérőföld megtétele után gyönyörű, zöld fűvel borított paradicsomi területre értünk, mely a láthatár széléig terjedt...” White „felfedezte” azt a tényleg paradicsomi területet, amelyet ma „Serengeti”-nek, hivatalos nevén „Serengeti National Park”-nak hívnak. Az igazság azonban az, hogy egy német utazó, bizonyos Oscar Baumann, a Német Rabszolgaság-elleni Bizottság megbízottja, Burundiba vivő útja során korábban - 1892-ben - járt erre, ám csak az bizonyítható, hogy a közeli Ngorongoro kráterban három orrszarvút lőtt. Hogy a tényleges „Siringetu” terüle- tén járt-e, azt nem tudjuk biztosan. Lehet. Nincs kizárva. Egyébként White-nak annyira megtetszett a terület, hogy 1920-ban visszatért ide és 50(!) oroszlánt lőtt ezen a vidéken. Ám ameddig a Siringetu-ból Serengeti lett, a röpke 50 év alatt sok minden történt arrafelé.

A maszajok évszázadok óta ott legeltették marháikat, a legnagyobb békében és egyetértésben élve az arrafele élő sok és sokféle vadállattal. (A maszajok különben is híresek arról, hogy alapvetően békésen együtt élnek a vadállatokkal.) Számukra csak a szarvasmarhák a fontosak, mert azok jelentik részükre a gazdagságot, a „bankbetétet”.

Később, a XX.sz. fordulóján, sőt még utána is, a „fehér-vadászok” kedvenc területe lett a vidék, majd a Német Kelet-Afrika (DOA) idején „átkeresztelték” „Ruwana steppe”-nek az ott levő kis „Ruwana” folyóról. A folyó most is erre a névre hallgat, de alig esik a később megalapított nemzeti park területére, tulajdonképp egy darabon annak északi határát jelöli, és a Grumeti folyóval párhuzamosan fut, közel egy bizonyos Fort Ikoma nevű kis településhez, amely a német időkben fontos adminisztratív és katonai központ volt. (A volt német erőd, a „fort” jelenleg is megvan, jónevű luxusszálló. „Sic transit gloria mundi”, - így múlik el a világ dicsősége...)

Aztán elmúltak a német fennhatóság napjai is, és az angol hatóságok figyelme is egyre inkább erre fordult. Felismerték a terület jelentőségét és értékét.

A területet, amelyet akkor már „Serengeti”-nek hívtak, 1921-ben részleges („partial”), majd 1929-ben teljes („full”) vadvédelmi területté („game reserve”) nyilvánították, annak minden következményével. Azaz a maszajoknak letelepedni nem lehetett a területen, de az állataikat legeltethették, és a „sportvadászat” is megmaradt, mígnem elérkezett 1951. Ebben az évben alapították meg hivatalosan a „Serengeti Nemzeti Parkot”.

Ezután gyorsan következtek a kedvező intézkedések: 1959-ben létrejön a híres kráterban és környékén a „Ngorongoro Conservation Area” (mely később a világörökség részévé is válik), majd 1962-ben megalapítják a park központjában a mai napig fennálló és igen fontos munkát végző „Serengeti Research Institute”-ot, a Serengeti Kutató Intézetet, mellyel a híres német Bernhardt Grzimek professzor egészen haláláig, majd a Frankfurt Zoological Society jelenleg is szoros együttműködést folytat.

Közben magához a parkhoz - melynek a területe jelenleg 14.763 km², és földrajzi koordinátái kb 2 fok 20' S és 34 fok 34' E-nek felelnek meg - több, különböző fokú törvényi védeltséget élvező, környékbeli területet is hozzácsatoltak. Így ma már tudományos és vadvédelmi szempontból „Serengeti Ecosystem”-ról beszélünk, melynek összterülete kb akkora, mint Szicília! (Kb 30000 km².)

További előrelépést és megbecsülést jelentett, hogy 1981-ben az UNESCO a világörökség részévé és „nemzetközi bioszféra tartalékká” („International Biosphere Reserve”) nyilvánította ezt a területet.

Ha mindehhez hozzávesszük, hogy a közelben még olyan híres és jól ismert helyek is vannak, melyek ugyan nem tartoznak a Serengeti ecosystemhez, de nem véletlenül világhírűek -

gondolok itt például az Olduvai Gorge-ra, ahol Mary Leakey (és férje) 1959-ben felfedezte a legrégebb, mintegy 1,8 millió éves emberi maradványt (*Australopithecus boisei*) vagy a közel 4 millió éves, ember-szerű lény lábnyomát Laetoli-ban (éppen ezért a leletekért tartják a vidéket az egész emberiség „bölcsőjének”) - akkor úgy vélem, hogy Tanzania e részének jelentőségét nem lehet túlbecsülni.

Mind ezen túl az ország ezen, északi része, gazdaságilag is nagyon jelentős. Egyrészt erre felé terem a nemzetközi piacokon is keresett tanzániai kávé jórésze, fontos turista-vidék - Kilima Njaro! -, és az utóbbi néhány évtizedben kialakult és szintén nemzetközi jelentőségű üvegházi virágtermelés színtere.

A közeli Kilimanjaro International Airport-ról naponta indul cargo-gép, amely a híres amsterdami virágbörzére viszi innen a vágott virágot. Kevesen tudják, de így van, hogy a hazánkban kapható „holland vágott-virág” döntő többsége vagy tanzániai, vagy kenyai eredetű!

A környéken két nagyobb város van, Arusha és Moshi. A kettő között helyezkedik el, mintegy kiszolgálva mindkettőt, a már említett repülőtér. A két város közül Arusha a nagyobb, mintegy 300000 lakossal. Számos fontos államigazgatási és egyéb hivatal székhelye, valamint az észak-tanzániai turizmus központja.

Moshi kisebb, de nem kevésbé fontos település, egyrészt Bukoba-val együtt a kávé hazája, de van egyeteme is (Kilimanjaro Christian Medical College) és a hegyre irányuló turizmus meghatározó helye.

Valamikor az 1970-es évek elején jártunk arra először, az egész családdal. Akkor a Ngorongoro kráter felé tartottunk, hogy megnézzük annak a helynek az állatvilágát. Nagyszerű út volt, még ilyen távolságból is visszatekintve, mert ott láttunk először életünkben „fekete” orrszarvút, és ami talán még emlékezetesebb, gepárdot vadászni! Szinte hihetetlen emlék mind a mai napig...

Am Arusha talán még ennél is szebb és meghatározóbb emlékü. Ott és akkor volt alkalmunk találkozni a híres, erdélyi származású magyar orvossal, Dr. Sáska Lászlóval és feleségével „Pipiké”-vel.

Sáska Laci bácsi Erdélyből indult és Etiópiába vezetett az útja. A császár, illetve egyik rokonának lett az orvosa, és a II.Világháború alatt ment az angol irányítás alatt álló Tanganyikába. Hátborzongató történet volt amikor elmesélte, hogy akkoriban egy etiópiai „szentember” hogyan olvasta rá anélkül, hogy ismerte volna, hogy kicsoda, hogy repülővel („vasmadárral”) - akkor!) érkezett Afrikába, s hogy vegye tudomásul, hogy „soha nem fogja tudni elhagyni Afrikát, egész életében többé!” Így is lett. Hiába tervezték, hogy legalább egyszer még visszajönnék Erdélyt és Magyarországot meglátogatni, mindig közbejött valami, és feleségével együtt mindketten úgy hunytak el Arushában, hogy valóban soha nem hagyták el, sok-sok évti-

zedén át Afrikát. Kalandos és küzdelmes életének jórészt egy nagyszerű könyvben adta közre Sáska dr. „Életem, Afrika” címmel. (Megjelent hazánkban is és Romániában is, ha jól emlékszem 1969-ben.)

Na, de térjünk vissza a Serengeti Nemzeti Parkba!

A park maga alapjában véve lapos, füves síkság, „ameddig a szem ellát”, azaz *szavanna*. Ezt a tájképet csak itt-ott szakítja meg egy-egy kis dombvonulat vagy a folyók mentén található erdő. Egyes részek bokrosak, de nem ez a jellemző. A sík tájból itt-ott kisebb-nagyobb „körakások” - „kopje”-k - is magasodnak, kiváló megfigyelőpontot, vagy éppen rejtékhelyet jelentve a ragadozó nagymacskáknak. (Mert itt van belőlük bőven!)

A Serengeti mind a mai napig hallatlanul gazdag vadállománnyal rendelkezik, ám az eco-rendszer legnagyobb és az egész világon egyedülálló érdekessége a patás állatok rendszeres, éves vonulása, - migrációja - a jobb legelőért, az életben maradásért.

Ebben, az évenként kétszer megismétlődő vándorlásban, közel kétfélmillió állat vesz részt, - körülbelül 1 millió gnu. (wildebeest, „nyumbu”) félmillió Thomson's gazella („thomy”, „suula”) és mintegy negyedmillió zebra, („punda milia”, szó szerint „csikos számár”) nem említve a többi, jóval kisebb létszámú, különböző „résztvevőt”.

Ez a vándorlás („migration”) az órajárásnak megfelelő irányban, az esőt követi, és a megfigyelések szerint, melyeket még az 1950-es évek elején a már említett Grzimek professzor és fia kezdtek el, ez évente mintegy 2000 km-es „sétát” jelent az állatoknak. A vándorlás során pedig 4000 tonna füvet fogyasztanak el naponta és a nyári, kedvező időszakban, amikor a legelők a leggazdagabbak, csak gnu-borjú mintegy 8000 születik ugyan-csak naponta!

Az út egyes pontjain az állatoknak át kell kelniük a krokodilokkal („mamba”) teli folyókon. Ez nem kis veszéllyel járó feladat, és sok állat áldozatul is esik az éhes hullóknak.

A leghíresebb és talán a legveszélyesebb ilyen átkelőhely a Grumeti folyó.

Idé általában július - augusztusban ér a vándorlás, és itt gyülekeznek össze a legnagyobb tömegben és sűrűségben a vándorló állatcsorda, hogy aztán napokon át próbáljon átjutni a folyón, hogy lassan átérjen Kenyába, a Maasai Mara területére. (Ugyanis a Mara is az említett ecosystem része!)

Ez a csorda szinte elképzelhetetlenül hatalmas, zajos, poros és elképesztően gyönyörű, felejthetetlen látvány!

Hát éppen a fentiek miatt rázatjuk most magunkat a vörös porral fedett úton a Cruiserunkkal.

Késő délután van, „most van a nap lemenőben” (ahogyan azt az ismert magyar nóta mondja) és a sok állat által felvert port a nap sugarai sajátos, érdekes fénylő, meleg sárgás színné festi. (Magamban ezt a színt én „Serengeti sárgának” hívom, mely talán jellemző erre a vidékre. Mondom ezt annál inkább, mert északabbra, a Marában ilyenkor, naplementekor nem ez a szín a jellemző, hanem egy vörös árnyalat, a saját elnevezésem szerint „Mara vörös”).

Kétoldalt, a kocsni körül óriási mennyiségben gnu. Gyalognak, verik a port, sajátos, tehénbögéshez hasonló hangon beszélgetnek és mennek, haladnak kitűzött céljuk felé. Lassan esteledik. Nekünk is van „kitűzött célunk”, a szálláshelyünk, ahol aludni szeretnénk. A park keleti oldalán lévő „Naabi gate”-en, a Naabi hegy melletti kapun jöttünk be, amely olyan jó 100 km-re van már mögöttünk. Még vagy 50 km, és elérjük a park „nyugati folyosóján” („Western Corridor”) a Mbalageti lodge-ot, ahol nem kell majd ringatni bennünket, hogy jól aludjunk.

(Csak érdekesség kedvéért: „mbalageti” mba nyelven - mert ilyen is van - gnut jelent.)

Babó ül mellettem. Szorgalmasan fényképez, gyűjti a „tróféát”. Nem zavarja a rárakódott vörös por. (Egyébként is vörös a haja, sok meglepetés nem éri...)

Elérjük a főúton a Grumeti, és befordulunk egy mellékútra. Rövid idő után Mbalageti-ben vagyunk. Még világos van, a lodge teraszáról pompás a kilátás.

Jöhet a vacsora - természetesen tusolás után! - valamint a kola és a Tusker sör.

Megérdemljük a mai, hosszú út után.

Reggel elgurulunk a Grumetihez. Függhídon lehet - csak gyalog - átmenni rajta. Bemegyünk a híd közepére, jó magasan

vagyunk a víz felett. Alattunk jó néhány, hatalmas, 3 - 4 méteres krokodil napozik a reggeli fényben. Melegítik magukat, hogy „teljes értékű harcosok” legyenek a nap későbbi szakában. Szegény gnu!

Hirtelen gondolatától és ötlettől vezérelve lehajlok a folyó partján, és felmarkolok egy kis földet. Apámra gondolok ismét... Most vagyunk legközelebb a Ruwanahoz, az egykori „steppe” névadójához... Elteszem egy kis zacskóba a vörös, igazi afrikai földet. (Aztán itthon, hazakerézesem után, Erikával és Andrással közösen a sírjára szórjuk. Ha már ő nem láthatta a folyót, akkor legalább a folyó jusson el hozzá jelképesen...)

Fákkal sűrűbben benőtt területre érünk. Nincs olyan meleg, mint az igazi szavannán, de be kell csuknunk a kocsni összes ablakát, mert annyi a cecelég.

Szegény állatok, „akik” itt, a valamivel árnyékosabb területen szeretnék éhségüket csillapítani!

Egyik-másik ermyőakácson ott sorakoznak a szövőpintyek (weaver finch, „mnana”) kerek, művészi munkával megalkotott fészkei. Furcsa látvány az enyhe légmozgásban himbálódzó „kézilabdányi házikók” tömege. Egész lakótelep ez itt...

Egyébként a Serengeti nagyon gazdag madárvilággal is rendelkezik. A rendelkezésre álló hivatalos adatok szerint (Serengeti Research Institute) eddig 518 különböző madárfajt láttak az ecosystem területén - részben mint állandó, részben mint költöző fajokat - és ez a szám nagyobb, mint az egész Észak-Amerikában fellelhető madárfajok száma!

Hatalmas thomy, impala („suvalapala”), tehén-antilop (eland, „kaskazi”), topi („nyamera”) és hartebeest („kongoni”) csapatokat látunk de akad zebra és zsiráf is, nem is kevés. (A madarakat nem nagyon figyeljük, sokkal jobban lekötnék bennünket az emlős állatok.)

Fényképezünk is elég sokat, majd egy kis fáhídon átkelünk a Mbalageti folyón, mígnem felérünk egy magasabb domb tetejére - Niaroboro Hills - ahol az újabb esti pihenőhelyünk a Serengeti Sopa Lodge vár. Késő délután van, még jó meleg az idő. Jól esik a „megmártózás” a lodge uszodájában. Babó élvezi is nagyon, én kevésbé, mert nekem hideg (!) a víz.

Van itt egy kis üzlet is, nagyon szép elefánt szobrocskákat veszek - mind a mai napig kedves emlékek.

Közben felfedezzük, hogy ebben a lodge-ban lehet jelentkezni egy úgynevezett „ballon-szafárra” („balloon-safari”) amely tulajdonképp nem más, mint egy hőléggallonos repülés a reggeli órákban. Mondanom sem kell, hogy azonnal érdeklődünk is utána. Nem olcsó multság, de nem is minden nap adódik ilyen alkalom. Így hát másnap reggelre kérünk is helyet. Jó vacsora, aztán gyors alvás, mert nagyon korán kell felkelni ahhoz, hogy időben ott legyünk az indulási ponton, amely ide vagy 35 km-re van, a park közepének és mindennemű adminisztratív központjának számító „Seronera”-ban. Igaz, hogy kocsni van, de azért ez nem ment fel a korai felkelés alá.

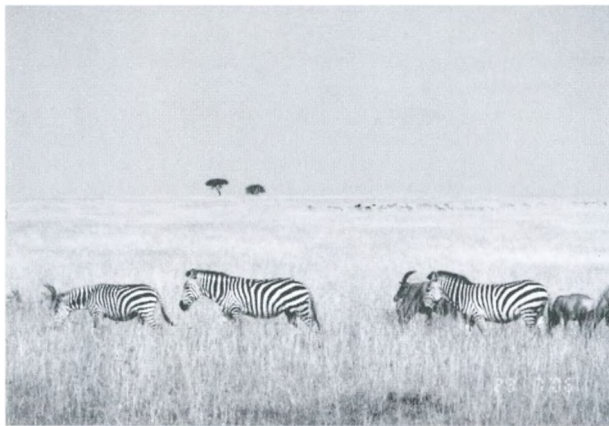
Még sötét van, amikor indulunk, de előbb azért „szemnyitóként” megiszunk egy jó fekete kávé. (Itt, Kelet-Afrikában ez egyáltalán nem nagy „kunszt”. Bármerre megy az ember, az ugandai, a kenyai és a tánzániai kávé is elsőosztályú, a világpiacra keresett termék!)

Alig világosodik amikor Seronerába érünk. A hatalmas ballon még a földön terpeszkedik laposan, most kezdik a forró levegővel felfújni. A ballon angol „kapitánya” - szabályos, a polgári repülésnek megfelelő egyenruhában, vállán az obligát 4 csíkkal - már ott van, és egyrészt irányítja a technikai jellegű dolgokat, másrészt várja az „utasokat”. Babó, mint a legfiatalabb utas, hamar elnyeri tetszését, és elsőnek engedni beszállni a ballon nyitott gondolójába. Összesen mintegy tizen-tizenketten lehetünk résztvevők. A nagy lufi lassan kiteljesedik, és már a nap is fenn van, amikor szép kényelmesen felemelkedünk. Úgy 50-150 m magasságban lebegünk. (Közben megtudjuk azt is, hogy kedvező időben a ballon képes feljutni akár 3000 m-re is, persze ilyen szafári en ez nem szokás.)

Leírhatatlan érzés, ahogyan az ember „lebeg” a magasban - némi túlzással, mint egy madár - és ugyanakkor teljes a csend. Csak időnként hördül fel a melegítő gázláng, hogy pótolja az elveszett „üzemanyagát” a ballonnak...

A látvány ebből a perspektívából nemcsak szokatlan, de nagyon érdekes is. A táj egyes helyeken olyan, mintha firkáló, rossz kisgyerekek vonalzó mellett össze-vissza „vonalazták” volna a tájat. Kiderül, hogy a vonuló gnu csapatok nyoma! Aztán elefánt csordát is felfedezünk, s így szép lassan sok minden

egyebet, amit már a földön megismertünk.

Mintegy másfél órát tart a „repülőzésünk”, aztán a parkban valahol, érintetlen területen leereszkeszünk. Pillanatokon belül ott van a földi „kisegítő csapat” és mire észbekapunk, már ropogós, hófehér damaszt-abrosszal terített asztal vár bennünket a gazdag reggelivel. Mindehhez persze jár egy pohár pezsgő is - dél-afrikai, hideg és nagyon jó! - a sikeres repülésre. Kapitányunk itt írja alá a „Serengeti Ballon-safari Club”-ba szóló igazolványainkat, mely igazán egy kiváló klub, mert az „igazolvány” egy életre érvényes, és a „tagsági díj” sem más, mint egy részvétel a repülésen, amelyet éppen most teljesítettünk.

A remek reggeli után irány a kocsis, majd ismét a savanna. Körülöttünk, mint általában mindig, sok-sok majom rohangál. A kép vegyes. Vagy nagy pávián csapathoz van szerencsénk (baboon, *nyani*), vagy pedig még népesebb cercóf majom horda (vervet monkey, *mtima*) ugrál, szaladgál, veszekszik, azaz éli az életét körülöttünk. Annyira megszokott a kép, és annyira mindenhol előforduló állatok, hogy szinte már észre sem vesszük őket. Persze azért ez sem mindig igaz.

Zambiai tartózkodásaim alatt mindig egy szép kis házat kaptam lakhelyül - a tetejét az ottani szokások szerint fém hullámlemez borította. Na most tessék szívesek lenni és elképzelni, hogy a házban ott alszik, teljes békességben az ember, hála a nagy csendnek és a napi fáradtságának. Am jön a hajnal és ismét csak „szokás szerint” megindul az élet. Ennek első jele, hogy az éppen arrafelé tartózkodó majomcsapat is felébred. Ez eddig rendben is lenne, de ébredés után kezdődik a számukra biztosan kötelező „reggeli torna”. Azaz, elkezdenek össze-vissza rohangálni, szaladni, birkózni és hangoskodni. Minden ilyen cselekedethez kiválóan alkalmas a fémtető... A zajban, dübörgésben és hangos szóváltásban tovább aludni egyszerűen lehetetlen. Igaz viszont, hogy a kéretlen és korai ébresztő miatt a napfelkelte látványa kárpótolja az embert, de azért ez nem jelent teljes „felmentést” a majmok számára!

Egyébként is vigyázni kell velük, mert ha az ember kinn felejt valamit a házon kívül, vagy nem csukja be az ajtót rendesen, stb., stb., akkor bizony a szemtelen és okos (!) majmok sok mindent ellopnak vagy elvisznek, s ez nem jelent mindig vagy kizárólagosan élelmiszert, hanem bármit, ami megtetszik nekik. Aztán, ha valami a birtokukba került, arra már „keresztet vehet” az ember - azt már soha többé meg nem találja, vagy vissza nem szerezheti! Szóval, jól teszi az ember, ha nem bizalmaskodik a rokonokkal... Állíthatom ezt annál is inkább, mert kutató-orvosi tevékenységem alatt folytattam vizsgálatokat a már említett cercóf majmokon is - egyébként ha majmokon kell valamiféle vizsgálatot folytatni, ezek a legkézenfekvőbb alanyok - és azt kell mondanom, hogy nemcsak okosak ezek az állatok, hanem meglehetősen rosszindulatúak is (igen hamar nagyon is megharapják az embert, csúnya sebet okozva), és tisztálkodni sem nagyon szeretnek...

A délelőtti „séta” irány azután ismét a Naabi hegy fele fordul, mert lassan elhagyjuk a „Siringetu”-t, azaz a parkot, hogy visszafele haladva, meg az est leszálta előtt elérjük következő célpontunkat, a híres Ngorongoro krátert. Utközben sok maszaj tehéncsordát látunk. Nem csoda, ez igazi maszaj vidék. A kráterhez érve, még kihasználjuk a világosságot, és a meglehetősen meredek úton - csak terepjáróval lehet meg-

közelíteni! - leereszkeszünk a kráterba.

Ez a kráter mintegy 20 kilométer átmérőjű és már nagyon-nagyon régen nem aktív. Az alja teljesen sík, savanna-szerű vidék, itt-ott kisebb, fás ligetekkel és még egy kis szikes tavat - *Lake Magadi* - is találunk benne. Körben, szabályosan látszik a magas pereme és csak egy kis rész az, melyen keresztül a vadállatok közlekedni tudnak a kráteren kívüli területekkel. Maga a kráter a Ngorongoro Conservation Area része a hozzátartozó, környékbeli részben aktív, részben már inaktív vulkánokkal (*Oldeani*, *Olmoti*, *Empakai*) és kisebb-nagyobb lúgos vizű tavakkal, mint például a *Lake Ndutu*, vagy a *Lake Masek*.

Nem sokat haladunk ezen a csodálatos vidéken, amikor Babó hirtelen megszólal:

„Oda nézz! Rhinok!”

Valóban, két orrszarvúra mutat, s nem is akármilyenre. Feketék. Ritka szerencse!

Messzibb vannak, így azután távcsőn keresztül nézegetjük őket. Úgy tűnik egy „háaspár”. Am ahogy lassan haladunk tovább, egyszerre csak azt vesszük észre, hogy egy hatalmas bivaly-csapat vesz körül bennünket. Ilyenkor az a kötelező „szokás”, hogy a kocsis motorját leállítva meg kell várni, hogy elvonuljanak. Most is ez történik. Látják, hogy nem fenyegetjük őket, szép csendben tovább sétálnak. Mi pedig ismét egy újabb tapasztalattal és látvánnyal lettünk gazdagabbak...

Alig indulunk tovább, ismét egy nagyobb csorda figyelmét keltjük fel. Csíkos pizsamába öltözött zebra-csapat. Ezek már korántsem olyan nyugodtak, mint az előbb a mbogók voltak, gyorsan tovább lépnek és tisztes távolságban megállva vesznek bennünket szemügyre. A csíkos rajzolat a testükön olyan egyedi, mint rajtuk, embereken az ujjlenyomat. Nincs két egyforma mintás állat, s ezért a csíkozásuk egyéni azonosításra felhasználható. Tekintve, hogy őket „nem fogja” a cecelegyek által terjesztett betegség, a trypanosomiasis - nem úgy, mint a lovakat, ezért nincs jöszereint ló sehol Afrikában - már nagyon régen megkísérelték háziiasítani őket, mint prospektív igavonókat, de a kísérlet tökéletes és teljes csóddal végződött. Egyszerűen nem „hajlandók” az ember szolgálatába állni. (Így aztán - már, ha van rá pénz - maradt a traktor, mint háztartási igavonó...)

A nap kezd lassan „Serengeti-sárgába” átváltani és a kráter peremének árnyéka is egyre hosszabbodik. Ideje arra gondolni, hogy megkezdjük a felkapaszzkodást a peremre, mert ott van a reánk váró ma esti szállásunk.

Naplemente után ugyanis tilos lentmaradni a kráterban, mert sötétben még a négykerék meghajtású terepjáróval sem egyszerű kikecmeregni a meredek és nem kimondottan autópálya minőségű és simaságú meredek úton.

Még éppenhogy fenn van a jó öreg napocska, mire ismét fenn vagyunk, s a kráter peremén még vagy 20 kilométeres út vár ránk, szépen, körben, mire a szálláshelyünkre érünk. Odaérkezésünkkor az „ügyeletes angyalok” már kezdik felgyújtani és kifényesíteni a csillagokat, amelyek nélkül afrikai este elképzelhetetlen. Szokatlanul hűvös van. Jölesik a nyílt tűz, amely kellemesen melegíti az embert. A gyors vacsora után még gyorsabb fekvés a meglehetősen fárasztó nap után. Babóval szinte egyszerre mondjuk:

„Lala salama! Ndoto nzuri!” - „aludj jól, szép álmokat!”

Bálint Gábor Sándor

Seged

Lantos Györgyi: II. János Pál pápa

LANTOS GYÖRGYI: II. JÁNOS PÁL PÁPA
(EGY SZOBOR A DÓM TÉRI SZABADTÉRI KIÁLLÍTÁSRÓL)

IDŐKAPSZULA AZ ÚJ SZEGEDI FÜRDŐ BEJÁRATÁNÁL

Borító grafika, szerkesztés és előkészítés

Nyomdamester ReProStudio®
alkotó technológia